

SVOBODNA BESEDA

26 / REVIJA ZZB ZA VREDNOTE NOB SLOVENIJE /

december 2017

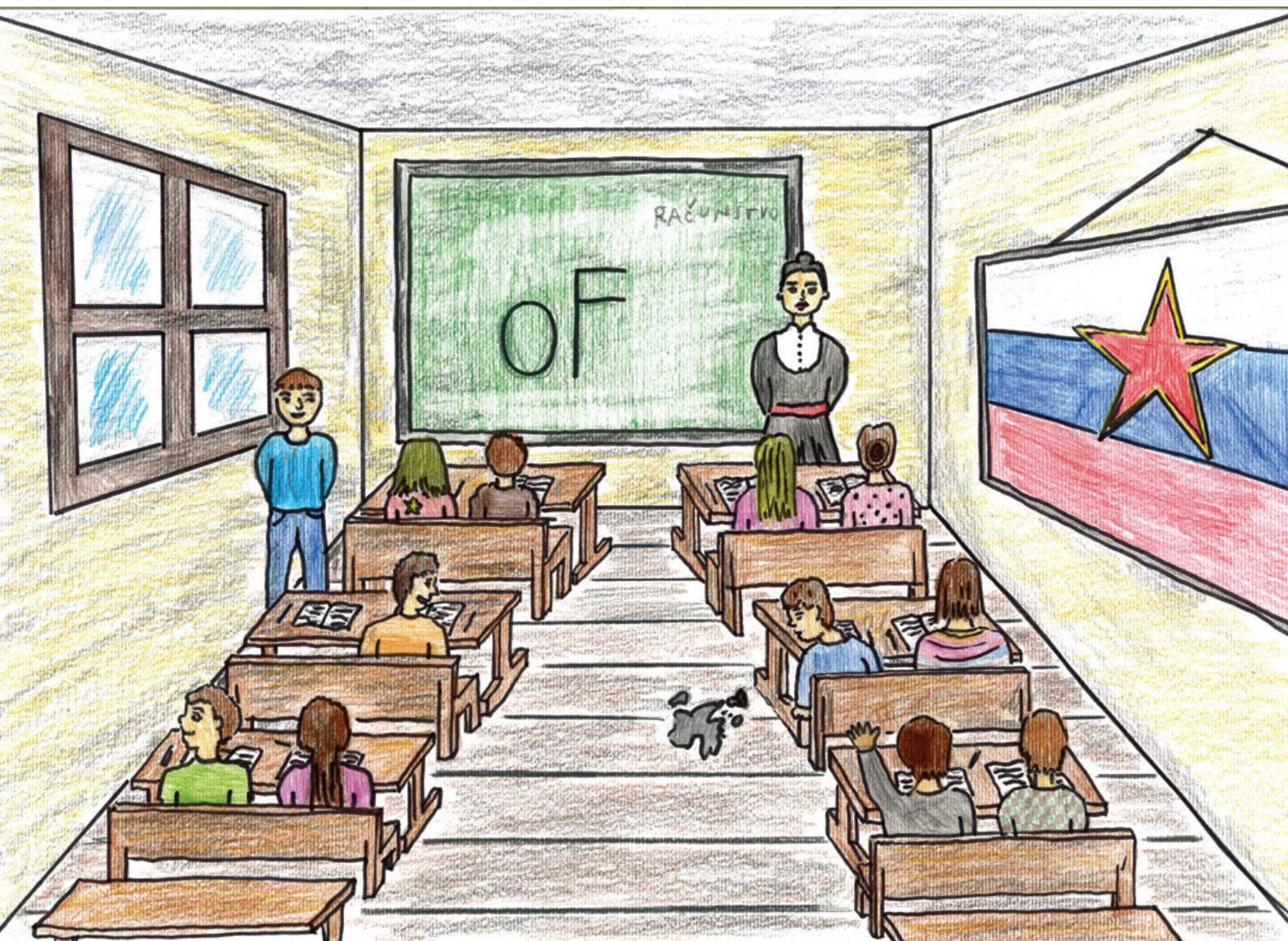
cena 3 eur

Letnik III

ISSN 2463-8218

9 772463 821805

Želimo vam mirno in srečno leto 2018

Kolumna / Jože Poglajen

**Oskubljeni
volivci**

STRAN 6

Kolumna / Martin Premk

**Žrtve
inkvizicije**

STRAN 7

Aktualno / Božo Repe

**Odkrili tromejo med
Nemčijo, Italijo in NDH**

STRAN 12-13

Slovenski pionirji

Mi smo slovenski pionirji,
najmlajši borci, borci za prostost.
Mi vsi in naši komandirji
storili bomo vse, kar veli dolžnost.

Starejši bratje priborili
ste vsem nam zlato svobodo,
mi mladi bomo se trudili,
da izgradimo svobodno zemljo.

Mi svetu bomo dokazali,
da ni brezkrovnost tekla vaša kri.
Vi ste življenja žrtvovali,
da mi živimo boljše, srečne dni.

*Pesem je nastala aprila ali
maja 1944 v Semiču.
Prvotno pesem Slovenski pionirji
je uglasbil Marjan Kozina.*

Mojemu mestu

Dosti trgov, mest, vasi.
Lepšega kraja nisem videl,
kot Kočevje mesto si!

Okolje tvoje vse zeleno,
venec hribov te krasi.
Svežine, zraka vse si polno,
deviško čisto si mi ti.

V daljavi zelen Rog te čuva,
nad tabo Stojna v nebo kipi.
Osamljen Skorten opominja
na pretekle težke dni.

Mnogo krajev sem prehodil,
dosti trgov, mest, vasi.
Lepšega kraja nisem videl,
kot Kočevje mesto si!

*Pesem je nastala oktobra 1973. Uglasbil jo
je skladatelj Jože Leskovar leta 1974.*

Franc Ožbolt

Novoletna poslanica članicam in članom ZB

Leto, ki prihaja, ne bo preprosto. Braniti bomo morali vrednote slovenskega naroda, ki so se dokončno izoblikovale v našem boju za obstoj naroda v drugi svetovni vojni.

Kadar gre za obstoj naroda, bi morale biti vse ideološke, verske in politične razlike nepomembne. Prehajamo v novo obdobje digitalne družbe. Ali se zavedamo, kaj to pomeni? Ali bomo znali ohraniti svojo nacionalno identiteto?

V našem narodnoosvobodilnem boju smo ustvarili svojo državo in prerasli iz naroda v nacijo. V vseh prelomnih trenutkih prejšnjega stoletja, leta 1941 in 1991, smo vedeli, kaj je naša dolžnost. Danes smo del Evropske unije, ki je pred prelomnimi odločitvami. Zelo določno in jasno bomo morali povedati, kakšno Evropo si želimo – in ne samo povedati, ampak bomo morali tudi kaj storiti. Povsod po Evropi, od Baltika do Sredozemlja, vstaja fašizem. Tudi naša domovina ni izjema. Klerofašizem postaja vse bolj agresiven. Škofje kriminalizirajo naš boj za obstanek. Polastili so se naših gozdov, zdaj se hočejo polastiti še naših teles. Vero zlorabljujejo za bogatenje in hlantanje po oblasti. Vsak dan smo priče ponarejanju zgodovine in blatenju našega narodnoosvobodilnega boja, da prikrijejo svoja zločinska dejanja, ki so jih zagrešili med drugo svetovno vojno. Ustanavljajo se paravojaške fašistične skupine.

Naša naloga, naloga vseh nas je, da se upremo vsem lažem in potvarjanjem naše zgodovine. To smo dolžni storiti v spomin na vse padle borce, vse talce, vse umrle v koncentracijskih taboriščih.

Leto, ki prihaja, je volilno leto. Ni in ne sme nam biti vseeno, kdo bo v parlamentu v prihodnjih letih. Kdo bo oblikoval zakone, kdo bo odločal o socialnem varstvu, zdravstvu, šolstvu in znanosti. Mi nismo strankarska organizacija, zato ne bomo direktno podpirali nobene stranke. Sem pa prepričan, da bodo vsi naši člani volili v skladu s svojimi vrednotami in da bodo znali izbrati prave ljudi. Pomembno je, da gremo vsi na volitve. Usoda naše domovine je tudi v naših rokah.

Vsem našim članom želimo v prihajajočem letu veliko zdravja, zadovoljstva in sreče.

ZZB za vrednote NOB Slovenije

SVOBODNA BESEDA

6 – 7: Kolumni

Jože Poglajen: Oskubljeni volivci

Martin Premk: Žrtve inkvizicije

10 - 13: Aktualno

Učitelji si želijo učbenike brez ideologije

Vloga ženske skozi čas

V bližini Gadove peči odkrili tromejo med Nemčijo, Italijo in NDH

14 – 15: Naš pogovor

Zdenko Roter

16 - 21: Srečanje

Vasja Ulrih, Olga Maver, Vladimir Krpan, Almira Zemljič, Cene Blažinč

24 - 25: Reportaža

Gimnazijci na obisku v Auschwitzu in Ravensbrüku

30 – 31: Kultura

Zgodbe o času, ki je minil, a ni pozabljen

32 – 34: Pisma, odmevi

Fotografija na naslovnici:

Risba je s koledarja 2018, ki ga je izdalo ZZB NOB Krško, avtorja risbe sta Alen Lahne, 8. r in Eli Gorenc, 9. r.; OŠ Raka.

SVOBODNA BESEDA je revija ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije

Zanj: Tit Turnšek, predsednik

Uredniški odbor: Janez Alič (predsednik), dr. Maca Jogan, Božo Kovač, Mitja Meršol, Franc Štibernik.

Odgovorna urednica: Jožica Hribar
telefon: (01) 434-46-17

elektronski naslov: svobodna.beseda@gmail.com

Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:

ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

Cena: 3 €

letna naročnina: 36 evrov,
trimesečna naročnina: 9 evrov
ISSN 2463-8218.

Transakcijski račun: SI56 0201 0001 8541 225

Davčna številka: SI 84151714

Tisk: Schwarz print, d. o. o. Ljubljana

O razbijanju osamosvojiteljskih mitov

Pri založbi Sanje so predstavili napovedani mednarodni izid knjige **Mateja Šurca** *Patriotism for Sale (Domoljubje naprodaj)*, ki je angleški prevod in priredba slovenske knjižne uspešnice Prevarana Slovenija. Uvodno besedo in strokovno recenzijo sta spisali svetovni avtoriteti na področju protikorupcijskega boja, nekdanja preiskovalna sodnica Eva Joly in nekdanji sodelavec in prijatelj Nelsona Mandele, izvršni direktor organizacije Corruption Watch Andrew Feinstein.

Na zelo dobro obiskani predstavitvi knjige, ki je bila predvsem namenjena začetku zbiranju sponzorskih sredstev za promocijo in prodor na angleško govoreči trg, je avtor **Matej Šurc** obrazložil, zakaj in kako je prirejena vsebina. Rok Zavrtanik,

direktor založbe Sanje, pri kateri je izšla slovenska uspešnica Prevarana Slovenija (do zdaj je bilo prodanih 5.000 izvodov knjige), pa je predstavil zamisel, kako nameravajo knjigo promovirati v tujini. Slišali smo, da so tuji založnik, prevajalec ob sodelovanju avtorja in številni drugi prilagodili prevod tako, da je knjiga nekoliko manj obširna (tudi brez faksimilov dokumentov) in prilagojena za tujega bralca. Delo govori o razbijanju mita o »osamosvojiteljih« in »eminentnejših« tedanjega časa. Knjiga je zanimiva tudi zato, ker govori o retuširanju zgodovine in o prisvajanju zaslug v letu 1991. Med drugim pripoveduje, kako so to storili člani koordinacijske podskupine za severno Primorsko in polkovnik Lisjak ali kako se spreneveda brigadir Krkovič, ki nosi odgovornost za sestrelitev helikopterja s pilotom Tonijem Merlakom in še in še ...

Kot je dejal avtor knjige: »Osamosvojitelj je prinesla toliko dobrih stvari, da lahko na glas in pogumno govorimo tudi o senčnih plateg zgodbe. Tega si naši sosede (države) ne morejo dovoliti, ker je marsikdaj njihova preteklost le pretemna ...« Matej Šurc je spregovoril tudi o prispevkih drugih avtorjev, ki so do zdaj pisali o razbijanju mita trgovcev z orožjem. »Draga Potočnjak je osamosvojitelje v svoji knjigi dobesedno slekla iz njihovega napuha; Emilija Merlak (žena sestreljenega pilota Tonija Merlaka, op. av.) pa je nedvomno postala moralna zmagovalka. Brigadir Tone Krkovič pač ob tem ni zmozel niti opravičila ...«

Zelo pomembno je tudi sporočilo, ki ga je poudaril Šurc, da smo »namreč Slovenci šli do zdaj že dvakrat kot osli na led in da menda tretjič ne bomo nadrsali«. Ko je ameriški predsednik Trump omenil, da bodo morale vse članice Nata povečati svoj prispevek na dva odstotka bruto družbenega prihodka, so se pri nas že pojavili novodobni trgovci z orožjem. Orožje, ki so ga naši »trgovci« za velike denarje prodajali v nekdanje republike Jugoslavije (konkretno Janez Janša in njegovi), pa se danes pojavlja na kriznih območjih, kjer kapital sproža nove vojne.

Besedilo in foto: Brane Praznik

Deveti praznik partizanske pesmi

Mladinski pevski zbor Medeja Glasbene šole Zagorje

Organizatorju prireditve, Kulturno-umetniškemu društvu Serafin, je tudi tokrat zadnjo soboto v novembru uspelo Festivalno dvorano v Ljubljani napolniti do zadnjega kotička. Temu primerno je bilo tudi razpoloženje, saj so poslušalci prav vsakega od nastopajočih devetih zborov nagradili z navdušenim aplavzom, pevke in pevci pa so z odra vanje zrl s hvaležnostjo v oči. Nekateri med njimi, nevajeni takih nastopov, pa kar niso mogli verjeti, da so tako toplo sprejeti.

Prireditev Praznik partizanske pesmi je tradicionalno začel Partizanski pevski zbor, ob njegovem nastopu pa je občinstvo z aplavzom še posebno nagradilo dosedanjega dirigenta Franca

Pevci združenih zborov iz zamejstva – Moški pevski zbor Tabor z Opčin in Moški pevski zbor Fran Venturini od Domja pri Trstu

Gornika. Kot drugi je nastopil Ženski pevski zbor Generacija '57, za njim pa Mešani pevski zbor Lipa zelenela je ..., ki je s pesmijo *Hej brigade* spodbudil častnega pokrovitelja, župana Mestne občine Ljubljana Zorana Jankovića, da je navzočim namenil krajši nagovor.

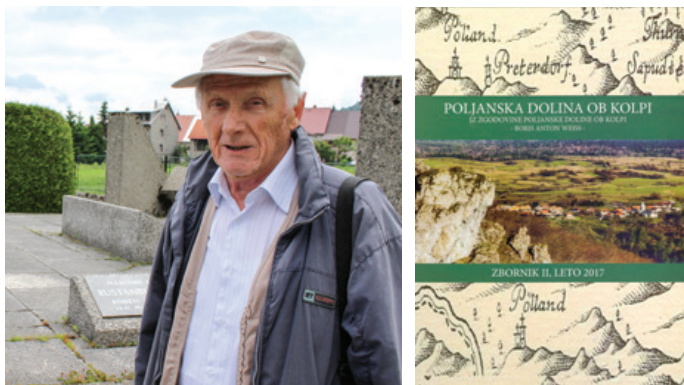
V nadaljevanju smo najprej poslušali Mešani pevski zbor Tine Rožanc, nato pa s posebno pozornostjo pesmi v pristrčni izvedbi Mladinskega pevskega zbora Medeja Glasbene šole Zagorje. Sledila sta nastopa Mešanega pevskega zbora Svoboda Mengeš in Moškega pevskega zbora KUD Pošta iz Maribora, oba na zavidanja vredni umetniški ravni. Kot predzadnji se je predstavil Ženski pevski zbor Solidarnost iz Kamnika, prireditev pa sta sklenila združena zbora iz zamejstva: Moški pevski zbor Tabor z Opčin in Moški pevski zbor Fran Venturini od Domja pri Trstu.

Na Prazniku partizanske pesmi sta bili navzoči članica MO ZZB za vrednote NOB Ljubljana in mestna svetnica Julka Žibert ter Viktorija Potočnik, direktorica Pionirskega doma kot gostitelja prireditve, ki je tudi predsednica Ustanove Franc Rozman - Stane.

Besedilo: M. R., foto: Jožica Hribar

Iz življenja Poljanske doline ob Kolpi

Konec jeseni je Krajevna organizacija ZZB NOB Stari trg ob Kolpi izdala že drugi zbornik z naslovom *Poljanska dolina ob Kolpi*, s podnaslovom *Iz zgodovine Poljanske doline ob Kolpi*, avtorja **Borisa Antona Weissa**. Zbornik II je nadaljevanje Zbornika I, ki je izšel leta 2010, tokrat pa avtor nadaljuje opisovanje območja, ki se razprostira na robu slovenskega ozemlja in je dokaj oddaljeno od glavnih prometnih poti. V zborniku, ki ima več kot 300 strani, je opisan razvoj Poljanske doline v dobi fevdalizma, predvsem na začetku novega veka, ob koncu 16. in na začetku 17. stoletja. V drugi polovici 18. stoletja so upravne reforme odvzele zemljiškim gospodom upravne funkcije in nadzor nad davki. V gradu Predgrad, kjer je bil sedež zemljiškega gospoda kneza Auersperga, se nato vzpostavi pomembno središče uprav-

ne oblasti. V tem gradu so konec 17. stoletja potekali številni procesi zoper čarovništvo, to so bili najdaljši takšni procesi na Slovenskem.

Zbornik se dotakne tudi polpretekle zgodovine. Druga svetovna vojna je hudo prizadela prebivalstvo. Opiše vse aspekte upora zoper okupatorja, tragedijo kolaboracije in natančno predstavi težko preizkušnjo, pred katero so bili postavljeni naši predniki in ki je zahtevala številne žrtve in razdejanje.

Opis dogodkov v Zborniku temelji na zgodovinskih virih Arhiva Slovenije, dodani pa so prispevki drugih avtorjev in spomini ter pričevanja domačinov, med njimi mnogih udeležencev NOB. Zbornik ni znanstveno delo, avtor pa vanj vključuje pripovedi in fotografije iz sodobnega življenja Poljanske doline ob Kolpi. Spremno besedo je prispeval poslanec Janko Veber, med drugim je zapisal: »Zbornik je še toliko dragocenejši, ker obravnava območje Poljanske doline ob Kolpi, ki je v slovenskem zgodovinsko pisju skoraj bela lisa.«

J. H.

Obnova bivakov na kurirski postaji TV-17

Člani ZB za vrednote NOB Vrhnika smo letos jeseni dokončno obnovili vse tri bivake pri spominski koči kurirske postaje TV-17 na Slemenih za Ljubljanskim vrhom. Bivaki so bili nujno potrebni obnove, saj je lesena kritina popolnoma preperela, prav tako pa je medved s kremplji raztrgal spodnjo zaščitno folijo. Obnovo smo opravljali v lepem vremenu ob koncu tedna, trajala pa je skoraj eno leto.

V spominski koči smo zamenjali stare fotografije z novimi, ob vходу v kočo pa smo namestili dve varovalni ograji. V bližini smo postavili nekaj novih sedišč, ki bodo prav prišla ob vsakoletnih množičnih pohodih mimo TV-17, in sicer tradicionalnega pohoda Železniškega planinskega društva in pohoda Planinskega društva Vrhnika po Vrhniški planinski poti, kot tudi posameznim pohodnikom.

Naredili smo skoraj 400 prostovoljnih ur dela, porabili nekaj lepila in papirja, štiri kubične metre desk, nekaj kilogramov vija-

kov in žebeljev ter okoli 30 litrov zaščitnega ekološkega premaza in že omenjene železniške pragove. Posebna zahvala velja Jelku Orlu in Mitji Birtiču, ki sta s svojimi vozili pripeljala deske in pragove v bližino postaje TV-17, kot tudi Planinskemu društvu Železničar iz Ljubljane, s pomočjo katerega smo dobili tirne pragove. Večino del so opravili: Vojko, Brane, Leon, Polde, Tugo, Jani, Zdravko, France, Teo in Miran.

Besedilo in foto: Miran Štupica

20 let številke, ki rešuje življenja

Decembra mineva 20 let od uvedbe enotne številke za klic v sili 112. Takrat je bila Slovenija za Švedsko druga država v Evropi, ki je omenjeno številko uvedla za dostop do nujne medicinske pomoči, pomoči gasilcev, nujne veterinarske pomoči, pomoči gorskih, jamarskih in drugih reševalnih enot ter policije. Danes je tako pri nas kot v drugih državah Evropske unije številka za klic v sili brezplačna, nanjo lahko pokličemo s stacionarnega ali mobilnega telefona oziroma pošljemo kratko sporočilo (SMS).

V Sloveniji uspešno sledimo razvoju novih storitev klica v sili na številko 112. Za vidnejše dosežke s področja delovanja in storitev številke nam je Evropsko združenje številke za klic v sili 112 (EENA) do zdaj podelilo že tri nagrade. Prav tako je Slovenija leta 2015 kot prva država v Evropski uniji omogočila sprejem e-klicev na območju celotne države za vozila, ki že imajo vgrajene naprave za samodejno ali ročno proženje klicev v sili ob prometnih nesrečah.

Kljub tehnološkim rešitvam, ki omogočajo hitro in preprosto dosegljivost pomoči ter učinkovito posredovanje reševalnih služb, pa je ključnega pomena poznavanje številke 112 med prebivalci. V Upravi Republike Slovenije za zaščito in reševanje so zato naročili raziskavo javnega mnenja o poznavanju te številke v Republiki Sloveniji. Izkazalo se je, da bi večina vprašanih (67 odstotkov) ob nesreči poklicala številko 112 in da vedo, kaj morajo povedati operaterjem v regijskih centrih za obveščanje.

Vir: MORS

SVOBODNA
B E S E D A

www.svobodnabeseda.si

Jože Poglajen

Oskubljeni volivci

Vsosednji Avstriji se je nedavnih parlamentarnih volitev udeležilo 80 odstotkov volivcev, v Nemčiji nekaj manj, to je 76 odstotkov. Predsednika avstrijske republike je med dvema kandidatom izbiralo 73 odstotkov volivcev (v Nemčiji predsednika ne izbirajo na splošnih volitvah, imenuje ga parlament).

Pri nas je bila volilna udeležba na predsedniških volitvah skoraj pol manjša – 42-odstotna, kar pomeni, da se je prepričljiva večina polnoletnih državljanov požvižgala na ponujeno izbiro med Pahorjem in Šarcem. Očitno so jim volitve predsednika – ki sicer lahko »afne gunca«, nima pa v rokah nobenega vzvoda oblasti – postale nepomembne in brezpredmetne, zato so raje ostali doma. Na to, kakšen bo njihov odziv na parlamentarnih volitvah, pa bo treba počakati še pol leta. Vsaj za zdaj nič ne kaže, da bi bilo pozno spomladati prihodnje leto zanimanje ljudi za to, kdo bodo njihovi predstavniki v parlamentu, kaj večje kot leta 2014. Takratnih volitev se je udeležila le pičla, komaj 52-odstotna večina državljanov.

Slovenija ima podobno ustavno ureditev kot omenjeni Avstrija in Nemčija, saj so »očetje« naše ustave »s tresočo roko« v glavnem prepisovali iz avstrijske in nemške ustave. Zakaj torej tako ogromna razlika pri volilni udeležbi? Odgovor najbrž ni en sam, toda gotovo veliko udeležbo na volitvah zagotavlja predvsem prepričanje ljudi, da z oddajo volilnega listka čim bolj vplivajo na to, kdo od kandidatov bo izvoljen za poslanca. Da torej z njihovega vidika ni vseeno, ali gredo na volitve ali ne. Mi, Avstrijci in Nemci imamo v ustavi tako ali drugače zapisano, da imajo na volitvah glavno besedo volivci. Pri nas 80. člen ustave pravi, da se poslanci volijo po proporcionalnem sistemu. Se pravi, da se poslanska mesta med strankarskimi listami razdelijo sorazmerno (proporcionalno) glede na število glasov, ki jih dobijo na volitvah, pri čemer imajo volivci odločilen vpliv na to, kdo med kandidati bo izvoljen. Za razliko od severnih sosedov je to slednje ustavno pravilo, kot pravi profesor ustavnega prava Sašo Zagorc, pri nas »zelo oskubljeno«.

V našem volilnem sistemu volivci stehajo le težo na volitvah nastopajočih strank. Določijo torej, koliko poslanskih mest bo pripadlo posamezni stranki, skoraj nobenega vpliva pa nimajo na to, kdo od

kandidatov stranke bo sedel v parlamentu. Nekoliko poenostavljeno povedano: to je enako, kot če bi poslance določil kar vrh stranke. Kar bi bilo grobo izigravanje tretjega odstavka 80. člena ustave. Prevladujoča strankarska elita si je, zato da bi to prikrila, izmislila volilne okraje in pravico, da njeni vrhovi – ne torej volivci – določajo, kdo bo kandidiral v posameznem volilnem okraju. Volivec tako v svojem volilnem okraju mora obkrožiti kandidata stranke, ki jo podpira, čeprav mu ta sploh ni všeč, in ne more obkrožiti katerega od drugih strankarskih kandidatov v drugih volilnih okrajih njegove volilne enote, ki se mu zdi primernejši za poslansko funkcijo. Povedano z besedami direktorja državne volilne komisije Dušana Vučka, ki opozarja, da volivec nima vpliva na izbiro kandidata znotraj strankarske liste, kar pomeni, da mu je kandidat na neki način vsiljen. Ureditev strankam tudi omogoča, da kandidate, za katere želijo, da so izvoljeni, kandidirajo v volilne okraje, kjer je večja verjetnost, da bodo izvoljeni. In ljudje se te oskubljenosti vedno bolj zavedajo.

Ne zavedajo pa se tega tudi tisti, ki bi lahko to vsaj pogojno neustavno stanje popravili. Stranke in poslanci ne da nimajo idej, toda o veliki večini njih nima smisla izgubljati časa. Več pozornosti velja nameniti le že večkrat predlagani uvedbi prednostnega (preferenčnega) glasu. Zamisel je pred kratkim znova obudila

Alenka Bratušek. Z njim bi volivec vendarle ohranil nekaj več perja, če ostanemo pri barvitom izrazoslovju profesorja Zagorca. S preferenčnim glasom bi se približali ustavni normi o pretežnem vplivu volivcev na to, kdo od kandidatov strank bo dobil poslanski mandat. Vendar je za to spremembo volilnega zakona potrebna dvotretjinska večina v parlamentu, stranka omenjene poslanke pa ima le dva glasova. Večini drugih strank očitno niti na misel ne pride, da bi si vzele privilegij izbirati, kdo od njihovih kandidatov bo dobil štiriletno solidno plačano in predvsem vplivno službo poslanca, in si s tem kupujejo njihovo popolno lojalnost.

Zato bi veljalo na prihodnjih volitvah podpreti samo tiste stranke, ki bodo obljubile vsaj uvedbo preferenčnega glasu, če že ne korenite (tudi ustavne) reforme volilnega sistema. Če pa iz vsega tega kljub temu ne bo nič, nam volivcem preostane samo še to, da še bolj množično kot zdaj volimo z nogami in se na volilno nedeljo namesto na volišča odpravimo na sprehod v naravo.

Martin Premk

Žrtve inkvizicije

Kaj tako ostudnega in pritlehnega kot razglasiti umorjene ustaše iz Hude jame za »žrtve revolucije« si lahko privoščijo samo Rimskokatoliška cerkev. Ustaši, največji klavci v zgodovini ne samo na naših območjih, nimajo prav nič z nobeno revolucijo. Umrli so zaradi maščevanja za svoje zločine. Umrli so, ker so med vojno počeli nezaslišane in najbolj krvave zločine. Njihovo taborišče Jasenovac je bilo tako sadistično in sprevrženo, da so se nad njim zgražali celo nacisti. Tam so bili umorjeni tudi slovenski duhovniki, ampak to škofov in drugih klerikov prav nič ne zanima. Tudi vse laži, ki so bile izrečene okoli Hude jame, da je tam pokopano na desettisoče ljudi, predvsem pa dojenčki in ženske, jih seveda ne zanimajo. Vse, kar jih zanima, so njihov pohlep in želje, da se uniči vsakogar, ki nasprotuje njihovem poželenju. Tako je že od nekdaj, in ker je Cerkev »sveta in brezmadežna«, se nikomur in nikdar za nič ne opravičuje.

Ampak če že imajo polna usta »revolucije« med drugo svetovno vojno, bi bil čas, da se spregovori tudi o inkviziciji med drugo svetovno vojno. Če so nekateri med drugo svetovno vojno res po nepotrebnem umrli tudi zato, ker so bili »razredni sovražniki«, jih je mnogo več umrlo zgolj zato, ker niso bili verni oziroma so bili premalo verni. Ljubljanska škofija je že ob začetku italijanske okupacije izdala slovensko ljudstvo, saj se je v imenu »nacionalne« vere (sicer sami zelo radi očitajo »komunistično nacionalnost«) takoj uklonila zasedbi, ker je bil okupator tudi »katoliški«. Ljudje so zaradi ravnanja Ljubljanske škofije umirali, saj je knezoškof Gregorij Rožman dejavno sodeloval z italijanskimi okupatorji pri ustanavljanju bele garde in podpiral njeno delovanje. Duhovniki so novačili v belo gardo ter v ta namen zlorabljali vero. Številni duhovniki so se beli gardi tudi sami pridružili, sodelovali v vojni in okupatorju ovajali ljudi, ki so podpirali »brezbožno« Osvobodilno fronto. V imenu vere se je ljudi zapiralo, pošiljalo v koncentracijska taborišča ter ubijalo tudi, ko je celotno Slovenijo namesto italijanskega zasedel nemški okupator. Za mučenje in ubijanje »nevernikov« so bile zlorabljene tudi cerkve, kot je Sv. Urh, veliko »posvečenih prostorov« so spremenili v vojaške trdnjave. Početje »svete in brezmadežne« Cerkve je bilo zločinsko ter je imelo namen ne samo ohraniti vse privilegije Rimskokatoliške cerkve, temveč tudi iztrebiti vse »nevernike«. Zato lahko povsem utemeljeno trdimo, da je Rimskokatoliška cerkev med drugo svetovno vojno izvajala inkvizicijo ter da je v imenu vere povzročila bratomorni spopad in smrt na desettisoče ljudi.

Na vesti Cerkve so tudi vsi tisti belogardisti in domobranci, večinoma neuki kmečki fantje, ki so bili zapeljani v bratomorno vojno ter so umrli v maščevanjih, medtem ko so njihovi verski, vojaški in politični voditelji pobegnili. Za vse početje Cerkve med drugo svetovno vojno nismo in ne bomo slišali opravičila ali obžalovanja. Ves čas poslušamo samo obsodbe nasprotne, partizanske strani, ki ji Cerkev ves čas poskuša nartiti vse svoje zločine in grehe. Pri tem se vedno sklicuje na verjetno že od Boga prekleto »spravo«, ki jo bodo očitno priklicali šele takrat, ko bo Adolf Hitler razglašen za svetnika in »žrtev komunizma«.

Čas bi bil, da se od Cerkve uradno zahteva opravičilo za medvojno izdajstvo in zločine. Prav tako je že skrajni čas, da se od predstavnikov države zahteva, da prenehajo sodelovati v lažnih cerkvenih predstava-

vah, ki zlorabljajo mrtve in spreobračajo zgodovino. A žal se teh hudičevih ritualov vedno udeležuje celo predsedniška lutka, ki nas je vnovič doletela. Če »spoštovanega« predsednika niso motili napisi o »ustaških junakih«, ga zdaj niso motile besede o ustaških »žrtvah revolucije«, verjetno tudi ne bo imel nič proti, ko bodo Anteja Pavelića razglasili za blaženega. Ker ne njemu

ne drugim, ki to počnejo, v bistvu ni do nobene »sprave«, ampak samo do zlorabe mrtvih v politične namene ter do spreobračanja zgodovine. Zato nikoli nič ne slišimo o žrtvah inkvizicije med drugo svetovno vojno ter o zločinih, ki so bili narejeni v imenu vere. Če bi se poročalo res »uravnoteženo«, potem bi moralo na en »švabobranski medijski dogodek« priti vsaj petnajst »partizanskih medijskih dogodkov«, saj je bilo partizanov v Sloveniji petnajstkrat več kot švabobrancev.

Pustimo malenkosti, da »švabobraskih (ali ustaških) medijskih dogodkov« sploh ne bi smelo biti, saj gre za čaščenje pripadnikov zločinske organizacije SS in narodnih izdajalcev. Če se že ne more »uravnoteženo« predstavljati dogodkov iz druge svetovne vojne v javnosti, potem je bolje, da zahtevamo, da nas nehajo posiljevati z raznimi mašami za »žrtve revolucije«, ki jih nekatere pokopavajo že petič ali šestič. Zloraba mrtvih je pač stara navada cerkvenih inkvizitorjev, saj že v starih časih inkvizicije ni bilo nič nenavadnega, da so koga izkopali iz groba in ga potem častili. V prenesenem in tudi v pravem pomenu cerkveni inkvizitorji to počnejo tudi danes. Zato smo poleg vseh, ki so zaradi vere umrli med drugo svetovno vojno, še danes vsi žrtve nenehne inkvizicije.

Gospodarsko stanje Slovenije v letu 2017

dr. France Križanič

Makroekonomske razmere v danem narodnem gospodarstvu kažejo podatki o bruto domačem produktu (vrednost novoustvarjenih dobrin), zaposlenosti, inflaciji (notranje ravnotežje) in pokritosti uvoza z izvozom (zunanje ravnotežje). V zadnjem času so postali relevantni tudi podatki o pokritosti javnih izdatkov z javnofinančnimi prihodki (javnofinančno ravnotežje). Za državo članico monetarne unije (evrsko območje) so pomembni podatki o kvalitativnih dejavnikih konkurenčnosti, predvsem o investicijah v raziskave in razvoj. V specifičnih slovenskih razmerah je poleg tega treba upoštevati tudi obseg bančnih kreditov gospodarstvu.

Med januarjem in septembrom letos je bil slovenski bruto domači produkt (BDP) za skoraj sedem odstotkov (ob upoštevanju inflacije pa blizu pet odstotkov) večji kot v enakem obdobju lani. V primerjavi z ravniyo na dnu svetovne finančne krize in slovenskih zablod (tako imenovana kriza dvojnega dna) leta 2013 je bil naš BDP med januarjem in septembrom 2017 večji za skoraj 19 odstotkov, realno pa za 14 odstotkov. Od primerljivega BDP v letu 2008 (pred krizo) je bil v prvih treh četrtletjih leta 2017 slovenski BDP v evrih večji za dobrih 12 odstotkov, realno – v stalnih cenah – pa za 1,4 odstotka.

Po anketi, izvedeni v skladu z metodologijo Mednarodne organizacije dela, je bilo v Sloveniji tretje četrtletje letos delovno aktivnih 974 tisoč oseb in 66 tisoč ljudi brez dela (tudi če upoštevamo neformalne oblike gospodarske dejavnosti). Število delovno aktivnih se je v zadnjem letu povečalo za 51 tisoč ali skoraj šest odstotkov, število iskalcev zaposlitve pa znižalo za sedem tisoč ali 15 odstotkov. Tretje četrtletje leta 2017 je bila mednarodno primerljiva stopnja brezposelnosti v Sloveniji 6,3-odstotna, v evrskem območju pa devetodstotna. V zadnjem letu se je ta stopnja na Slovenskem znižala za eno odstotno točko, od svojega vrha pa za tri odstotne točke.

Inflacija ostaja nizka. Novembra leta 2017 so bile cene življenjskih potrebščin za 1,2 odstotka višje kot pred letom dni. Povečanje je nižje kot v evrski skupini.

V prvih devetih mesecih leta 2017 je imela Slovenija za 2,3 milijarde evrov presežka na tekočem računu plačilne bilance, izvoz blaga in storitev pa je, merjeno po denarnem toku, svojo raven v prejšnjem letu presegal za 13 odstotkov ter je bil 15 odstotkov večji od uvoza.

Med januarjem in septembrom leta 2017 so bili skupni javnofinančni prihodki Slovenije, merjeno po prejemkih, za 776 milijonov evrov ali sedem odstotkov večji kot v enakem obdobju lani. Skupni javnofinančni odhodki, merjeno po izplačilih, so se v enakem obdobju povečali za 301 milijon evrov ali tri odstotke. V konsolidirani bilanci javnega financiranja smo imeli 428 milijonov evrov presežka.

»Motor« slovenske gospodarske rasti je povečevanje izvoza. Pri odpravljanju posledic finančne krize po letu 2008 so na njegovo rast vplivali predvsem kvalitativni faktorji gospodarjenja in v njihovem okviru intenzivna razvojna dejavnost. Slovenija je od leta 2009 dalje pospe-

šeno spodbujala investicije za raziskave in razvoj (R&D) v javnem sektorju in gospodarstvu. Vrh so te vrste investicij dosegle leta 2013, ko so obsegale 935 milijonov evrov ali 2,6 odstotka BDP; 52 odstotkov več kot leta 2008. Po letu 2013 je začela intenzivnost naše razvojne politike slabeti. V letu 2016 je Slovenija za raziskave in razvoj namenila 809 milijonov evrov ali dva odstotka BDP, sredstva namenjena razvojni in raziskovalni dejavnosti, pa so bila za 126 milijonov evrov ali 13 odstotkov nižja kot 2013.

Slovensko gospodarsko rast je od leta 2010 dalje pomembno zaviralo organizirano zmanjševanje kreditov tako imenovanim nefinančnim družbam (realnemu gospodarstvu). V juliju leta 2010 je Banka Slovenije začela omejevalno kreditno politiko ter dosegla, da so se krediti bank v domači ali tuji lasti nefinančnim družbam na Slovenskem do septembra leta 2016 zmanjšali za 12,3 milijarde evrov ali 58 odstotkov. Od decembra lani naraščajo. Če upoštevamo še bančne kredite gospo-

Od leta 2009 do 2016 so se izplačila za pokojnine skupaj povečala za 10 odstotkov, število uživalcev pokojnin pa za 13 odstotkov. Na osebo so izplačila pokojnin upadla za 2,6 odstotka. Če upoštevamo inflacijo (7,8 odstotka), so se pokojnine na uživalca realno znižale za 9,6 odstotka.

dinjstvom in finančnemu sektorju (razen bank), so bili bančni krediti do domačih sektorjev (razen bank) oktobra letos za 1,1 milijarde evrov ali skoraj šest odstotkov večji kot pred letom dni. Kriza krčenja bančnih kreditov se je v Sloveniji po sedmih letih vendarle končala.

Upoštevaje hitro in stabilno gospodarsko rast in v pričakovanju, da se bo okrepila intenzivnost razvojne politike (ter preprečila poslabšanje konkurenčnosti in upočasnitev gospodarske rasti), bo morala slovenska ekonomska politika počasi sanirati realni upad pokojnin v obdobju finančne krize. Od leta 2009 do 2016 so se izplačila za pokojnine skupaj povečala za deset odstotkov, število uživalcev pokojnin pa za 13 odstotkov. Na osebo so izplačila pokojnin upadla za 2,6 odstotka. Če upoštevamo inflacijo (7,8 odstotka), so se pokojnine na uživalca realno znižale za 9,6 odstotka. Da bi zmanjšali pritisk na obremenitev javnih blagajn z izplačili pokojnin, je smiselno stimulirati podaljševanje delovne dobe za ljudi z intelektualnimi poklici (tretjina zaposlenih) in pri tistih poklicih, ki lahko delo nadaljujejo tudi v zrelejših letih.

KOLUMNA

Prišel je čas...

Jožica Hribar

Spremembe so edina stalnica v življenju, je imel navedo reči eden od mojih nekdanjih urednikov. S temi besedami ni hotel povedati le, da je novinarstvo zelo dinamičen in zato tudi zelo stresen poklic, v katerem nikoli ne veš, kaj se bo zgodilo do zaključka časopisa ali revije, temveč tudi, da so v življenju potrebne spremembe. Te so seveda za večino neprijetne, ker nas vržejo iz svojevrstnega udobja in prisilijo v nova prilagajanja, učenja, vzpostavljanje novih odnosov. A so nujne in dolgoročno vedno koristne.

Tudi zame in za revijo, ki jo držite v rokah, je prišel čas za spremembe. Z današnjo številko se poslavljam od vas, dragi naročniki, bralci in sodelavci. Za menoj prihaja nova, močnejša in mlajša ekipa, ki se bo zagotovo znala spopasti tudi z novimi izzivi časa, se prilagoditi novim zahtevam bralcev in novejšim tehnologijam. Tiskana revija seveda ostaja nespremenjena.

Svobodno besedo zapuščam po skoraj devetih letih, v uredništvo tedanje Svobodne misli, ki je bila še samostojno podjetje, sem prišla na začetku leta 2009. Tedanji direktor Janez Čemažar in urednik Vladimir Kavčič sta bila polna optimizma in načrtov za vsebinsko obogatitev revije in za povečanje njene naklade. Žal podjetje ni imelo sreče ne z lastniki (večinski lastniki so bili nekdanji zaposleni) ne s poznejšima direktorjema. Podjetje in revija sta se prepočasi prilagajala, bralci so nam umirali, za popularizacijo revije med mlajšimi člani ZZB smo naredili premalo in Svobodna misel je leta 2015 končala v stečaju. Ponosna pa sem, da mi je s pomočjo številnih med vami uspelo ohraniti vsebino revije, ji nadeti novo ime, novo podobo in nove vsebine ter da je večina ostala med našimi naročniki.

Svobodno besedo zapuščam s ponosom, ker nam je ob pomoči veliko sodelavcev, ki za svoje pisanje in fotografiranje ne dobivajo honorarja, uspelo ustvariti revijo, ki je s svojo podobo in vsebinami lahko v ponos tako ZZB za vrednote NOB Slovenije kot tudi nam, njenim ustvarjalcem. Zahvaljujem se vsem, ki ste me spodbujali, in vsem, ki ste se name obračali s kritičnimi besedami, predlogi in nasveti, saj smo le tako lahko skupaj izboljševali vsebino. Posebna zahvala velja našima kolumnistoma, Jožetu Poglajnu in Martinu Premku, izjemnima analitikoma sodobnega in polpreteklega časa in neusmiljenima kritikoma zablod in stranpoti, ki smo jim priča. Postala sta zaščitni znak Svobodne besede, na kar sem posebno ponosna.

Zagotovo v Sloveniji ni večje spominske prireditve, na kateri nisem bila. Na njih sem srečevala številne še živeče udeležence NOB, nekateri med njimi so se izkazali za neusahljiv vir spomi-

nov. Predstavljala sem si jih, največkrat še golobrade mladeniče in dekleta s kitami, kako so se pogumno postavili na pravo stran – v boj za domovino, jezik, svobodo. Poslušala sem zgodbe izseljenih in pregnanih z domov, može in žene, ki so pripovedovali o trpljenju in razčlovečenju v taboriščih, prisilno mobiliziranih, ki so se po kalvarijah na tujih bojiščih izčrpani vračali domov, kjer pa so bili pogosto sprejeti z nezaupanjem. Poslušala sem zgodbe otrok, ki so pripovedovali o pogumu in junaštvih svojih mater, ko so ostajale same na domovih, očetje pa so bili v partizanih, izgnani ali ustreljeni. Najbolj so se me dotaknile pripovedi ukradenih otrok in vojnih sirot, za katere je bilo življenje po vojni vse prej kot lahko. Pripoved ženice, ki so jo kot dojenčico iztrgali materi iz rok in je v najnežnejših letih poznala le tujo govorico in tuje ljudi, po vojni pa so jo vrnil domov, ki pa je bilo zanjo povsem tuje okolje, tuji so ji bili njeni domači, jezik, ki so ga govorili – ona je pač znala le nemško. Govorila je o zasmehovanju v šoli, o sovražnih pogledih na vasi, o šepetanjih za svojim hrbtom ...

V roke sem segala ostarelim tovarišem, ki so morali prehitro odrasti in so iz vojne prišli kot prekaljeni borci. Pa nekdanjim aktivistom, ki so na terenu poznali vsakogar in so dobro vedeli, kdo je izdajal, a so po vojni nekako vendarle morali zaživeti skupaj. Te ljudi zdajšnje delitve in potvarjanje zgodovine najbolj prizadenejo. S svojimi spomini in pripovedmi so se želeli bojevati proti lažem in novim delitvam. Ničkolikokrat sem slišala stavek: »Nismo se za to borili!« Številni živijo razočarani in žalostni, odrinjeni na rob, nekateri tudi v slabih gmotnih razmerah, in potrebujejo le kdaj pa kdaj kakšen obisk, prijazno besedo, topel stisk roke.

Ponosna sem na prešteviline sodelavce, ki ste mi s svojimi zapisi in fotografijami pomagali, da so se na straneh naše in vaše revije znašle tudi objave iz manjših krajev, kjer pri spominskih slovesnostih pogosto sodeluje še vsa vas in ne poznajo ideoloških delitev. Ob svojih obiskih sem srečevala mlajše ljudi, ki vojno poznajo le iz pripovedovanj svojih mater, očetov, babic, dedkov. A vedo, da je domovina le ena, da je bila svoboda težko priborjena, zato jim je pomembna prav tako kot materni jezik.

Zahvaljujem se vsem, ki ste z menoj v tem času sodelovali. Posebno zahvalo pa dolgujem Janezu Stanovniku, častnemu predsedniku ZZB NOB Slovenije, ki ga neizmerno spoštujem in od katerega sem se res veliko naučila. Zahvaljujem se mu za zaupanje, ker me je podpiral, me bil vedno pripravljen poslušati in mi svetovati, ko sem se kot urednica znašla na razpotju.

Dragi naročniki, bralci in sodelavci: želim vam lepe praznike, v letu 2018 pa predvsem miru in razumevanja.

Štirje zvezki o neideološko obarvani zgodovini Jugovzhodne Evrope

Tudi učitelji si želijo učbenike brez ideologije

V Muzeju novejšje zgodovine v Ljubljani so konec novembra predstavili dva nova zvezka zgodovine Jugovzhodne Evrope, ki ju je izdal Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe (CDRSEE). Na predstavitvi so sodelovali nekateri avtorji in uredniki, predstavniki odbora CDRSEE in organizacije Friedrich Ebert Stiftung. Oceno knjig je predstavil dr. Peter Vodopivec.

// BESEDILO IN FOTO: **Jožica Hribar**

Obe knjigi: *The Cold War 1944–1990 in Wars, Divisions Inregration 1990–2008*, sta namenjeni srednješolskemu in univerzitetnemu izobraževanju ter širši publiki. V njih je obsežen pregled zgodovine 15 držav Jugovzhodne Evrope od Slovenije do Cipra. Glavni pisci in uredniki so bili iz vseh držav tega območja, iz Slovenije dr. Božo Repe (Univerza v Ljubljani), poleg njih pa so sodelovali še posebni svetovalci, samo v odboru za vire je bilo 15 zgodovinarjev in zgodovinarjev (iz Slovenije dr. Kornelija Ajlec z Univerze v Ljubljani). Pri zbiranju gradiva je sicer sodelovalo več kot sto zgodovinarjev in zgodovinarjev. Zemljevide je izdelala ekipa dr. Matije Zorna z Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU.

Obe knjigi skupaj obsegata skoraj 600 strani in pregledno z dokumenti, ilustracijami, fotografijami, definicijami, ključnimi gesli, kronologijami, zemljevidi in na druge načine prikazujeta turbulentno zgodovino Jugovzhodne Evrope od leta 1944 do leta 2008. To je do zdaj prvi celoviti prikaz zgodovine regije v razponu skoraj sedmih desetletij, ki temelji na izvornih arhivskih in časopisnih virih, statističnih podatkih, fotografskem in drugem gradivu iz nacionalnih arhivov, knjižnic in drugih institucij.

Knjigi se ukvarjata z nastanki in razpadi držav, meddržavnimi povezavami, vplivi zunanjih dejavnikov na regijo, z režimi, vojnami, političnimi krizami, ideologijo, religijo, ekonomijo in demografijo; z modernizacijami, kulturo in vsakdanjim življenjem prebivalstva ter z oblikovanjem zgodovinskega spomina, z revizijo zgodovine, pa tudi z bolečimi in travmatičnimi procesi sprave oziroma pomiritve.

Oba zvezka sta izšla s pomočjo Evropskega parlamenta, tam sta bila 15. no-

vembra lani ob navzočnosti nekaterih vodilnih predstavnikov parlamenta in več kot sto predstavnikov držav Jugovzhodne Evrope tudi prvič predstavljena. Žal še nobena od teh knjig ni prevedena v slovenščino, so pa prevedene v številne druge jezike, med drugim tudi v japonščino.

Razlog, da so se zbrali zgodovinarji iz toliko držav in našli skupen dogovor o tem, kako poučevati zgodovino tega nesrečnega dela Evrope, ki ga pretresa jo politične krize in vojaški spopadi, je v nasprotnojučih si pogledih na zgodovino tega območja in s tem tudi v različnih pristopih do poučevanja zgodovine v šolah. Obstaja namreč bojazen, da prav s takšnimi ideološko obarvanim podajanjem zgodovine s poudarjanjem krivde ene ali druge strani te spore prenašamo tudi na mlado generacijo. Namen

nosti, utrjujejo enostranski pogledi na preteklost in poglobljajo razhajanja. Avtorji pa poudarjajo, da učbeniki niso alternativno gradivo za poučevanje zgodovine, temveč jih ponujajo učiteljem kot dodatno gradivo pri poučevanju z namenom preseči nacionalne predsodke in stereotipe.

CDRSEE je bil ustanovljen leta 1998 z namenom, da spodbuja in podpira demokratične procese, pluralistično družbo, univerzalne človekove pravice, aktivno državljanstvo, odgovornost za vključevanje in enakopravno obravnavo vseh vrst manjšin, zapostavljenih in iz socialnega okolja izključenih posameznikov in skupin. S časom je postal vplivna mednarodna nevladna organizacija, ki si prizadeva za mir in spravo v Jugovzhodni Evropi. Eden njegovih prvih in glavnih projektov, ki ga izvaja še danes, je The Joint History Project (JHP). Projekt se ukvarja s poukom zgodovine v šoli in z odnosom do zgodovine v državah Jugovzhodne Evrope. V 18 letih je JHP v angleščini izdal štiri knjige za šolsko uporabo iz zgodovine Balkana (Otomanski imperij, Narodi in države, Balkanske vojne, Druga svetovna vojna), ki so bili vsi prevedeni v enajst regionalnih jezikov in v japonščino in se uporabljajo v šolah in na

Utrinek s predstavitve v Ljubljani

avtorjev pa je, da se ustvari prostor za razpravo o različnih pogledih na zgodovinske dogodke in za iskanje skupne poti. Kot je poudaril dr. Peter Vodopivec, se s tem, ko mladi v šolah dobivajo le črno-belo sliko nekdanjih dogodkov in se k temu dodajo še enostranske in ideološko obarvane informacije v jav-

univerzah trinajstih držav kot dopolnilno gradivo. JHP ima široko mrežo učiteljev, ki sodelujejo z njim. Do zdaj je skozi delavnice, ki jih je organiziral v državah Jugovzhodne Evrope, šlo 2000 učiteljic in učiteljev, gradiva pa je uporabljalo več kot 500.000 učencev in študentov. ●

Okrogla miza: Vloga ženske skozi čas

Na podeželju so ženske bolj enotne

V okviru prireditev v počastitev občinskega praznika so Občina Metlika, Občinski odbor ZZB in Društvo Dobrnič izvedli v Metliškem muzeju okroglo mizo na temo Vloga ženske skozi čas. Namen pogovora je bil obuditev spomina na Maro Rupeno Osolnik kot markantno predstavnico žensk iz časa NOB, učiteljico, političarko, borko za pravice žensk, otrok in kmečkih ljudi ter osvetliti, kako ženske živijo danes, koliko so dosežki na področju pravic žensk varni pred spremembami na slabše in kaj je treba narediti za boljše življenje žensk na podeželju. Konkretno pa je bil govor tudi o tem, kakšen je danes položaj žensk v Metliki.

// BESEDILO IN FOTO: **Stanka Ritonja**

Zbrane so pozdravili župan Občine Metlika Darko Zevnik, predsednica podružnice Društva Dobrnič v Metliki Albina Tošeska in predsednik OO ZZB Metlika Milan Travnikar, z igranjem na harmoniko in petjem pa tudi dijakinja Nikita Galuh Kapušin. Govornice na okrogli mizi, ki jo je vodila **Vladimira Škof**, so bile prim. Katja Stražiščar, predsednica Društva Dobrnič dr. Vera Klopčič, podžupanja Občine Metlika Anica Kopinič, državna sekretarka na Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano mag. Tanja Strniša in Sonja Lokar iz Ženskega lobija Slovenije.

Življenjsko pot Mare Rupene Osolnik je predstavila njena hči **Katja Stražiščar**, rojena med vojno v Bazi 20. Poudarila je, kako je bila njena mama izredno pozorna na izobraževanje in znanje, ki omogočata pravo pot v boljše prihodnost ljudi, še posebno žensk. Spomnila je, da je bila močno navezana na Belo krajino, kamor se je vedno rada vračala tako zaradi delovnih obveznosti kot tudi zasebno, saj so jo na ljudi v Beli krajini vezale tudi močne osebnosti, spletene med vojno, ko so Belokranjke nesebično skrbele za njenega otroka – Katjo.

Vera Klopčič, druga hči Mare Rupene Osolnik, predsednica Društva Dobrnič, je povedala, da je namen društva ohraniti most med preteklostjo in sedanjostjo. To je med časom, ko so se sredi vojne vihre v Dobrnič delegatke iz vse Slovenije zbrale na 1. kongresu Slovenske protifašistične ženske zveze – med njimi tudi njena mama, ki je bila izvoljena za sekretarko,

Udeležence pogovora

in sedanjostjo, ko se morajo ženske prav tako bojevati za svoje pravice. V društvu želijo še naprej gojiti vrednote iz takratnega obdobja – sodelovanje, spoštovanje, strpnost, saj so »sidra« za vse nas, ki nam v sedanjem času poplave informacij in navideznih vsiljenih dilem lahko pomagajo oblikovati celovit pogled na svet ne glede na vsakodnevne manipulacije. Iz zgodovine vidimo, da so uspešne družbe tiste, ki so znale povezati in spoštovati različnost ter spoštovati dostojanstvo vsakega posameznika.

Sonja Lokar je potrdila, da se v Ženskem lobiju, združenju nevladnih organizacij, ki se ukvarjajo s pravicami žensk, čutijo del tradicije, o kateri sta govorili njeni predgovornici. Čeprav se v Sloveniji na videz ne moremo nad ničimer pritoževati, kar zadeva enakopravnost spolov, pa je resnica drugačna. O tem pričajo podatki, da je veliko nasilja nad ženskami, da so ne glede na zakone slabše plačane in da je še posebno slab položaj starejših

žensk. Kljub vsemu je postregla z dobro novico, da je Slovenija v svetovnem merilu na sedmem mestu na področju enakopravnosti med spoloma. Kako to? To je posledica socialistične dediščine, za kar so se bojevale tudi Mara Rupena Osolnik in številne ženske skupaj z njo in še pozneje; da vsi ljudje v Sloveniji cenijo enakost in pravičnost; da so ženske sposobne stopiti skupaj in preseči različnosti. Marsikaj se je žal po letu 2008 spremenilo in pravice žensk so postale ogrožene. Zavedati pa se je treba, da če pravice žensk ne ostanejo, Slovenija ne bo socialna država. Vsekakor pa to ne zadošča – za boljše življenje morajo ženske in moški delovati skupaj.

Povedanemu se je pridružila **Tanja Strniša** in dodala, da dokler se bomo v Sloveniji tako nestrpnost pogovarjali o manjšinah – in ženske so največja manjšina, nobene pravice ne bodo varne, in to lahko ogrozi celotno družbo. Poudarila je vlogo Mare Rupene Osolnik pri izboljšanju položaja slovenskih kmetov. Te so da-

nes v Sloveniji dobro organizirane, bolje kot ženske v urbanih naseljih. Posebna specifičnost pri nas je, da so v društva poleg kmetov vključene tudi druge ženske, ki živijo na podeželju. Pomembno je, da imajo ženske možnost izraziti svoje talente in da je cenjeno to, kar znajo in naredijo. Celotna družba ima koristi, če se ženskam omogoči, da izkoristijo svoje potencialne.

O življenju žensk v Metliki je podžupanja **Anica Kopinič** povedala, da so ženske v težavah, ki so zadele gospodarstvo – še posebno propad nekdanjih uspešnih tekstilnih tovarn – vztrajno iskale poti, da bi izšle iz te krize. Vključene so v številne humanitarne projekte, delajo kot prostovoljke in ne nazadnje danes opravljajo številne pomembne funkcije tako v upravi kot v gospodarstvu v Metliki. So trdne, močne, nič jih ne zlomi. Njeno predstavitev sta v razpravi potrdili in s svojih vidikov dopolnili še direktorica podjetja **Beti Maja Čibej** in ravnateljica **Željka Janjac**. ●

Vloga okupacijskih meja v raznarodovalni politiki in življenju Slovencev

V bližini Gadove peči odkrili tromejo med Nemčijo, Italijo in NDH

Raziskovalna skupina Filozofske fakultete, Pedagoške fakultete, Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti (Geografski inštitut Antona Melika) in Inštituta za novejšo zgodovino pod vodstvom prof. dr. Boža Repeta izvaja projekt »Napravite mi to deželo nemško ... italijansko ... madžarsko ... hrvaško! Vloga okupacijskih meja v raznarodovalni politiki in življenju slovenskega prebivalstva«.

// BESEDILO: Božo Repe

Zasedbo slovenskega etničnega ozemlja je bilo leta 1941 na Slovenskem pet različnih mejnih območij in meja. Te so bile: meja med Nemčijo in Madžarsko, meja med Madžarsko in NDH, meja med Nemčijo in NDH, meja med Italijo in Nemčijo ter meja med Italijo in NDH. Kljub formalni vključitvi tako imenovane Ljubljanske pokrajine v Italijo je še vedno ostala tudi tako imenovana rapalska meja, ki je ločevala primorske Slovence od drugih. Le meja s Hrvaško, ki je slonela na starejših razmejitvah, se je ohranila do danes.

Mejni režim na teh mejah se je razlikoval, posledično pa tudi življenje ob njih. Nekatere meje so bile neprimerno bolj utrjene kot druge, saj so imele minska polja, žične pregrade, postojanke s strojnicami itd. Mnogokrat so v bližini meje podrli vse stavbe in izsekali gozd, s čimer so omogočili širši nadzor obeh strani meje. To so dosegli predvsem z uporabo prisilnega dela, v katerega je bilo vključeno lokalno prebivalstvo.

Oblikovanje vseh teh meja so tako pospremili vojno nasilje, deportacije prebivalstva, prebegi iz ene okupacijske cone v drugo, hkrati pa so zara-

di življenjskih potreb in partizanskega odpora (ki razkosanja ni priznaval in se je bojeval proti njemu) nastajali tudi utečeni ilegalni prehodi. Vse to je neizogibno povzročilo številne travme ter pretrgalo tradicionalne vzorce migracij, kmetovanja in trgovine. Te travme pa so bile v preteklosti le deloma raziskane. Izstopajoči primer je predvsem

Piroški potok, odkrita tromeja med nacistično Nemčijo, fašistično Italijo in ustaško NDH

Meja med avstrijskim in ogrskim delom Habsburške monarhije v dolini Piroškega potoka (3. avstrijska vojaška izmera; 1869–1887), meja je potekala po dolini. Podatki o zemljevidu: Deutsche Heereskarte 1 : 25.000, Blatt Nr. 27-1-d Samobor, 1943. Hrani: Zemljepisni muzej Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU.

(ne)obravnavajo meje z NDH, ki je bila v izogib sporom v večnacionalni povojni Jugoslaviji skoraj v celoti prezrta. Med lokalnim prebivalstvom na obeh straneh meje pa se je občutek prizadetosti ohranil in se je od tedaj prenesel tudi na mlajše generacije ter v kolektivni spomin obeh narodov. O tem priča dejstvo, da se Slovenija in Hrvaška več kot 70 let po koncu vojne še vedno ne moreta sami sporazumeti o dokončnem poteku mejne črte.

Projekt želijo sodelujoči umestiti tudi v kontekst zaznamovanja 75. obletnice konca druge svetovne vojne čez tri leta. Pričakovati je, da se bo vsaj protifašistični del Evrope obletnice tedaj spomnil z različnimi dogodki, ki bodo opozarjali na grozovitost vojne in na njen usodni vpliv na življenje evropskih državljanov. V času, ko po Evropi oživlja novodobni fašizem, ko se na nekaterih obravnavanih območjih znova pojavljajo fizične ovire na mejah (žičnata ograja

na južni slovenski meji celo tam, kjer je ni bilo niti v času okupacije!), ko sodobni nelegalni migracijski tokovi vplivajo na vsakdanjik posameznika in na drastično preoblikovanje Evropske unije in njenih članic, je tovrstni spomin še posebno pomemben.

Projekt kot prvi v slovenskem zgodovinsko-geografskem odpiranju celostne obravnave zgodovine meja v času druge svetovne vojne in je zasnovan interdisciplinarno. Raziskovalci so do zdaj opravili številne intervjuje na območju Bele krajine, Posavja in Obsotelja ter ob nekdanji rapalski meji ter zbrali veliko fotografskega in drugega dokumentarnega gradiva. Uporabljajo tudi moderne tehnike, kot je tako imenovana tehni-

ka LiDAR, ko se s satelitskimi posnetki terena da ugotoviti ostanke meje, kot so stražni stolpi, bunkerji, obrambni jarki, kar geografi nato primerjajo s tedanjimi vojaškimi in mejnimi kartami iz različnih arhivov in s stanjem na terenu. Na ta način so novembra 2017 ob sodelovanju z ZZB NOB Krško v bližini Gadove peči odkrili tromejo med nacistično Nemčijo, fašistično Italijo in ustaško NDH, ki jo označuje še vedno ohranjen velik mejni kamen. Meja je tu, kot je ugotovil geograf in zgodovinar dr. Matija Zorn, po Piroškem potoku potekala že prej, in sicer med avstrijskim in ogrskim delom Habsburške monarhije, na novo pa so določili mejo z Italijo. Na odkriti tromeji namerava ZZB NOB Krško postaviti spomenik, do njega in ob delu meja pa označiti spominske poti in organizirati pohode.

Raziskovalna skupina prosi vse organizacije ZZB NOB na območju nekdanjih okupacijskih meja za informacije in pomoč pri raziskovanju terena ter pri zbiranju gradiva in spominov. ●

Peticija zoper nasilje nad naravo in zgodovinskim spominom

Za ohranjanje kulturne in naravne dediščine

V Pomurju si že desetletja prizadevamo, da bi reko Muro ohranili prosto vseh ovir in da bi njene vode neovirano tekle vse do Črnega morja. V boju za skupno reko, ki izvira v Avstriji in svojo pot nadaljuje skozi Slovenijo, Hrvaško in Madžarsko, smo se tudi borci za Muro čezmejno povezali. Zadnje mesece se s svojimi prošnjami za pomoč na nas obračajo kolegi iz avstrijskega Gradca, kjer energetiki v soglasju z mestnimi oblastmi podirajo drevo za drevesom, da bi v mestu zgradili še eno hidroelektrarno na Muri.

Pri tem pa ne gre »samo« za klic po ohranitvi narave sredi mesta, ampak tudi za zgodovino druge svetovne vojne in nacističnega delovanja, ki se ga – po prepričanju naših kolegov – skuša z graditvijo hidroelektrarne za vedno poriniti v pozabo. S tem v zvezi so pripravili peticijo in nas prosijo, da jih podpremo pri prizadevanjih za odkrito in pošteno zgodovinsko obravnavo nacističnega taborišča za prisilno delo in njegovih žrtev Liebenau pri Gradcu. (avtorica: Sonja Bezjak)

Peticija: Ustaviti je treba zabetoniranje nacističnega taborišča za prisilno delo in njegovih žrtev Liebenau pri Gradcu!

Zaradi odkritij, ki pričajo o najtemnejšem poglavju mesta Gradec, nekdanje trdnjave nacizma v Avstriji (»Mesto splošne vstaje«), in zaradi razkrivanja pravega obsega grozot iz časa nacizma zahtevamo takojšnjo ustavitve graditve hidroelektrarne Graz-Puntigam.

Zahtevamo sestavo neodvisne komisije zgodovinarjev za obdelavo do zdaj popolnoma potlačene zgodovine prisilnega dela v Gradcu, ne samo v nacističnem taborišču Liebenau pri Gradcu, temveč tudi v številnih drugih taboriščih, razkropljenih po vsem mestu, ki so vse do danes popolnoma zamolčana!

Obrazložitev:

Pri graditvi HE Graz-Puntigam in z njo povezanega centralnega akumulacijskega kanala so gradbeniki in arheologi na več mestih našli ostanke nacističnega

taborišča za prisilno delo Liebenau pri Gradcu. Zgodovinarji domnevajo, da je še na ducate ljudi, ki so jih umorili nacisti, v množičnih grobovih na območju taborišča. To taborišče je v zadnjih vojnih dneh bilo vmesna postaja za tisoče madžarskih Judov, ki so jih preko Gradca vodili na smrtni pohod proti koncentracijskemu taborišču Mauthausen.

Kljub številnim protestom združenj žrtev iz časa nacizma in drugih iniciativ so bagri prekopali zemljišče na jugu Gradca in začeli zasipavati ostanke tega temnega madeža iz zgodovine mesta.

Poleg tega bi vladni stranki Gradca, ÖVP (Avstrijske ljudske stranke) in FPÖ (Svobodne stranke Avstrije), radi na zemljišče nacističnega taborišča za prisilno delo preselili vrtičke, ki morajo prepustiti svoje mesto hidroelektrarni. Mestni svetnik za stanovanjsko gradnjo Mario Eustacchio (FPÖ) pa bi na istem mestu rad zgradil občinske zgradbe, namerno brez kleti, najbrž zato, da bi morebitni ostanki krvave preteklosti za vedno ostali skriti.

Izjava Thomasa Rajakovicca, predstavnika za tisk župana Siegfrieda Nagla (ÖVP), češ, saj gre v tem primeru »zgolj« za »taborišče za prisilno delo« in ne za »koncentracijsko taborišče«, je nesprejemljiva v več pogledih!

Angažirane ljudi in iniciative, kot je Sozialmedizinisches Zentrum (SMZ, Središče za socialno medicino) pod vodstvom dr. Rainerja Posserta, v »mestu človekovih pravic« ovirajo in jih celo smešijo. Vodeni ogledi naj bi bili dovoljeni samo v majhnem krogu in po predhodnem sporočanju imen udeležencev. Še poleti so v pisarni župana zavračali poziv javnosti za izkopavanje, ker naj bi šlo za »do zdaj neosnovane, popolnoma neutemeljene spekulacije zdravnika«.

Dodatne informacije najdete na: bit.ly/nslagergraz.

Peticijo je mogoče podpisati na spletnem naslovu: <https://www.openpetition.de/petition/online/ustaviti-je-treba-zabetoniranje-nacisticnega-taborisca-za-prisilno-deloin-njegovih-zrtev-graz-liebe> ●

Zdenko Roter, partizan in profesor

»Vsega je konec in začelo se bo lepo življenje«

Profesor dr. Zdenko Roter, rojen leta 1926, je še ne 16 let star odšel v partizane. Srečno je preživel drugo svetovno vojno in 9. maja 1945 prišel v Ljubljano. Komaj 19 let star je bil vpoklican v varnostno-obveščevalno službo. Po diplomi in doktoratu je bil profesor na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo, današnji FDV. Izdal je tri znanstvene monografije o religiji in Cerkvi ter vrsto publicističnih del. Je utemeljitelj sociologije religije na Slovenskem. Pred štirimi leti je izšla uspešnica Padle maske, v kateri opisuje svoje življenje, pred kratkim pa je luč sveta zagledalo nadaljevanje – Pravi obraz.

// BESEDILO IN FOTOGRAFIJA: Janez Alič

Tako kot mnogo mladih se je Zdenko Roter v mladosti ukvarjal s športom. Bil je član bežigradskega Sokola in igral nogomet za mladinsko vrsto Nogometnega kluba Ljubljana. Vpet je bil v mreže, po katerih so se v tistih burnih časih pretakale domače in svetovne informacije. Ob nemški zasedbi Sudetov je sodeloval na dijaških demonstracijah po ljubljanskih ulicah s češko zastavo v rokah ter z vzklikanjem »živel Masaryk« in »dol s Hitlerjem«.

Kakšno je bilo ozračje v Ljubljani ob izbruhu druge svetovne vojne?

Na začetku aprila leta 1941 – spominjam se, da je bilo zjutraj – so nad Ljubljano priletela letala. Oče, ki je bil rusofil, je dejal, da prihajajo Rusi. Kot do obljubljenega dežele je bila naša naklonjenost do Rusije in njenega slovanstva. Pozneje se je izkazalo, da so nemška letala napadla letališče v Polju pri Ljubljani. Oče je tedaj dejal: »Zdaj smo v vojni.« V Ljubljani zavlada velika anarhija. Iz bežigradske vojašnice so odšli vojaki. Začelo se je množično vdiranje v vojaška skladišča. Ljudje so odnašali moko in orožje. Oče mi je strogo prepovedal, da bi šel tudi jaz tja in se družil s tistimi, ki so to počeli. Informacij ni bilo. Radijskih aparatov nismo imeli. Govorice in dnevni časopis so bili edini viri informacij. Po kapljicah smo izvedeli za informacije o bombardiranju Beograda, o ustanovitvi NDH. Čez sedem dni so v Ljubljano že prišli italijanski vojaki, plašni kot zmeraj.

Upor se je začel takoj.

V krogih, v katerih sem se gibal, je bilo to nekaj povsem razumljivega. Izza Bežigrada smo šli v mesto, v središče. Bil

je ukaz, da moramo pozdravljati italijanske vojake. Ker ukaza policistov kljub opozorilom nismo upoštevali, so nas kar nekajkrat oklofutali. In to slovenski, ljubljanski policaji!

Kdaj je v vas dozorela odločitev za vstop v partizane?

Zelo zgodaj. Bil sem dijak bežigradske gimnazije. Leta 1941 sem sodeloval v skupini za raztresanje listkov z napisom »Živela OF«. Dijaštvo prve, druge in tretje realne gimnazije v Ljubljani je bilo v veliki meri propartizansko. Izjemno veliko dijakov nas je zelo zgodaj odšlo v partizane. Ta družbena skupina je veliko prispevala k partizanskemu gibanju, vendar pa do zdaj v zgodovini nisem zasledil posebne omembe o dijakih. V partizane sem odšel iz tople lju-

»Če Tito v svojem življenju ne bi naredil nič drugega, kot da se je uprl Stalinu, bi si zaslužil največji spomenik. Z današnjega zornega kota vidimo, da je bil to začetek razpada boljševizma.«

bljanske postelje. Preživel sem in se z velikim veseljem vrnil v svobodo. Najlepši del mojega partizanstva sodi prav v zadnji dve leti vojne, ko sem bil del kurirskega sistema, nazadnje komandir kurirske postaje nad Litijo pri Ljubljani. Take kurirske mreže ni imelo nobeno partizansko gibanje niti na Balkanu niti

kjer koli v Evropi, kjer so imeli urejeno odporništvo.

Je pa bilo zadnje leto vojne tudi najtežje. V kritikah moje knjige Padle maske so mi zamerili, ker sem za nemško vojsko uporabil besedo vojaška svojat. Vendar je to nemško vojaštvo do zadnjega trenutka ostajalo bojevito in skušalo ohraniti sebe in idejo, ki jo je imel nacizem tudi z nami, Slovenci.

Katere preizkušnje med vojno so bile za vas najtežje?

Na svoj način sem imel smolo. 11. julija 1942, mesec dni pred šestnajstim rojstnim dnevom, sem bil v skupini enajstih dijakov, ki smo s ponarejenimi dovolilnicami odšli iz Ljubljane. Čez noč smo padli v veliko roško ofenzivo. Prva dva meseca sta bila zelo huda. Nismo imeli orožja. Učili so nas vojaških veščin, izmikali smo se velikim italijanskim enotam. Bil jih je

veliko. V Kočevskem rogu je bilo 60.000 italijanskih vojakov. Srečno sem prekrmaril ta čas. Od septembra leta 1942 do avgusta 1943 sem bil v Gubčevi brigadi in sodeloval sem v vseh bojih in spopadih te brigade, tudi v Jelenovem žlebu. Nikoli nisem videl toliko mrtvih Italijanov. Bojevali smo se na Hrvaškem, kjer smo napadli ustaško postojanko v kraju Krašič, tam je živel in umrl kardinal Alojzije Stepinac. Tam sem bil tudi ranjen.

Večkrat omenjate kurirski sistem. Kaj je bilo v tem sistemu tako posebno?

Zelo veliko se piše o brigadah, zelo malo pa o kurirskem sistemu, samo sem ter tja. Na slovenskem ozemlju je bilo približno 150 kurirskih postaj. Bile so oštevilčene, nekatere pa so imele tudi posebne oznake, kot na primer primorske – P. Za te postaje so novačili

samo stare, preizkušene partizane. Po napadu na Žužemberk julija leta 1943, v katerem sem sodeloval kot bombaš, so me premestili na kurirsko postajo TV 3, na nekdanjo italijansko-nemško mejo. Mesec dni pred koncem vojne pa me je komanda imenovala za šefa obveščevalnega centra kurirskih relejnih postaj, in sicer zaradi predpostavke, da približno 150 po Sloveniji razmeščenih kurirskih skupin lahko ob drugem delu zbira koristne podatke o sovražniku in jih pošilja centrali.

Kakšne vrednote so bile značilne za partizansko gibanje?

Tam sem se naučil in doživel pravo tovarišijo, pravo prijateljstvo, pravo skrb za sočloveka in tudi pravo veselje za opravljanje stvari, ki so bile povezane z zmagovanjem. S kolegi smo na primer v zadnji zimi 1944/1945 v eni noči preho-

dili pot od litjskih hribov do Dolenjskih Toplic, kar se zdi nemogoče. V tistih časih, ko smo mislili samo na osvoboditev slovenske zemlje, je bilo vse mogoče.

»V vseh nas je bila ena sama misel – vsega je konec in začelo se bo lepo življenje. Že tedaj bi lahko veljal Kučanov stavek, ki ga je izrekel 26. junija 1991 ob razglasitvi samostojnosti: 'Danes so dovoljene sanje, jutri je nov dan.' In tako je tudi bilo.«

Ob osvoboditvi ste prišli v Ljubljano. Kako ste doživeli tisti dan, ki ste ga tako težko pričakovali?

Popoldne 9. maja 1945 so nas pripeljali v Ljubljano pred železniško postajo. Naš tovornjak se je ustavil tik pred mojo polsestro. Na Vrhniki, kjer smo se vkricali, sem odložil nahrbtnik, češ da ga ne bom več potreboval. V Ljubljano sem se tako odpravil samo z orožjem v rokah. Čutil sem se rešenega vseh nevarnosti, zato sem menil, da ne potrebujem nobene opreme. Star sem bil dobrih 18 let. Otročje je to bilo.

Na ulicah je vladalo veliko veselje. Posebno slovesno je bilo na Kongresnem trgu. Župančiča in Kocbeka imam še zdaj pred očmi, ko sta govorila z balkona ljubljanske univerze. Po ulicah se je trlo ljudi. Veselja, doživetja se ne da opisati. Filmi tega razpoloženja v človeških dušah ne morejo prikazati. V vseh nas je bila ena sama misel – vsega je konec in začelo se bo lepo življenje! Že tedaj bi lahko veljal Kučanov stavek, ki ga je izrekel 26. junija 1991 ob razglasitvi samostojnosti: »Danes so dovoljene sanje, jutri je nov dan.« In tako je tudi bilo.

Ali so se vam uresničili ideali, za katere ste se bojevali?

Prišli so novi, drugačni dnevi. Ne samo dnevi veselja, ampak tudi dnevi žalosti kot tudi razočaranja in trmoglavosti, da si je vredno prizadevati za velike ideale, ki jih izbereš do konca svojega življenja. In takšen sem tudi jaz. Bilo je naporno. K meni so začeli prihajati kmetje z litjskega konca in tudi od drugod. Pobrali so jim vse. Kmetje so kričali name: »Ali je bilo to tisto, za kar smo se borili?« Bila je obvezna oddaja. Druga zadeva je bil spor z Rusi leta 1948. Takrat so me

poklicali, da bom moral služiti vojsko v Prekmurju kot padalec in da bom moral na okupiranem ozemlju organizirati dve radijski postaji. Tja pa naj bi skočil s padalom. Vprašal sem, kako bom skočil, saj nisem še nikoli skakal s padalom. Odgovorili so mi: »Saj si bil partizan!« Občutki so bili zelo hudi: komaj smo končali eno vojno, že drvim v drugo. Na srečo se je vse razpletlo drugače. Če Tito v svojem življenju ne bi naredil nič drugega kot to, da se je uprl Stalinu, bi si zaslužil največji spomenik. Z današnjega zornega kota vidimo, da je bil to začetek razpada boljševizma. Žal se je sesulo tudi vse drugo, kar ne bi bilo nujno. Še vedno mislim, da bi bil mogoč socializem s človeškim obrazom.

Bili ste svetovalec predsednika Milana Kučana. Kako ste se znašli v tej vlogi?

Desetletno obdobje sistematičnega svetovanja v skupini svetovalcev pri predsedniku Milanu Kučanu je bilo zelo živahno. Kučan je moder mož, eden redkih politikov, ki jim lahko rečemo, da so tudi državniki. Uveljavljanje njegovih zamisli in konceptov ni bilo lahko v takratnem sistemu. Storil pa je vse, kar je bilo v njegovi moči, in osebno sem vesel, da sem mu lahko pri tem pomagal. Ostala sva prijatelja do danes.

Kako ste kot humanist opravljali naloge v varnostno-obveščevalni službi?

Po eni strani je bil to normalen varnostni sistem, ki ga ima vsaka država, po drugi strani pa je bil ta sistem obremenjen z vzorci, ki jih prinaša enopartijska država, v kateri veliko prostora za različnost, zlasti političnih nazorov, ni. V takšnem sistemu lahko zaradi drugačnega mnenja nenadoma postaneš tudi sovražnik države. V tem času, ko sem delal v tej službi, sem bil priča tudi nerodnostim, ki so bile lahko tudi zelo hudobne.

Kaj je sporočilo vaših zadnjih dveh knjig Padle maske in Pravi obraz?

Želel sem čim bolj približati svoje videne pred drugo svetovno vojno, med vojno in po njej ter po osamosvojitvi. In to z namenom, da mlade generacije ne bi delale neumnosti in velikih napak, da ne bi zamujale priložnosti, ki jim jih ponuja čas, da bi dosegle demokratično in socialno primerno ureditev, pravično družbo. Družbo čim večje socialne enakosti in solidarnosti. To je bil moj cilj, ki še vedno ostaja. To so bili ideali moje generacije, ki so nas motivirali v težkih vojnih časih. Žal so se počasi oddaljevali, izgubljali in nazadnje tudi izgubili. V meni je za vedno ostala neka grenkoba. ●

Vasja Ulrih, operni pevec, restavrator, akademski kipar

Nikakor nisem bil privilegiran otrok

Spomladi prihodnje leto bodo v Velenju izdali knjigo spominov Antona Ulriha - Kristla, domačina iz Pesja pri Velenju, komunista od leta 1940 in enega izmed organizatorjev upora v velenjskem okrožju, nosilca partizanske spomenice 1941 ter poveljnika politika in gospodarstvenika. Ob tem v Muzeju Velenje, kjer pripravljajo knjigo, ki govori tudi o napadu na Šoštanj »prvem osvobojenem ozemlju v Evropi«, načrtujejo tudi odprtje razstave njegovega sina Vasje Ulriha, akademskega kiparja, restavratorja in opernega pevca.

// BESEDILO: **Jožica Hribar** // FOTO: **osebni arhiv Vasja Ulrih**

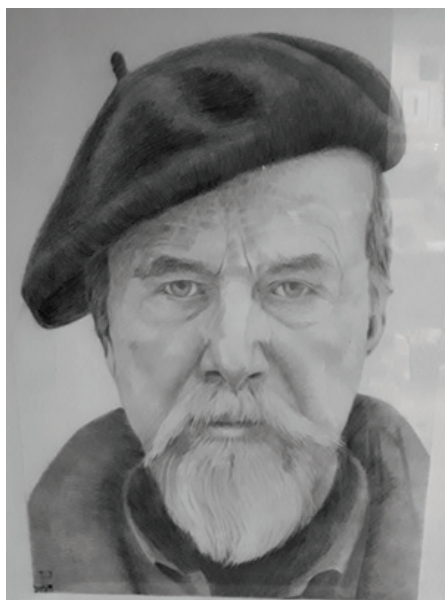
Vasja Ulrih je v restavratorskih krogih znano ime, tudi njegov grafični in kiparski opus je zavidanja vreden, a je skoraj bolj kot v Sloveniji znan na Hrvaškem. Njegovo podjetje Ulrih & Co. je namreč sodelovalo pri projektu restavriranja Biskupske palače v Poreču, ki je pod zaščito UNESCO, za kar je dobil evropsko nagrado za restavriranje. Je tudi dobitnik nagrade hrvaškega mesta Sv. Lovreč za dosežke v kulturi. Letos poleti pa je v vasi Marasi v občini Vršar na svojem drugem domu slovesno odprl Park kulture, v katerem so kamnite skulpture, ki naj bi se jim v prihodnje pridružile še skulpture iz lesa in železa, dela njegovih prijateljev. Poleti v tem parku potekajo tudi večerni koncerti in druženje, načrtuje pa tudi ustanovitve Fundacije Gaja, ki je ime dobila po njegovi hčeri, z ustanovo pa bodo zbirali sredstva za nadaljevanje del v Parku kulture Marasi. Zasnoval in organiziral je 14 likovnih kolonij Marasi, ki se jih je udeležilo preko 70 umetnikov praktično z vsega sveta. Sam je sodeloval na številnih razstavah, kolonijah, doma in v tujini. Šest mesec je ustvarjal in razstavjal v Kaliforniji.

Starši so mi pustili prosto pot

Vasja Ulrih izhaja iz ugledne partizanske družine, starši pa so imeli pomembno mesto v družbi. **Anton Ulrih** je bil zadnji predsednik okraja Šoštanj, predsednik občine Košaki pri Mariboru, in pogosto na vodilnih mestih v združništvu v različnih krajih po Sloveniji. Bil je tudi poslanec Skupščine Ljudske republike

Slovenije in član Sveta republike Slovenije. Po upokojitvi leta 1964 in po smrti sina Mitje pa se je skoraj povsem umaknil iz javnega življenja in se je ukvarjal z vzgojo sadja v Kamnici pri Mariboru, kjer je zgradil dom za družino.

V spominu srednje generacije pa je bila pozneje bolj znana njegova žena **Ela Ulrih - Atena**, ki je izhajala iz znane in zavedne družine Letonja iz Šmartnega ob Paki. Osnovna šola v tem kraju še vedno nosi ime po bratih Letonja, tamkajšnji skulpturi sta delo Vasje Ulriha. Ela Ulrih je bila v času od leta 1995 do 1999 tudi podpredsednica ZZB NOB Slovenije in do zadnjega mandatnega obdobja edina ženska v vodstvu ZZB (trenutno ima ZZB NOB podpredsednico Ljubico Jelušič. op. av.). Tudi Atena je bila nosilka partizanske spomenice

Vasja Ulrih: Avtoportret

Ena redkih družinskih fotografij zakoncev Ulrih in malega Vasje.

1941, dobrih 16 let je imela, ko je odšla v partizane, bila je aktivistka OF na Koroškem, Štajerskem in od leta 1943 v Prekmurju. Po vojni je končala učiteljsko in nato Fakulteto za sociologijo, politične vede in novinarstvo v Ljubljani. Bila je delegatka v zveznem zboru skupščine Jugoslavije in dva mandata predsednica republiškega komiteja za vzgojo in izobraževanje. Bila je tudi ena od pobudnic ustanovitve revije Svobodna misel, ki je po osamosvojitvi povezala pripadnike odporiške generacije, simpatizerje odporišstva in zagovornike njegovih vrednot, in njena urednica. Tradicijo nadaljuje Svobodna beseda.

»Ko se je oče upokojil, je mama nadaljevala zadolžitve v politiki,« pravi Vasja Ulrih in poudari, da so mu starši v življenju pustili povsem prosto pot. Rodil se je leta 1946, imel je še brata Mitjo. Ker sta z bratom izhajala iz družine uglednih partizanov, je na mestu vprašanje, kakšno je bilo življenje teh otrok? »Nisem bil privilegiran otrok in nikoli nisem razumel namigovanj o tem, koliko zaslužijo moji starši. Celo v spore s profesorji sem prišel zaradi tega. Moja starša sta ostala skromna partizana, zavezana tistemu, za kar sta se bojevala. Družila sta se s soborci, imela sta ozek krog prijateljev in nista marala nobenega razkošja in politikov, ki so si po vojni prisvajali oblast. Družini obeh staršev sta med vojno plačali velik človeški davek, tega nista nikoli pozabila. Z bratom sva živela zelo svobodno, nista se vtikala v najino življenje, dobro smo se razumeli,« pravi. »Mamina najljubša proslava je bila tista na Menini planini, za očeta pa Graška gora – gora jurišev!« Omogočila pa sta otrokoma tudi glasbeno izobrazbo, zato pravzaprav ni bilo čudno, da je Vasja po vrnitvi iz vojske

preprosto izstopil v Ljubljani, ker »mi poklic gradbenega tehnika ni dišal.« Najprej se je zaposlil v Cestnem skladu Republike Slovenije in po dveh letih opravil avdicijo v Operi in baletu v Ljubljani, saj je pred služenjem vojaškega roka že pel v mariborski Operi.

Petje, restavracija, kiparstvo

Ker je bil spreten in je imel precej tehničnega znanja ter se je veliko družil z restavraciji, se je lotil tega dela. »Zlate roke imaš, so mi rekli!« Tako je leta 1978 končal še likovno akademijo, vmes je še vedno pel v Operi, saj se je od polnoletnosti preživljal sam. Poskusil se je v svobodnem poklicu, ki pa mu ni omogočal preživetja družine, zato se je zaposlil v Restavracijskem centru. Leta 1990 je ustanovil prvo zasebno restavracijsko podjetje v Sloveniji, in kot pravi, jim je šlo kar dobro. Rezultati njihovega dela so med drugim obnova Vurnikove stavbe nasproti hotela Union v Ljubljani, Kazine, vodnjak pri Zlati ribici, z ekipo so obnovil okrog 70 oltarjev po Sloveniji. Tudi čez meje so šli, v Odesso, Ukrajino in na Hrvaško. »Naša največja težava so bili neplačniki, vsota, ki so mi jo ostali dolžni v Sloveniji, je zajetna,« pravi. Je tudi avtor Balantičevega spomenika v Škofovih zavodih v Ljubljani in Prešernovega spomenika v Vrbi. Njegov umetniški opus obsega dela od kiparstva, slikarstva, grafike do restavracije in ustvarjanja pri glasbenoscenskih projektih. Petnajst let je bil Vasja Ulrih član Ljubljanske opere, pel je v več okteti in sodeloval s skupino Laibach. Glasbeno tradicijo uspešno nadaljuje sin Klemen, ki je sicer končal študij menedžmenta. Posluš za glasbo je očitno v družini, saj so bili tudi starši odlični pevci, njegov stari oče je bil dolga leta kapelnik godbe na pihala v Velenju.

Kako so torej starši vplivali nanj? »Bila sta takšna res prava komunista, ki sta cenila osnovne vrednote, kot so poštenost, delavnost, spoštovanje soljudi, skromnost in tovarištvo. To imam tudi sam, morda sem prav zato včasih ljudem preveč zaupal in me je življenje marsičesa naučilo. Leta 2008 sem v galeriji na Trgu francoske revolucije v Ljubljani v čast svoji mami Ateni pripravil razstavo z naslovom Slovo od mladosti. Bila je ganjena. Otvoritev je bila na njen zadnji dan v domačem okolju, naslednji dan se je namreč preselila v dom starejših in tam leto dni kasneje umrla,« pravi. Sam pa se je nato upokojil, a ustvarjati in peti ni nikoli nehal. ●

Olga Maver, rojena Devet

Zaljubljena v domačo zemljo pod Nanosom

Člani KO ZB Hruševje smo v Domu upokojencev v Postojni obiskali našo dolgoletno članico, 92-letno Olgo Maver, rojeno Devet. Sprejela nas je vesela in nasmejana, saj je bila kljub težkemu življenju vedno dobre volje, kar ji je kot kleni Primorki vlivalo moč za premagovanje težav.

// BESEDILO: Ana Horvat, KO ZB Hruševje

Rodila se je v kmečki družini na Malih Brdih pri Hruševju, po domače pri Kašcarjevih, očetu Francu, ki se je ukvarjal tudi s čevljarstvom, in materi Olgi. Od treh otrok je ostala po vojni sama, saj je njena starejša sestra Slavica umrla še kot dojenček, brat Aleksander pa je kot borec Gradnikove brigade padel na pragu svobode leta 1945.

Že kot otrok je globoko čutila zatiranje slovenskega jezika in kulture v italijanski osnovni šoli v Hruševju, ki jo je

magali partizanom z zbiranjem hrane, je pravočasno skrila pred sovražnikom. Močno odporiško partizansko gibanje je bilo namreč trn v peti nasprotnikom, ki so vohljali za aktivisti OF in jih izdajali okupatorju. Tako so Nemci 30. septembra 1943 na podlagi ovadb izvedli preiskavo Malih Brd. Našli niso ničesar, požgali pa so pet hiš v vasi, med njimi tudi Olgino rojstno hišo. Vsa družina se je morala tedaj preseliti v sosednjo vas Slavinje, kjer je požrtvovalno nadaljevala delo za OF. Oče Franc Devet in

obiskovala osem let. V šoli so se morali otroci podrežati fašistični diktaturi, ko pa so prišli domov, so jim starši vztrajno ponavljali, da so Slovenci in da tega ne smejo nikoli pozabiti. Zato ni čudno, da je v primorskih otrocih, ki so morali v sebi skrivati svoje korenine, gorel droben plamen, ki je prerastel v gorečo željo po svobodi. S tem plamenom je rasla tudi Olga in se že zelo zgodaj vključila v OF. Leta 1943 je postala članica Skoja in okrajna finančna referentka. Pot partizanske kurirke ji je bila zaupana od Malih Brd do Landola prek Hruševja, do Slavinj in Razdrtega. Bila je predana svojemu delu, seznam ljudi, ki so po-

Olgin brat Aleksander sta odšla v partizane, tam sta oba padla tik pred svobodo. Leta 1950 sta oba dobila posmrtno priznanje, partizansko spomenico.

Olga pa se je po osvoboditvi poročila in z možem na novo zgradila hišo na požgani domačiji na Malih Brdih. Za delo aktivistke je dobila priznanja in odlikovanja. Posvetila se je kmetijstvu in gospodinjstvu ter vzgoji svojih otrok. Danes z veseljem pripoveduje svoje zgodbe sedmim vnukom in dvanajstim pravnukom. Pravi jim: »Ostala sem doma na kmetiji, ker sem bila vedno zaljubljena v domačo zemljo pod Nanosom.« ●

Vladimir Krpan, častni predsednik Območnega združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica

Med mladimi se zelo dobro počutim

Po štirinajstih letih predsedovanja Območnemu združenju borcev za vrednote NOB Nova Gorica je Vladimir Krpan dobil najvišje priznanje, imenovanje za častnega predsednika te organizacije. Umaknil se je z najodgovornejše funkcije, ostal pa je dejaven kot mentor in svetovalec mlajši generaciji borcev za vrednote NOB. Za nas, mlajšo generacijo funkcionarjev, je pravi leksikon znanja, ki ga zna – po duši in srcu pedagog – predati zanimivo in na trenutke tudi zabavno, še posebno ko nam pripoveduje anekdote iz medvojnega in povojnega življenja.

// BESEDILO IN FOTO: Miloš Ložič

Tvoje korenine segajo v delavsko naselje Renče, v kraj, ki je znan po dobrih mojstrih zidarjih. Kako se spominjaš svoje mladosti?

Rodil sem se leta 1930 v družini enega od renških zidarjev kot zadnji, osmi otrok. Bilo nas je veliko in oče se je moral zelo truditi, da nas je preživljal. Hišo so nam v prvi svetovni vojni porušili, po vojni pa jo je oče za silo popravil. Dva od bratov sta med vojno mlada umrla, pet jih je nekako preživelo. Potem sem se rodil še jaz. S šestimi leti sem začel obiskovati italijansko osnovno šolo v vasi, ki je delovala do maja leta 1943, ko so vsi italijanski učitelji nenadoma odšli.

Septembra leta 1943 je začela delovati v vasi partizanska osnovna šola, v kateri so nas učile tri učiteljice. V Renčah je bila pred vojno tudi zidarska šola, ki je izšolala zidarje, znane daleč naokrog. Ko so se vračali domov, so prinašali tudi nove, revolucionarne ideje. Skoraj vsaka hiša v Renčah je imela koga v partizanih. Revolucionarnih idej pa smo se nalezli tudi mi mladi. Ko so po kapitulaciji Italije italijanski vojaki zamenjevali orožje in uniforme za civilne obleke, smo jim pomagali in nabrali veliko orožja in drugega materiala za partizane, tu pa tam pa smo jim tudi kaj ukradli. Ko so partizani v bližini naše vasi porušili most čez Vipavo, so bile Renče dokaj izoliran kraj, kot nekakšna republika. Če so hoteli Nemci priti v vas, so morali narediti velik ovinek skozi Miren ali čez Kras. Zato so prišli bolj poredko, ko pa so prišli, so vedno kaj zažgali, vzeli nekaj živine in odpeljali

nekaj vaščanov. V vasi so bila skrita skladišča materiala in hrane za partizane, ki je prihajala iz Furlanije.

V tistem času je oskrba partizanov v IX. korpusu delovala v organizaciji MONTES. Ta organizacija je povezovala slovenske, italijanske in furlanske partizan-

ske intendante. Nekoč poleti leta 1944 je prišla čez Kras v našo vas Gradnikova brigada, na drugi strani reke Vipave pa je bila postojanka fašistov in Nemcev. Brigada je imela s seboj minomet, ki

ga je hotela preizkusiti. Mi otroci smo bili radovedni in smo od blizu opazovali preizkus. Prva granata je zletela skoraj navpično in najprej smo se razbežali mi otroci, za nami pa še partizani. No, tretja granata pa je že zadela nemško postojanko na drugi strani Vipave.

Po vojni 1945 so bile Renče za Morgano linijo, torej v coni A Julijske krajine. Kako pa se je takrat nadaljevalo tvoje šolanje?

Zavezniška vojaška uprava je jeseni 1945 organizirala nižjo gimnazijo v Gorici. Pouk smo imeli v slovenščini, primanjkovalo pa je šolanih učiteljev. Spominjam se, da nas je zgodovino učil slikar Rafael Nemec. Sicer je bila večina učiteljev nekdanjih domobrancev. Moje šolanje v Gorici je trajalo do priključitve, do septembra leta 1947, ko so Renče prišle pod Jugoslavijo, Gorica pa je ostala italijanska.

Po priključitvi Primorske k matični domovini si nadaljeval šolanje in hkrati pomagal graditi naše novo mesto, Novo Gorico?

Ker sem ravno končal nižjo gimnazijo, sem leta 1947 nadaljeval šolanje v gimnaziji, ki je bila v Šempetru pri Gorici. Šolanje v Šempetru je trajalo do leta

1949. Potem sem šel v Ljubljano na srednjo šolo za telesno vzgojo, pravzaprav učiteljsko, ki sem ga končal poleti leta 1953. Jeseni sem moral za eno leto na služenje vojaškega roka v oficirsko šolo

v Bitolo v Makedoniji. V naslednjem šolskem letu 1954 sem se zaposlil kot učitelj telesne vzgoje v goriški gimnaziji, ki je imela takrat svoje prostore v dveh blokih na tako imenovanih Havajih v Novi Gorici. Hkrati sem bil tudi vzgojitelj v dijaškem domu. To je trajalo do leta 1958, ko je bila izpeljana prva šolska reforma in ko so nastale osemletke. Tudi v Novi Gorici je bila ustanovljena osemletka in imenovali so me za pomočnika ravnatelja. Kot pomočnik sem vodil gradbeni odbor za novo šolo, poznejšo Osnovno šolo Milojke Štrukelj. V novo šolo smo se preselili leta 1962.

V Novi Gorici je bilo po letu 1962 vedno več osnovnih in srednjih šol, ki so potrebovale nove kadre, izkušeni pa ste prevzemali odgovornejše funkcije.

Najprej so me poslali na izredni študij na Visoko šolo za športno vzgojo v Ljubljani, ki je trajala dve leti. Po diplomu sem postal profesor športne vzgoje. Potem pa sem leta 1972 kandidiral in bil izbran za ravnatelja Dijaškega doma v Novi Gorici. Ravnatelj sem bil do upokojitve leta 1991. V obdobju, ko sem bil ravnatelj, sem bil dejaven tudi na različnih drugih področjih, predvsem v športu in sistemu obrambe in zaščite.

Po upokojitvi pa si našel nove izzive. Kdaj se je začelo tvoje delovanje v Zvezi borcev, ki traja še danes?

Najprej sem leta 1991 prevzel vodenje krajevne organizacije ZB Vetrišče. Ko Alojz Krpan - Aleksander ni mogel več voditi OZB, sem privolil, da bom kot podpredsednik pomagal predsedniku Dragu Požarju voditi našo območno organizacijo. Potem so me leta 2003 izvolili za predsednika Območnega združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica. Na tej funkciji sem bil do letos, ko sem vodenje prepustil mlajši generaciji.

Mislím, da je bilo teh štirinajst let dokaj uspešnih za našo organizacijo, pri čemer pa moram poudariti veliko vlogo številnih članov našega združenja, ki so z veliko entuziazma pripomogli, da smo bili najuspešnejša organizacija Zveze borcev v Sloveniji. Veliko delo je opravil pokojni Veljko Jelaska s svojo komisijo, ki je pomagala pridobiti status veterana velikemu številu medvojnih aktivistov. Tako smo pridobili približno 800 novih članov. Še vedno sem član predsedstva našega območnega združenja, pomagam pa tudi voditi mestno koordinacijo ZB Nova Gorica. Želim še naprej delovati v naši organizaciji, seveda po svojih močeh, saj se dobro počutim med ljudmi, s katerimi sem odlično sodeloval več kot dvajset let. ●

Almira Zemljíč iz Vrhpolja pri Moravčah.

Za hitro sporočilo dobila blago za bluzo

Almira Zemljíč iz Domžal je v borčevski organizaciji dejavna že več kot 50 let, leta 2007 je prevzela vodenje krajevne organizacije ZB Simona Jenka v Domžalah. Predsednica je bila pet let, lani je za svoje delo dobila srebrno plaketo ZZB za vrednote NOB Slovenije. Devet let je bila stara, ko se je začela druga svetovna vojna. Njen oče Franc Kokalj je bil umetniški kovač in dejaven pri Sokolu, izpit je opravil v Nemčiji in znal je nemško. Doma so imeli manjšo kmetijo s tremi ali štirimi kravami. Mama Antonija je bila gospodinja, doma z večje kmetije. Vseh otrok je bilo sedem, trije fantje in tri dekleta, eden je umrl, Almira je bila najmlajša. Vrhpolje je spadalo v občino Moravče, kjer je bila tudi žandarmerija.

// BESEDILO: **Jože Skok** // FOTO: **Osebni arhiv**

»O če je znal dobro nemško in je tudi prevajal, če je bilo potrebno. Nemce je večkrat prepričal, da na splošno s krajani niso tako na trdo ravnali, kot bi sicer. Kmalu po začetku vojne je že sledil vpoklic v nemško vojsko. Fantje so se dogovorili, da gredo na vpoklic, vendar so šli le do Sokliča v Zalogu pod Trojico, od tam pa v partizane. Najstarejši brat Slavko, s partizanskim imenom Joško, star 22 let, je bil najprej v Šipku v Šlandrovi brigadi, potem je odšel v Pohorski bataljon. Drugi brat Stanko, s partizanskim imenom Branko, je odšel v terensko četo Kamniško-zasavskega odreda. V glavnem so na Moravškem izvajali razne akacije,« pripoveduje Almira Zemljíč.

Tragedija na Oklem

»V partizane je januarja leta 1944 odšel tudi najmlajši brat Rado, s partizanskim imenom Tine – imel je nekaj več kot 17 let. Tudi on je odšel v terensko četo Kamniško-zasavskega odreda. V partizane je odšel, ker je bil vpoklican v nemško vojsko.

Vedeli smo, da je Stanko na Oklem. Imel je ženo in sina Janeza, in ko je padel, je bila žena drugič noseča. Že v vojnem času so govorili, da je bila za tragedijo na Oklem kriva izdaja, kar je potrdil tudi brat Rado, do septembra letos edini še živeči partizan z Oklega. 24. februarja 1944 se je na Kramarjevi in Baleževi

domaćiji na Oklem zadrževalo približno sto partizanov Kamniško-zasavskega odreda. V jutranjem svitu so jih presenetili nemški okupatorji in njihovi sodelavci. Zagrmeli so strelji, ogenj je švignil v zrak in uničeval. Večina borcev se je pognala iz hiš in hlevov, a sovražnikove krogle so pokosile vsakogar, ki jim je prišel pred oči. Po bitki je v snegu ležalo 72 ožganih, prestreljenih, krvavih in izmaličenih zavednih fantov in mož. Nemci so pobite partizane odpeljali v Ihan, ponoči pa so jih svojci pobirali. Po pripovedovanju je komandant ukazal, da se morajo partizani umakniti navkreber, tako se jih je rešilo 37, vendar večina ukaza ni slišala. Stanko je bil med tistimi, ki so ob napadu bežali navzdol, v gozdu je padel v zasedo in bil ubit. V gozdu sva ga našli z mamo, iskali sva ga, ker ga ni bilo ne med mrtvimi in ne med živimi. Neka starejša ženska nama je povedala, da nekoliko niže leži nekdo med tremi brezami. Stanko je ob umiku tekkel še kakšen kilometer navzdol proti Dobovljam, ležal je vznak, z roke so mu ukradli uro. Mama je tako jokala, da se tega ne da povedati. Isto leto je avgusta njegova žena rodila hčerko, očeta pa ni bilo več,« se spominja sogovornica.

Sestri Rozika in Milka kmalu v SKOJ

»Naša hiša je bil precej pod gozdom, ob robu vasi, tako da smo ves čas delali za partizane. K nam je prišel tudi na-

rodni heroj Janežič. Marjan Zupančič iz Dolskega je veliko deklet pritegnil v SKOJ, najprej starejšo Roziko, potem še mlajšo Milko. Organizirali sta prehrano in zdravila za partizane. Ker so bili med aktivisti tudi izdajalci, so Roziko septembra leta 1943 aretirali in jo odpeljali v žandarmerijo v Moravče, potem na gestapo v Kamnik. Med zaslišanjem so jo tako pretepali, da se je onesvestila, posebno krut je bil neki Slovenec. Stara je bila 17 let in sekretarka SKOJ za širše območje – za Kokošnje, Zalog, Selo, Tuštanj, Zgornjo in Spodnjo Javoršico. Potem so jo odpeljali v zapor v Begunje, kamor sva ji s sestro Milko nesli pakete. Od tam je bila odpeljana v taborišče Ravensbrück. Domov se je vrnila šele

jejo Nemci ali drugi sovražniki, so hitro zbežali v gozd, oče pa je pospravljajal za njimi. Pod hišo je imel manjši bunker in je ob enem od takih pobegov partizanov ravno vse pokrtil, ko se je za njim pojavil Nmec in ga vprašal, kaj počne. Pa mu je odgovoril: 'Presnete kokoši, vse mi prebrskajo!' Tako ga je prepričal, da ni preverjal, kaj je pred tem počel. Hrano za partizane so zbirali v glavnem v Zalogu pod Trojico ali pred Kokošnjami, za kar je bil odgovoren Miha Cerar. Terenska povezanost je bila zelo dobra.«

Med neko hajko je Almiri mama naročila, naj ljudi v vasi obvesti, da se približujejo Nemci. »Tekla sem proti vasi, kjer so bili partizani, nad menoj so frča-

Cene Blažinč iz Dobove, prapor

S 95 leti naj

Na dan, ko bo izšla zadnja letošnja številka Svobodne besede, bo Cene Blažinč, predsednik KO ZB Dobova, praznoval visok jubilej, 95. rojstni dan. V Mihalovcu pri Dobovi 29. decembra leta 1922 rojeni Cene je eden najstarejših predsednikov borčevske organizacije pri nas, zagotovo pa je najstarejši praporščak, ki je bil kot borec Kozjanskega bataljona tudi aktivni udeleženelec druge svetovne vojne. Kljub visoki starosti je to mož posebne energije, bistrega uma in šegavega, navihanega značaja, ki se zna pošaliti tudi na svoj račun.

// BESEDILO IN FOTO:
Jožica Hribar

Zadnjih 15 let živi sam, potem ko mu je umrla žena in pred tem sin. Tudi ko je lani hudo zbolel, si je želel le domov, kjer si čas krajša z vrtnarjenjem, takoj po upokojitvi pa se je lahko pohvalil tudi z lepo urejenim vinogradom. Prapor KO ZB Dobova nosi ponosno na vseh prireditvah v svoji okolici, prav tako kot s ponosom vodi krajevno borčevsko organizacijo. »Poleg nečaka nad menoj in mojim počutjem bedijo tudi v ZZB NOB Brežice, posebno predsednik Stane Preskar,« pove ponosno. Čeprav izhaja iz družine z osmimi otroki, v kateri je bil najmlajši, tudi bratov in sester ni več med živimi.

Zelo živi pa so njegovi spomini, ki se prepletajo z njegovim vajeništvom in službo v Zagrebu, pa z odhodom v partizane, ko je bil borec Kozjanskega odreda, s spomini na boje in povojno obnovo domovine in seveda z delom na železnici. Še pred vojno je v Dobovi končal osnovno šolo in se šel v Zagreb učiti za ključavničarja, po končanem učnem obdobju pa je tam ostal kot pomočnik. »Vsak dan sem se vse do nastanka NDH in vzpostavitve meje vozil med domačo Dobovo in Zagrebom. Potem sem se doma prijavil na borzo dela in dobil dekret za Maribor, saj je tam

S podelitve srebrne plakete: z leve Marija Majhenič, predsednica ZZB NOB Domžale, Almira Zemljčič in Meta Mancej, članica predsedstva ZZB NOB Slovenije

avgusta leta 1945.«

Sestra Milka z ilegalnim imenom Vojka je bila belogardistom v kraju zelo sumljiva. Na začetku leta 1944 je bila tri tedne zaprta v belogardistični postojanki v Domžalah, vendar ji niso mogli ničesar dokazati, zato so jo izpustili.

»Pri nas je delala partizanska gospodarska komisija za kamniško-zasavsko območje. Njen vodja in komandant za to območje je bil Marjan Zupančič iz Dolskega. V našem domu so bili skoraj leto dni in nikoli niso bili izdani, potem so se preselili nad Kokošnje. Zbirali so material, tipkali, delali evidenco in poročila. Kadar so izvedeli, da se približu-

le krogle, saj so Nemci kar na slepo streljali, da so ustražovali ljudi. Pri Bunčku sem videla nemško vojaško jakno, obeseno na puško na vhodnih vratih, očitno je bil neki Nmec v stranišču zunaj hiše. Kljub temu sem šla k hiši, potrčkala ter povedala, da prihajajo Nemci in da je eden že čisto blizu. Šla sem tudi po drugih hišah in vsi partizani so se hitro poskrili. V štabu so mi v zahvalo dali blago za bluzo, dobila sem tudi čevlje. Hudo je bilo tudi, ko so proti koncu vojne bombardirali Vrhpolje – eno gospodarsko poslopje so uničili, Spodnjo Javoršico pa povsem,« vrejo spomini iz sogovornice. ●

starejši slovenski praporščak

primanjkovalo takšnih kadrov. A so me vpoklicali na delo v strojno tovarno v Gradcu, kjer smo po Hitlerjevem napadu na Sovjetsko zvezo izdelovali topove in dele za tope,« se spominja. Ker je nekoč med napornim delom ponoči med malico zaspal, je s tekočega traku prišel pokvarjen element, zato so ga obtožili sabotaže ter ga postavili pred sodišče. A se je prav tedaj začelo bombardiranje Gradca, kar je Cene izkoristil za pobeg domov. Doma pa ni bilo nikogar več, saj so domače izselili, zato se je naselil pri sestri. Ker je njen mož delal na železnici, takšne ljudi pa so potrebovali tudi okupatorji, ju niso izselili. Odločitev za partizane je bila samoumevna.

»Trije prijatelji smo odšli na Pišece, kjer so se zadrževali borci Kozjanskega bataljona, in postali smo partizani!« Od leta 1943 je med partizane prihajalo vse več ljudi, največ je bilo prebežnikov, veliko tujcev, ki so pobegnili iz nemške vojske. Njim pa je primanjkovalo orožja. »Naša oborožitev je bila slaba, večino časa v partizanih sem imel le puško in štiri naboje, ki sem jih nadvse skrbno varoval. Zato smo prišleke s Posavja prepeljali na Dolenjsko, sami pa smo se nato vračali s polnimi nahrbtniki orožja, saj so nam tedaj zavezniki že pošiljali orožje. Nemško-italijansko mejo, ki je bila zavarovana z žico in minami,

Cene Blažič

Pred mogočnim spomenikom Kozjanskemu odredu na Sromljah pri Brežicah

smo prešli tako, da smo čez žico iz desk naredili zasilen most. Orožje, ki smo ga prenašali v nahrbtnikih, je bilo namenjeno 14. diviziji in Kamniško-zasavskemu bataljonu. V nahrbtniku pa sem naenkrat prenesel deset škatel streliva, skupaj 25 tisoč nabojev!«

V Kozjanskem bataljonu je komandant kmalu opazil njegove sposobnosti in poslali so ga v Savinjsko dolino v podoficirsko šolo. Tam pa je doživel veliko hudega, tudi veliko zimsko ofenzivo. Cene Blažič se spomni, kako slabo so bili borci oblečeni in obuti. Med enim izmed napadov so mu čevlji razpadli na nogah, ki so bile ranjene in krvaveče. Pa so ga poslali nazaj v oporišče, kjer je dobil čisto prave, kakovostne čevlje. Pa še mitraljez mu je dal namestnik!

Ko se je po šolanju vrnil v svoj bataljon, ki je medtem že postal odred s tremi bataljoni, je postal obveščevalec v 1. bataljonu, Kozjanski odred pa se je preselil na Bohor. Leto 1944 je bilo naporno, bitke so se kar vrstile, osvobajali so Kozjansko: Pišece, Kozje, Jurklošter. S prihodom 14. divizije se je razmerje moči precej spremenilo, a vojna še zdaleč ni bila dobljena in žrtev je bilo zelo veliko. Potem je sledil odhod na Hrvaško, pa leta 1945 v Prekmurje na pomoč tamkajšnjim ljudem. V Murski Soboti je dočakal osvoboditev. Potem je odšel v Maribor, kjer so odred vključili v KNOJ, tudi četo, ki jo je vodil Blažič, pazili so na vojne ujetnike in na različne objekte, veliko je bilo spopadov z

odpadniškimi skupinami. Domov se je vrnil šele leta 1946.

S ponosom pove, da so mu v Beogradu, kjer je bil s svojo enoto na nagradnem dopustu, ponudili delo v Titovih delavnicah, on pa je želel domov. Njegovi domači so se po vojni vrnil, a prišli so na povsem porušeno domačijo, saj so zavezniki z bombami zasuli Dobovo, ki je bila pomembno železniško križišče. Cene pa je zaposlitev našel v Mariboru kot vzdrževalec v nekdanji Hutterjevi tovarni. Ker je po vojni primanjkovalo strojevodij, so ga poslali na šolanje v Zagreb, in tako je pristal na železniški lokomotivi, ki ji je bil zvest večino delovne dobe. Kot odličen poznavalec vlakov je delal tudi v tehničnih delavnicah in v popravljalnici vlakov v Dobovi. Vmes pa graditev domovine, mladinske delovne brigade, z vlakom je prevozil tako rekoč vso Jugoslavijo, spoznal veliko ljudi.

Najtesnejše povezave pa so ostale z njegovimi prijatelji iz Kozjanskega odreda. Žal jih je vse manj ali pa so onemogli. Zato je hvaležen za vsak novi dan, ki ga najraje preživi med člani svoje borčevske organizacije, na borčevskih proslavah in slovesnostih, kamor pride ponosno s praporom. Rad se ustavi v vasi Sromlje, kjer je zelo lep spomenik »njegovemu« Kozjanskemu odredu, v prostorih tamkajšnje Krajevne skupnosti pa so ob pomoči ZZB NOB Brežice in zgodovinarja dr. Tomaža Teropšiča urejali zelo lepe spominske sobe. ●

Ko je Franc Sever-Franta aprila prejel listino ZZB NOB Slovenije, so mu prišli čestitat tudi njegovi partizanski tovariši in soborci z Menine planine. V sredini ob Franti Valerija Skrinjar Tvrz in Franc Bera, na vozičku Anton Kropušek, to je bilo njihovo zadnje srečanje, saj je Kropušek umrl slab mesec pozneje. (Foto: Jožica Hribar)

Tudi Zora Konjajev, upokojena otroška zdravnica, med vojno pa bolničarka v partizanski bolnišnici Kanižarica, je ob pomoči Mihe Butara, častnega predsednika Zveze slovenskih častnikov, poleti na obrobju Ljubljane v nastajajočem Parku spomina in prijateljstva Matjaža Stražišarja posadila »partizanski bor«. Slovesnosti sta se udeležila tudi dva mlada Američana slovenskega rodu.

Komemoracije na osrednjem mestnem pokopališču v Gradcu se je v spremstvu hčere Brede, udeležila tudi 85-letna Manica Toplak, ime njene matere je vklesano na graškem spomeniku. Emilija Toplak je bila med tistimi pogumnimi ženami, ki so 4. novembra 1942 na streljanju v Mariboru pele revolucionarne pesmi. Po njeni ustrelitvi so bili mož in otroci internirani, med njimi tudi Manica. (Foto: Franc Bratkovič)

Predaje replike spominske zastave, ki so jo borci Rdeče armade maja 1945 izobesili na poslopju nemškega parlamenta v Berlinu, so se udeležili tudi trije partizani (z leve): Lado Kocjan, Marko Vrhunec in Janko Heberle. (Foto: Jožica Hribar)

Stanka Krajnc Simoneti, upokojena zdravnica, ena izmed pionirk socialnega varstva otrok in žena na Slovenskem, med vojno pa interniranka v koncentracijsko taborišče Ravensbrück. (Foto: Jožica Hribar)

Borca Tine Tomazin in Janez Zibler na slovesnosti na Gozdu pri Tržiču. (Foto: Miran Hladnik)

V novo zimo

*In znova v zimo, v meteže preplete.
Kako nam je pri srcu? Eh, kako!
Šli bomo kakor lani čez zamete,
kar bo, pač bo.*

*Mraz bo strupen in več ne bo nobene
steze v bregovih in le sled volkov
vodila te v neurju bo domov –
pod streho in odeje.*

*Domov?
Nemara te pokrije
in ogreje
bel pršič
in šele majski jug popotniku odkrije,
da tam že dolgo spi – mrlič.*

*Mrlič? Haha!
Naprej skoz meteže, ki viže
strupene nam pleto za kratek čas,
kdor dolgokrak je – prvi v gaz!
kdor dolgouh, ta naj z ušesi striže,
da ne bi vrag v zasedo zvalil nas.*

Matej Bor

Vir: Lirika upora. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1981, str. 125-126.

Bele gazi

*Bele gazi...
Sneži, sneži –
Pred nami vsa bela planjava.*

*Dolge so naše poti,
brezkončne te tihe noči.
Daleč nekje spomin tava.*

*Mrzlo ko led je srce.
V noč trudna kolona gre.
Droben sneg naletava ...*

Ivan Minatti

Vir: Lirika upora. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1981, str. 126-127.

Gimnazijci obiskali Auschwitz in Auschwitz - Birkenau

Učna ura zgodovine z nekdanjo taboriščnico

Štirideset gimnazijcev iz Gimnazije Brežice, ljubljanske škofijske gimnazije, Prve gimnazije Celje in Tretje mariborske gimnazije je bilo pred kratkim na strokovni ekskurziji z naslovom Spominu naproti na Poljskem. Poleg Krakova, nekdanje poljske prestolnice, so obiskali tudi eno najstrašnejših nemških koncentracijskih taborišč – Auschwitz in Auschwitz–Birkenau.

// BESEDILO IN FOTO: Janez Alič

Auschwitz vsako leto obišče več kot dva milijona ljudi, največ mladih z vsega sveta. V dneh pred prvim novembrom je bilo največ Italijanov, Izraelcev, Srbov in Francozov. Slovenska skupina je bila nekaj posebnega, saj je bila z mladimi tudi nekdanja taboriščnica, 92-letna Sonja Vrščaj, klena Kraševka, ki živi v

Auschwitz so mladi obnemeli, še posebno pred napisom, ki so ga že večkrat videli na televiziji ali v časopisih: Arbeit Macht Frei. Prisluhnilo so vodnikoma, ki sta jih v angleškem jeziku popeljala po zidanih objektih, v katerih so zdaj urejene muzejske zbirke. Pretresel jih je pogled na številne kovčke, s katerimi so v taborišče pripotovali tudi številni Slovenci,

Mladi so z zanimanjem poslušali spomine Sonje Vrščaj.

Ukradena otroka Janez Štiglic in Janez Deželak, član predsedstva ZZB Janez Alič, nekdanja taboriščnica Sonja Vrščaj in ukradeni otrok Milena Zerič (od leve proti desni). Foto: Daša Deželak Oberč

Ljubljani. Poleg nje so mlade spremljali tudi trije ukradeni otroci: Milena Zerič, Janez Štiglic in Janez Deželak.

Za vse udeležence popotovanja je bila to velika ura zgodovine. Začela se je že med vožnjo avtobusa skozi Avstrijo in Češko do Poljske. S številnimi podatki in dokumenti je o dogodkih na Štajerskem pred prvimi transporti ljudi v taborišča mlade seznanil profesor zgodovine na mariborski Prvi gimnaziji in direktor Sinagoge Maribor **Boris Hajdinjak**. Po prihodu na območje taborišča Au-

pa na gmote las, kupe otroških igrač in čevljev ter na pločevinke s ciklonom B. Presenečena nad videnim je bila tudi gimnazijka iz Celja **Lara Bezgavšek**. »Čisto drugače je videti vse to v živo kot pa poslušati samo predavanja profesorjev.« Podobno je menil njen vrstnik iz Maribora **Mihael Šmirmaul**: »Tu v Auschwitzu smo lahko videli, kako se nekatere stvari šle po napačni poti.« Sonja Vrščaj je prišla v Auschwitz junija leta 1944, potem ko so jo na Krasu ujeli Nemci. V Auschwitzu je ostala do avgusta leta 1944, nato

Pred slovensko spominsko ploščo pri spomeniku v Birkenau so udeleženci strokovne ekskurzije položili venec in prižgali svečke.

videti, da jokamo. Jokali smo v srcu in upali, da bomo še enkrat videli domače in svojo domovino.«

Nič manj niso bile pretresljive zgodbe ukradenih otrok. **Milena Zerič** je prinesla v taborišče Birkenau tri šopke cvetja in tri svečke v spomin na mamo, teto in strica, ki so za vedno ostali v taborišču smrti. Sama je bila takrat stara enajst

mesecev in so jo odpeljali v taborišče za otroke v Nemčiji. **Janez Štiglic** je skupaj z dvema bratoma prav tako končal v taborišču za mladoletne: »Očeta so ubili v Starem piskru v Celju. Mamo, ki je bila noseča, so odpeljali v Auschwitz, kjer je po dveh mesecih umrla.« **Janeza Deželaka** so od matere ločili, ko je bil star dober mesec dni. »Oče je umrl po treh mesecih v Auschwitzu, star komaj 33 let. Mati je preživela. Oba so pripeljali v Auschwitz s transportom iz Celja avgusta leta 1942,« je povedal.

V taboriščih in izgnanstvu je bilo med drugo svetovno vojno 63.000 Slovencev, 12.000 se jih nikoli več ni vrnilo na svoje domove. Samo v Auschwitzu je umrlo 1350 Slovenk in Slovencev. ●

Letno srečanje internirancev v Dachauu

Le trije interniranci v nekdanjem koncentracijskem taborišču Dachau so se letos udeležili srečanja Skupnosti internirancev Dachau (DIS). Prišli so Franc Stražišar, Dušan Stefančič in Drago Šega, vsi častitljivih let, a kot pravijo, se bodo srečanj udeleževali, dokler bodo zmogli. Toda dvorana je bila vseeno polna, saj glavnino skupnosti sestavljajo svojci in sorodniki internirancev, ponekod že četrti rod, ki si prizadevajo, da spomin na trpljenje njihovih najdražjih ne bi zbledel. Med njimi sta bili tudi Ajda in Ronja Fajfarič s Ptuja, pravnukinji taboriščnika Antona Fajfariča, in poskrbeli sta za izjemno glasbeno popestritev dogodka. Nekaj svojih pesmi pa sta predstavila Dora Hrvatič in Tone Šepec. Predsednica DIS Vesna Dobre je predstavila pregled delovanja skupnosti v iztekajočem se letu. Povedala je, da so letos pripravili tudi ekskurzijo na otok Rab, kjer so se člani udeležili spominske slovesno-

veliko, pripovedi živih prič so za številne mlade obiskovalce očitno precej bolj zanimive od prebiranja obsežne literature. Andrej Ule, član mednarodnega komiteja taboriščnega odbora Dachau, je povedal, da je obisk spominskega centra na območju nekdanjega taborišča na Bavarskem vse večji, žal pa se vodstvo centra ukvarja z naraščajočimi pritiski bavarskih oblasti. Te namreč želijo skupaj z delom okoliškega prebivalstva na delu nekdanjega taborišča urediti parkirišča. Kljub temu pa v mednarodnem komiteju že razmišljajo o slovesnosti leta 2020, ob 75. obletnici osvoboditve taborišča. Poudaril pa je, da se slovenska skupnost uvršča med najdejavnije, posebno so v mednarodnem komiteju pohvalili Dachauski poročevalec, ki so ga lani izdali v Skupnosti internirancev Dachau, delujoči pri ZZB NOB Slovenije.

Tokratnega srečanja se je udeležila tudi poslanka Levice Violeta Tomič.

Udeleženci tokratnega srečanja, v prvi vrsti poleg Violete Tomič sedijo trije še živeči interniranci: Franc Stražišar (levo) ter Dušan Stefančič in Drago Šega.

sti ob osvoboditvi taborišča Kampor. Posebej je poudarila tako imenovano živo knjižnico, ki jo organizira Knjižnica Kranj, na njej je letos sodeloval Drago Šega, v preteklosti pa tudi Dušan Stefančič. Zanimanje za dogodek, ko namesto knjig svoje zgodbe pripovedujejo živi udeleženci dogodkov, je namreč med mladimi zelo

Spregovorila je tako o potrebi negovanja zgodovinskega spomina kot tudi o težavah, s katerimi se ukvarjajo tiste politične stranke v državnem zboru, ki si prizadevajo za ohranjanje tega spomina in vztrajno opozarjajo na vse očitnejše pojave novega fašizma. ●

Besedilo in foto: Jožica Hribar

www.svobodnabeseda.si

KO ZB Tabor - Ledina letos obnovila vseh šest spominskih plošč

Spomeniki so del naše kulturne dediščine

V ZZB NOB Ljubljana Center je Krajevna organizacija ZB za vrednote NOB Tabor - Ledina ena najdejavnejših in največjih, saj ima 153 članov. Na svojem območju imamo kar šest spominskih plošč z imeni 61 talcev, kolikor jih je s tega območja umrlo med drugo svetovno vojno. Na pobudo in ob angažiranju predsednika KO Staneta Stojnič je bilo uspešno obnovljenih vseh šest obeležij, pri obnovi spomske plošče na Masarykovi 15 so nam pomagale Slovenske železnice, saj so na tej plošči vklesana imena desetih umrlih železničarjev.

// BESEDILO IN FOTO:

Predsedstvo ZZB za vrednote NOB KO Tabor - Ledina

Konec minulega leta pa je bilo na naš predlog na novo postavljeno spominsko obeležje pred športno dvorano na Taboru – na plošči je 47 imen športnikov, ki so kot talci med drugo svetovno vojno umrli za svobodo. Druge spomske plošče z imeni talcev so še v Rozmanovi ulici 12 (Milanu Česniku), na obrežju Ljubljane je plošča z imenom enega

Slovenski narod je vse te grožnje sprejel in odgovoril z oboroženim uporom. Pobudniki in organizatorji oboroženega upora proti okupatorju in fašističnemu terorju so bili aktivisti OF.

Predsednik **Stane Stojnič** ni samo predsednik KO ZB Tabor - Ledina, je tudi vodja praporščakov in nosilec prapora Ljubljana mesto heroj. Ob državnih praznikih in mednarodnih spomin-

Stane Stojnič s praporom pri novem spomeniku talcem športnikom na Taboru

Spominska plošča Milanu Česniku v Rozmanovi ulici

talca, v Trubarjevi ulici pa dvema.

Za Ljubljano so ti zgodovinsko in vsebinsko pomembni spomeniki živa priča in bodo še dolgo pripovedovali o ljudeh, ki so bili v najusodnejšem času za Slovenijo pobiti samo zato, ker so branili svoj narod in njegovo svobodo.

skih srečanjih je nosilec prapora ZZB za vrednote NOB Slovenije, prav tako pa tudi na žalnih slovesih od članov ZB za vrednote NOB drugih krajevnih borcevskih organizacij. Zelo dobro sodelujemo z Domom upokojencev Tabor, predvsem s socialno službo, saj je v tem

Obnovljena spominska plošča talcem železničarjem

domu trenutno 35 članov Zveze borcev. Njihova udeležba na proslavah ob obeležjih je zgledna. KO ZB Tabor - Ledina dobro sodeluje tudi s četrtno skupnostjo Ljubljana Center. Letos je naša organizacija za svoje uspešno delo dobila zlato plaketo ZZB NOB Slovenije. ●

Gornje Laze:

V torek, 31. oktobra, se je na kraju tragedije, ki se je zgodila v noči z 2. na 3. november pred šestinsedemdesetimi leti, padlim borcem za svobodo poklonilo veliko Belokranjcev. Iz Semiča je prek Smuka in Pribišja prispelo približno 130 pohodnikov, pridružio se jim je lepo število konjenikov. V kulturnem programu, ki ga je pripravilo KUD Jože Mihelčič Semič in ga je povezoval Franci Stariha, so sodelovali: KUD godba na pihala Semič, pevski zbor Društva upokojencev Semič in literarna sekcija Iskrice. Predstavniki belokranjskih občin, združen borcev in veteranov vojne za Slovenijo so se ob letos popolnoma obnovljenem spomeniku Stojana Batiča poklonili padlim za svobodno Slovenijo. Slavnostni govornik dr. **Dušan Plut** je v odličnem govoru poudaril, da NOB ni bil samo boj zoper okupatorja in domače izdajalce, ampak tudi boj za zedinjeno Slovenijo in za socialno državo. Argumentirano je obsodil poskuse revizije NOB. Pozorno so obiskovalci prisluhnili njegovi primerjavi vloge in položaja Bele krajine med NOB in danes. Kratka, vendar prisrčna slovesnost je potekala tudi pred rojstno hišo narodne herojinje Milke Šobar - Nataše.

Besedilo: Roza Mohar, foto: Zvone Butala

Ribnica, Grčarice:

Tradicionalno v organizaciji ZB za vrednote NOB Ribnica potekata dve spominski prireditvi pred dnevom spomina na umrle v občini Ribnica, prva je bila 31. oktobra na pokopališču v Grčaricah in druga 1. novembra pred spomenikom padlih v ribniškem gradu. Tudi letos se je na pokopališču v Grčaricah zbralo lepo število ljudi. Za slovesne trenutke, ki ti sežejo globoko v dušo, so poskrbeli recitatorke Jelka Domevšček, Jana Šega in Majda Rački ter pevci MoPZ Svoboda iz Kočevja, ki so zares lepo zapeli izbrane pesmi. Spoštljivemu spominu na vse, predvsem pa na tiste, ki so dali življenje, ker

so nesebično verjeli, da je treba ohraniti narod in njegov jezik, je dodal svoje še govornik **Matjaž Nosan**. Povedal je, kaj je pravzaprav pomenil narodnoosvobodilni boj in kam se ga lahko uvršča v Evropi in po svetu. Na praznični dan pa smo se zbrali v ribniškem gradu in pred spomenikom padlih posvetili nekaj trenutkov spominu na vse, na znane in na še mnogo neznanih, ki počivajo kdove kje po naših gorah. Tudi tu je potekala spominska slovesnost, med katero so v jasno jesensko jutro zazveneje besede recitacij recitatorke Jane Šega, Jelke Domevšček in Marjane Starc. Da smo pa spomin še boljše doživeli in si ga vtisnili v svoje srce, ima zasluge profesor Franci Malavašič, ki je iz svoje harmonike izvabljal žalostne tone, primerne za ta dogodek. Govornik na tej slovesnosti je bil **Daniel Divjak**, predsednik ZB za vrednote NOB Ribnica. Med drugim je povedal: »Danes se govori o resnici, celo o krščanski morali, ki zahteva, da resnica pride na dan.

V osemdesetih letih je Kocbek izjavil, da je vesel vsakega novega romana o osvobodilni vojni in da razume, da imamo vsak svoje poglede, kot smo tudi v vojni imeli vsak svoja doživetja, da nihče ne more izraziti vse resnice. Govorijo o resnici prikritih grobišč, ne govorijo pa o tem, zakaj je pravzaprav prišlo do tega in kdo je krivec, da se je to sploh zgodilo. Ali H. Žerdin je v Mladini leta 2005 zapisal zgodbo o stricu Jožetu Sitarju, ki je bil ustreljen 9. maja 1945. Ustrelili so ga domobranci. Med drugim je zapisal: 'Zlo povojnih pobojev je prizadelo, denimo, tudi Francijo, kjer ni bilo revolucije. Bila pa je kolaboracija. In tam je obstajal bolj arhetipski motiv – omenja ga že Stara zaveza: Zob za zob. Oko za oko.' Ta motiv sicer ne more biti opravičilo. Hkrati pa nekaj pove o vzrokih.«

Posebno noto spoštljivega spomina pa je na obeh slovesnostih dal nepogrešljivi spremljevalec naših prireditev, prapor ZB NOB Ribnica, ki ga je nosila Anica Mikulin.

Irma Grbec

Cerkvenjak:

Kot v številnih krajih po državi so se tudi v Cerkvenjaku ob dnevni spomina na umrle spomnili tistih, ki so umrli v vojnah. Marjan Žmavc, župan občine

Cerkvenjak, je s predstavniki tamkajšnjega Združenja borcev za vrednote NOB obiskal spomenike, ki spominjajo na te krute dogodke v prvi in drugi svetovni vojni. Položili so cvetje ter prižgali sveče pri spomeniku ameriškim zavezniškim letalcem na Vanetini, pri spomeniku padlim v prvi svetovni vojni v Cerkvenjaku in ob spomeniku padlim v drugi svetovni vojni, ki stoji v središču Cerkvenjaka. Pri spomeniku NOB v občinskem središču so pripravili tudi krajšo spominsko slovesnost. Osrednji govornik na slovesnosti je bil **Marjan Žmavc**. **Besedilo in foto: Franc Bratkovič**

Dovje - Mojstrana:

Organizacija ZB za vrednote NOB Dovje - Mojstrana in KS Dovje - Mojstrana sta ob dnevni spomina na mrtve pripravila žalno slovesnost v spominskem parku na Dovjem. Kako velik je bil krvavi davek našega kraja, naše krajevne skupnosti, pripovedujejo vklesana imena na ploščah v spominskem parku na Dovjem, v gozdovih in senožetih. Veliko krvi je bilo prelite, nekateri domačini so bili ustreljeni v Dragi, zaprti v Begunjah, mučeni in ustreljeni, drugi so zgoreli na kurirski postaji v Karavankah. Med njimi sta bila tudi Rusa, borca Andrej in Miha, ki sta se vračala s Koroškega in sta tisto noč tam prespala. Nemci so napadli kurirsko postajo G-31 in zahrbtno ubili sedem

borcev. Sovražne sile so številne družine izgnale od toplega ognjišča ali pa požgale cele vasi. Upamo in verujemo, da se ta krvava dejanja ne bodo nikoli več ponovila, vendar ne pozabimo preteklosti – naj nam bo opomin, da tisti, ki so umrli, niso umrli zaman. V znamenje zahvale in spoštovanja do ustreljenih mladih fantov, krajanov Dovjega - Mojstrane, je delegacija nesla venec in sveče v Drago in Begunje.

V imenu organizacije ZB za vrednote NOB Dovje - Mojstrana se pristrčno zahvaljujem mladincema Matevžu in Aljažu, učencem OŠ 16. decembra Mojstrana, Anžetu in Lovru, članom vokalne skupine Triglavski zvonovi in predstavnikom Mednarodnega kluba slovanskih rojakov Ruslo.

Mrtvi naj počivajo v miru. Mi pa se potrudimo in ne dovolimo, da bi bili pozabljeni, ne zapravimo njihove dediščine, ki so jo izbojevali v krvi in trpljenju.

Sonja Mirtič, foto: Jože Mirtič

Semič:

Jesensko dopoldne so 15. oktobra ogrevali sončni žarki. Kočevski rog se je že odel v pastelne barve. Na Resi za Gačami se je zbralo 40 ljubiteljev pohodništva, naravne in kulturne dediščine, da bi prehodili Pot partizanskih bolnišnic v občini Semič. Zanimiva, zainteresirana in prijetna skupina vseh starosti

je opravila s krajšo, 14 kilometrov dolgo različico poti: Resa–Lesen kamen–Ribnik–Vinica–Suhi hrib–Ponikve–Resa. Na grobiščih v Komarni vasi, Lese-nem kamnu in na Vinici smo obnovili dogodke iz časa NOB in prižgali svečo v spomin padlim za svobodo. Pohodniki so uživali v neokrnjeni naravi, občudovali ostanke nekdanjih vasi, vodne vire, mojstrovine narave in pozorno poslušali o preteklosti. Sledilo je druženje na prekrasni Resi, po katerem so se nekateri udeleženci podali na ogled Travnika, Črmošnjiške jelke, ostankov gozdne železnice ... Snovalcem pohodne poti je v veliko zadovoljstvo, da našo Pot spoznava vedno več ljudi. Letos smo se s svojo pešpotjo vključili v projekt Občine Dolenjske Toplice: Poletje v Kočevskem rogu.

Besedilo: Rosa Mohar; foto: Zvone Butala

Kučibreg/Hrvaška:

V Kučibregu na Hrvaškem je vsako leto mednarodna slovesnost v počastitev spomina na 120 partizanov, ki so v neenakem boju padli med nemško ofenzivo v noči med 3. in 4. novembrom leta 1944. Med partizani so bili Slovenci, Hrvati in pripadniki italijanskega bataljona Alma Vivoda iz Milj. S svojo žrtvijo so položili temelje sožitja med tremi narodi. Nemci so v prepričanju, da se bodo zavezniki izkrcali v Istri, na to območje pošiljali močne enote, ki naj bi povsem zatrle partizanski odpor. Nad prebivalstvom so izvajali strahovit teror in istrske vasi so gorele kot bakle.

ZBZ za vrednote NOB Ankaran je bilo letos skupaj z občino organizator slovesnosti za slovensko stran. Člani Združenja smo se najprej poklonili padlim partizanom ob spomeniku na pokopališču v Hrvojih na slovenski strani meje. Položili smo cvetje ter poslušali kratek nagovor in ganljivo recitacijo.

Na osrednji slovesnosti v Kučibregu so govorili predstavniki vseh mejnih občin, med njimi sta bila tudi župan Ankarana Gregor Strmčnik in županja iz Milj. Vsi govorniki so poudarjali, da ne smemo nikoli pozabiti na grozote fašizma in nacizma in da moramo z nenehnim opominjanjem preprečiti vno-vični vzpon tega zla, ki na žalost povsod po svetu spet dviga glavo. Bogat

kulturni program je nadgradil že tako prijetno druženje. Umetniška beseda igralca Braneta Grubarja ni nikogar pustila hladnega. Še posebno toplo je bil sprejet nastop učenk Osnovne šole Ankaran. V napetih odnosih, ki trenutno vladajo med Ljubljano in Zagrebom, zahvalno pismo Fabrizia Vižintina, župana Buj in Združenja antifašistov Buišćine, vzbujajo upanje na boljše odnose: »Splošna ocena je, da je letošnja manifestacija počastitve 73. obletnice bitke pri Kučibregu ena najlepših v zadnjih desetih letih. Zasluge za to imajo prav vsi, ki so sodelovali pri organizaciji in izvedbi programa, in ne nazadnje lepo vreme, ki nam je omogočilo prijetno druženje. Zato se vam znova iz srca zahvaljujem za ves vložen trud in entuziazem, ki je pripomogel k uspešnosti tega veličastnega dogodka. Veliko število prisotnih vseh treh narodnosti in predvsem mladih je najboljši dokaz, da so bile naše naloge in obveznosti izpeljane na najboljši mogoči način. Kučibreg je simbol enotnosti vseh Istranov, kar so posebej poudarili vsi govorniki. Prepričani smo, da bomo na tej poti vztrajali še naprej. Vidimo se prihodnje leto!«

Besedilo in foto: Dana Kavšček

Ricmanje pri Trstu:

V nedeljo, 12. novembra, sta krajevni organizaciji SKD Slavec in VZPI - ANPI Ricmanje - Log pripravili spominsko prireditev v spomin na 71. obletnico postavitve spomenika ter v počastitev spomina na domačine, padle v NOB in žrtve fašističnega terorja. Prireditve so se udeležili tudi pohodniki Združenja protifašistov, borcev za vrednote NOB in veteranov Koper in delegacija KO ZB

Postojna pod vodstvom Brune Olenik, ki so položili cvetje in počastili spomin na naše padle. Obiskali so spominski obeležji v Ricmanjih, spomenik padlim in spominsko ploščo, ki jo je Slovensko kulturno društvo Slavec iz Ricmanj postavilo leta 2005 kot spomin na maj in junij leta 1945, ko so v vasi gostili borce 2. bataljona 3. proletarske krajiške udarne brigade NOVJ.

V kulturnem domu v Ricmanjah je sledila spominska prireditev. Kulturni program so oblikovali MePZ Rdeča Zvezda iz Saleža pod vodstvom Rada Miliča in člani folklorne skupine Borjač iz Sežane, ki so uprizorili partizanski miting. Tudi v davnem letu 1945 so borci v maju na travniku pod vasjo prirejali kulturno-zabavne družabne prireditve, mitinge, na katerih so sodelovali tudi domačini. Slavnostni govornik na letošnji prireditvi je bil novinar in pisatelj **Miloš Ivančič**. V svojem izredno zanimivem nagovoru je prisotnim orisal razmere, v katerih je živelo slovensko ljudstvo na Primorskem v času fašizma in po koncu druge svetovne vojne, ko so naše ozemlje, cono A, nad-

zorovali Angleži in Američani. Ob koncu prireditve je zadonela še pesem Vstala Primorska ob spremljavi harmonike Silvana Kralja in ob skupnem nastopu zbora Rdeča Zvezda in folkloristov KD Borjač.

Besedilo in foto: Silvana Dobrila

Kambreško:

Pred 76 leti je bil v zaselku Kračice ustanovljen odbor OF, ki se ga je udeležilo dvajset delegatov iz vasi na Kanalskem Kolovratu, vodil pa ga je narodni heroj Anton Velušček - Matevž. Na sestanku so soglasno sprejeli program OF in konkretne sklepe za izvajanje. Sklepi sestanka so kmalu obrodili sadove. Začela se je širiti mreža zaupnikov in odborov OF, kmalu pa so se organizirale tudi prve partizanske enote, ki so začele izvajati akcije. S slovesnostjo v

soboto, 25. novembra, v karavli na Kambreškem smo počastili spomin na ta zgodovinski dogodek in na rodoljube, ki so v tistih težkih časih začeli upor. Slovesnost je pripravila Krajevna organizacije ZB Kanal ob pomoči Krajevne skupnosti Kanal, ki ima tega dne tudi svoj krajevni praznik. Slavnostni govornik je bil **Miloš Ložič**, podpredsednik Območnega združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica, pester program pa so oblikovali Moški pevski zbor Kazimir Nanut, učenci OŠ Kanal in pevka Marjetka Popovski. Program je ob prisotnosti približno sto udeležencev pripravila in povezovala Klelija Dolenc. Med prisotnimi je bilo tudi devet praporščakov, ki pa od dejstvu, da je bila slovesnost zaradi dežja prestavljena v tesen prostor karavle, niso mogli razviti svojih praporov.

Besedilo in foto: Miloš Ložič

Lesce:

Tudi letos je KO ZB za vrednote NOB Lesce v sodelovanju s krajevno skupnostjo in njenimi društvi pripravila žalno slovesnost na žagi pred spomenikom žrtvam NOB. Krajsani so tako počastili spomin na ljudi in dogodke, ki so usodno zaznamovali nas in našo domovino. Nastopili so Pihalni orkester Lesce, Moški pevski zbor Triglav pod vodstvom dirigentke Mateje Praprotnik, Mešani pevski zbor Slavček DU Lesce pod vodstvom Marije Legat, Nada Rems z recitacijo pesmi, ki jo je napisal Leščan Franc Ankerst, in četa gasilcev. Govornica je bila tokrat **Mira Stušek**. Dotaknila se je tistega težkega časa, ko so bili v Lescah že 4. septembra 1941 ustreljeni prvi talci. Pet jih je bilo, domačinov in od drugod, a vsi so bili mladi in polni življenja.

Niso hoteli umreti, a uprli so se okupatorju, saj so ljubili svobodo, svoj jezik in kulturo in se niso sprijaznili z okupirano domovino. Stuškova je poudarila, da se vsako leto pred dnevom mrtvih zberemo prav pred tem spomenikom ustreljenih talcev, ki so bili le mesec dni po ustanovitvi Cankarjevega bataljona na Jelovici prve žrtve okupatorjevega nasilja v Lescah. Spomnimo se tudi vseh drugih talcev in padlih borcev NOV, tako tudi počastimo spomin na 31 talcev, ustreljenih leta 1944, ki imajo spomenik blizu gostilne Tulipan, pa tudi spomin na 19 padlih delavcev Verige, ustreljenih ali v boju pokončanih v obdobju 1941–1945. Njihova imena so zapisana na največjem, tretjem spomeniku žrtvam NOB v Lescah, pred nekdanjo Verigo.

»Padle borce ohranjamo v zgodovinskem spominu in osebni zavesti,« je dejala Stuškova. »Čeprav nam čas odteka in počasi briše imena s kamnov, je vendar le spomin tista trdna vez, ki veže naše misli nanje in jih ohranja med nami. Padli so za ideale in narod ter žrtvovali največ, kar so lahko – svoje življenje. Želimo, da njihova žrtvovanja in spomini nanje človeštvu ne bi bila zaman.«

Besedilo in foto: Ivanka Korošec

Trebnje:

ZB za vrednote NOB Trebnje je v sodelovanju z občinsko organizacijo Mokronog - Trebelno in Mirna 29. novembra že drugič pripravilo strelsko tekmovanje z zračno puško na strelišču v TVD Partizan Mirna. Med cilji delovanja svoje organizacije smo si določili tudi delo z mladimi. Skušamo jih seznanjati z vojaškimi vrlinami, med katere spada tudi strelstvo, ki je postalo olimpijska disciplina in v kateri slovenski tekmovalci dosegajo zavidanja vredne uspehe. S strelstvom želimo seznaniti čim širši krog mladih, zato

je tekmovanje med ekipami posameznih šol Mirnske in Temeniške doline ena izmed oblik seznanjanja s strelstvom in tudi medsebojno druženje tekmovalcev in simpatizerjev vrednot NOB. Našemu vabilu se je letos odzvalo sedem ekip (ena več kot lani), in sicer iz Osnovne šole Mokronog, Osnovne šole Mirna in letos tudi iz Osnovne šole Trebnje.

Streljanje je potekalo po pravilih Strelske zveze Slovenije. Tekmovanje je bilo ekipno in posamezno, ne glede na starost in spol. Ekipo so sestavljali štirje tekmovalci, v skupni rezultat pa so se šteli najboljši trije dosežki. Streljali so z razdalje deset metrov, tekmovalci pa so imeli na voljo 20 minut, neomejeno število poskusnih strelcev in deset strelcev za rezultat (po pet strelcev v vsako tarčo). Streljali so s serijsko zračno puško na tarče R-8.

Tretje mesto ekipno je dosegla ekipa Trebnje 2, drugo mesto ekipa Mirna 1, prvo mesto pa ekipa Trebnje 1. Prva ekipa je dosegla skupno 230 krogov. Vsem ekipam smo podelili pokale in skromna praktična darila. Pri posameznikih je tretje mesto zasedel Nejc Kastelic, OŠ Mirna, s 75 krogi, drugi je bil Domen Stražišar, OŠ Trebnje z 78 krogi, prvi pa Marko Trlep OŠ Trebnje s 83 krogi. Najboljšim posameznikom smo podelili medalje in knjižico »V spomin in opomin«, ki jo je izdalo Združenje borcev za vrednote NOB Trebnje. Knjižico smo podarili tudi edini deklici na tekmovanju.

Ob odprtju in podelitvi nagrad smo obudili spomin na nekdanji praznik, dan republike, ki smo ga praznovali 29. novembra, ko je potekal tudi sprejem učencev osnovnih šol v pionirsko organizacijo. Na vprašanje, ali kdo ve, kaj se je zgodilo 29. novembra 1943, nihče ni znal odgovoriti, tekmovalci pa so bili učenci osmih in devetih razredov osnovnih šol. Oboroženim s sodobno tehnologijo pa jim je hitro na pomoč priskočil striček Google.

Besedilo in foto: Boštjan Sladič

Knjiga postaja vse pomembnejše orožje

Zgodbe o času, ki je minil, a ni pozabljen

Novembra je v Cankarjevem domu v Ljubljani potekal 33. slovenski knjižni sejem, na katerem se je zvrstila množica najrazličnejših dogodkov. Simbol letošnjega sejma je bil Martin Krpan, ki so mu k njegovemu orožju, torej kiju in mesarici, dodali še knjigo. Saj je, kot so povedali organizatorji, knjiga vse močnejše orožje, posebej ob dejstvu, da naj bi bil kar vsak četrti prebivalec Slovenije funkcionalno nepismen. Martin Krpan, ki je naš nacionalni in simbolni junak, pa je bila tudi prva slovenska slikanica, nastala pred natanko 100 leti.

// BESEDILO: Jožica Hribar

Knjige, ki jih predstavljamo, so izšle v zadnjem obdobju in jih je mogoče kupiti v slovenskih knjigarnah. Pripovedujejo pa zgodbe že pozabljenih dni in dogodkov v naši polpretekli zgodovine. A ker so zapisane, ostajajo žive in aktualne.

Marija Prušnik:

»Dopade se mi tukaj prav nič«

Pri založbi Dobra je konec minulega leta kot eno izmed del v Knjižnem daru Slovenske prosvetne zveze v Celovcu izšlo delo **Marije Prušnik** z naslovom *Dopade se mi tukaj prav nič*, s podnaslovom *Dnevnik iz Frauenauracha*. To so dnevniški zapisi, ki jih je Marija Prušnik zapisovala od 14. aprila 1942, to je od dneva, ko je družina izvedela, da jih bodo deportirali, pa vse do 15. julija 1945, ko so se v taborišču preostale koroške slovenske družine pripravljale na vrnitev v domovino. Dnevnik sta ob pomoči svojcev Prušnikove uredila Brigitte Entner (zgodovinarica in sodelavka Slovenskega znanstvenega inštituta in predavateljica na Univerzi v Celovcu) in Valentin Sima (profesor asistent na Oddelku za sodobno zgodovino Inštituta za zgodovino Univerze v Celovcu.)

15. aprila 1942 so nacisti Marijo Prušnik, rojeno Kelih, skupaj z njenim možem in sedemletnim vnukom Vladimirjem z Wölfelrove (Belfelrove) domačije v Lobniku (Železna Kapla)

deportirali v taborišče Frauenaurach. Tam je začela Marija po približno treh tednih pisati dnevnik, ki ga je končala ob koncu vojne in odhodu iz taborišča. Septembra leta 1944 so bili premeščeni v taborišče Eichstätt, po osvoboditvi pa so do vrnitve v domovino živeli še v taboriščih Rebdorf in Bamberg pod ameriško upravo.

Dnevnik je iz več razlogov svojevrsten dokument. V njem beremo obsežne in mnogoplastne misli nasilno izseljene žene, napisane sočasno z dogajanjem. Na svoj zelo osebni način ponuja bralcem in bralkam vpogled v taboriščni vsakdan. Njena opazovanja daleč presega krog lastne družine, seznanani nas s primeri umrlih in žalostjo ob takih dogodkih, pripoveduje pa tudi o pošti iz domovine in o s tem povezanim velikem veselju ter tudi o čisto vsakdanjih opravilih v taborišču. S svojim načinom pisanja nam Marija Pušnik v svojem dnevniku znova obudi jezik, ki so ga v grapah Železne Kaple govorili v prvi polovici 20. stoletja.

Marija Prušnik, rojena Kelih (1890–1969), je odraščala v Lepeni. Ni hodila v nobeno šolo, branja in pisanja jo je prvi učil oče, kajžar in delavec. Pozneje se je med drugim učila in vadila v branju in pisanju ob svojih otrocih, ko so ti hodili v šolo.

Ingrid von Oelhafen in Tim Tate: *Hitlerjevi pozabljeni otroci*

Konec minulega leta je pri založbi Modrijan izšlo pretresljivo delo z naslovom *Hitlerjevi pozabljeni otroci* in s podnaslovom *Moje življenje v Lebensbornu*, ki

sta ga napisala Ingrid von Oelhafen in Tim Tate. To je osebna zgodba avtorice, v bistvu »deklice z dvema imenoma«, kot jo je v recenzijo v Večeru poimenoval dr. Tone Kregar, zgodovinar in direktor Muzeja novejšje zgodovine Celje. »Knjiga o deklici z dvema imenoma je nazorna freska gorja, ki ga je nacistična ideologija povzročila stotinam slovenskih družin in njim ukradenim otrokom, ter obenem presunljivo pričevanje o vztrajnem iskanju identitete, resnice in smisla,« je med drugim zapisal dr. Kregar.

Prav otroci veljajo za eno najhuje prizadetih skupin žrtev okupatorjevega nasilja na Slovenskem, saj so praviloma ostali sirote z izgubljenim delom mladosti, bolečimi spomini in nezaceljenimi ranami, ki so pogosto vplivale na njihovo nadaljnjo življenjsko pot. Njihova zgodba ima seveda zgodovinski kontekst, natančneje nacistično okupacijo in

brutalno nasilje nad tistimi, ki so se ji uprli. Navodila, kako ravnati z uporniki in njihovimi svojci, je 25. junija 1942 v tajnem odloku Smernice za izvedbo akcije proti partizanom in drugim

banditom na Gorenjskem in Spodnjem Štajerskem izdal državni vodja SS, državni komisar za utrjevanje nemštva in šef nemške policije Heinrich Himmler. V njih je med drugim zapisal: »Moške iz teh družin, v mnogo primerih tudi sorodnike, je treba postreliti, ženske zapreti in jih poslati v koncentracijska taborišča, otroke oddaljiti iz njihove domovine in jih namestiti v pokrajinah starega Reicha. Pričakujem posebno poročilo o številu otrok in o njihovi rasni vrednosti. Vse premoženje teh družin bo zaseženo.«

S tem citatom se začenja pripoved avtorice, rojene leta 1941 kot Erika Matko v uporniški družini v Šmarju pri Jelšah, ki so jo avgusta leta 1942 na dvorišču Dekliške okoliške šole v Celju nasilno odvzeli materi. Danes se ta ženska ime-

nuje Ingrid von Oelhafen, ko je knjiga izšla, je bila stara 75 let. Vojno je tako kot na stotine slovenskih ukradenih otrok preživela v Lebensbornu, od tukaj podnaslov knjige, avtorica pa zase pravi: »Bila sem otrok Lebensborna. Ta beseda se pretaka skozi moje življenje kot kri skozi moje telo.« Kot devetmesečno dojenčico so jo po odvzemu staršem v okviru programa Lebensborn dali v rejo oziroma posvojitev nemški družini. Kot najstnica je bolj ali manj po naključju izvedela, da ni biološki otrok ljudi, ki jih je imela za starše, a do tega, da je končno ugotovila, kdo je in od kod prihaja, so minila desetletja iskanja, samoizpraševanja in razočaranj.

Zato se je podala na pot iskanja, ki jo je privedla v Slovenijo, tudi v Šmarje pri Jelšah. Tam se je sicer srečala z nekaterimi svojimi sorodniki, a odgovora na vprašanje, zakaj je njena biološka mati po vojni za svojo sprejela drugo deklico, nje pa ni iskala, ni dobila. Njeno življenje je bilo v bistvu eno samo iskanje lastne identitete, saj je več desetletij vztrajno povezovala niti svoje zgodbe in iskala svojo biološko družino. Danes živi v Osnabrücku v Nemčiji, dejavna je v združenju preživelih iz Lebensborna in o tem zločinskem dejanju pogosto predava mladim.

John Boyne:

Deček v črtasti pižami

»Ko se boste lotili branja, se boste podali na pot z devetletnim dečkom Brunom (čeprav knjiga ni namenjena devetletnikom). In kmalu se boste skupaj z njim znašli pred ograjo.« Tako je zapisano na ovitku pretresljive knjige, na kateri je na naslovnici oseba v črtasti pižami z všito rumeno judovsko zvezdo. Zgodba je

postavljena v obdobje druge svetovne vojne, ko se mora družina nemškega oficirja, v kateri sta poleg staršev še devetletni deček Bruno in njegova tri leta starejša sestra Gretel, nenadoma preseliti na poljsko podeželje, kjer ni za fanta nič zanimivega. Pa se loti raziskovanja okolice in naleti na visoko žično ograjo, ki se vleče kilometre daleč, na drugi strani pa je mravljišče ljudi, vsi so enako oblečeni v sive

črtaste pižame. Nevede je torej naletel na koncentracijsko taborišče, na svoje vprašanje, kdo so ti ljudje za žico, pa dobi očetov odgovor: »Tisti ljudje ... no, tisto sploh niso ljudje!«

Zgodba govori o nenavadnem prijateljstvu med devetletnim nemškim dečkom Brunom in ravno toliko starim judovskim dečkom Šmuelom. O prepovedanem prijateljstvu, ki mora ostati skrito, saj sta vsak na svoji strani bodeče žice: Bruno je sin komandanta uničevalnega taborišča, Šmuel pa le številka v tem taborišču ... Dokler ne postaneta oba »le številki«.

Pretrsljiva pripoved je bila prevedena v številne tuje jezike, po njej je bil posnet tudi film z enakim naslovom, ki govori o nečem, kar se je zgodilo pred davnimi leti, in »kaj takega se ne bi moglo več zgoditi. Ne dandanašnji!« kot konča avtor.

Slikanice za najmlajše

Za najmlajše, takšne, ki se s knjigami in črkami šele seznanjajo, pa tudi za tiste, ki črke že vežejo v smiselne besede, je letos odlično poskrbljeno. Pri Mladinski knjigi so že na pragu jeseni obogatili znameniti Knjižnico Čebelica s štirimi novimi knjižicami za najmlajše. Slovenska ljudska pesmica *Moja koklja,*

špiklja špoklja se ponaša s simpatičnimi ilustracijami Jelke Reichman; dogodivščine krokodilčka Krokija in njegovih prijateljev spoznavamo v knjižici *Kroki praznuje rojstni dan*; slikaniški prvenec ilustratorke Tine Vrščaj z naslovom *Plah, plašen, najplašnejši tapatapata* je z ilustracijami nadgradila Ane Baraga; slikaniški prvenec pa je pripravil tudi priljubljeni Boštjan Gorenc Pižame in ga naslovil *Kaj se očku skriva v bradi*. K temu dodajajo še knjižico *Veveriček posebne sorte*, priljubljene avtorice Svetlane Makarovič in še eno v nizu uspešnic *Dese Muck: Čudežna bolha Megi in zlati ribici Darja in Ivo*.

V vseh primerih gre za sodobne vsebine, ki jih avtorji najmlajšim bralcem očitno najlažje pričarajo s pomočjo živali.

O gorenjskih prisilnih mobilizirancih

Muzej novejšje zgodovine Slovenije in Inštitut za novejšjo zgodovino Slovenije sta izdala delo Monike Kokalj Kočevnar: *Mobiliziranci v nemško vojsko z Gorenjskega 1943–1945*, ki je v osnovi doktorsko delo avtorice, sicer zaposlene v Muzeju novejšje zgodovine. Urednik knjige je dr. Aleš Gabrič. Delo je izšlo v zbirki *Razpoznavanja*, ki izhaja pri Inštitutu. Kot je na predstavitvi povedala avtorica,

Predstavitve knjige je v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije spremljala tudi priložnostna razstava o prisilni mobilizaciji Gorenjcev. (Foto: Jožica Hribar)

ca, se s to problematiko ukvarja več kot četrto stoletje, začela je kot uslužbenka Gorenjskega muzeja in z njo nadaljuje v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije. Osrednji del knjige govori o prisilni mobilizaciji Gorenjcev na začetku druge svetovne vojne. Po dostopnih podatkih je bilo prisilno mobiliziranih več kot 11.000 Gorenjcev, ob osamosvojitvi Slovenije pa so se povezali v Združenje prisilno mobiliziranih Gorenjcev. Monika Kokalj Kočevnar je posnela 43 pričevanj prisilno mobiliziranih, obstaja tudi film o prisilno mobiliziranih Slovencih v nemško vojsko. V muzeju imajo številne predmete, zapise in drugo gradivo na to temo, precej je še neobdelanega. Avtorica obravnava tudi pobege, prebege (znanih je več kot 2000 prebegov Gorenjcev iz nemških enot, večina se je vključila v partizanske enote), dezertacije in ujetništva ter vstopa gorenjskih mobilizirancev v druge enote, posebno nastanek 5. prekomorske brigade. ●

Povojni poboji (zakaj so Britanci vrnili domobrance?)

Čas vojne in čas miru se najbolj razlikujeta predvsem v eni stvari. V vojni je uboj nasprotnika v boju največkrat opravičljivo dejanje, medtem ko je sam uboj nasprotnika, najsi bo v vojni ali v miru, hudo kaznivo dejanje, četudi je ta pred tem storil najhujša kazniva dejanja. Sodišča so civilizacijska pridobitev za izrek sodbe in obsodbe. V civilizirani družbi ne velja načelo »zob za zob« oziroma »glava za glavo«. Pa vendar so trenutki, ko so porušene meje spoštovanja prava in privre na dan prvinska želja po maščevanju. Že iz starega veka je znan izraz: Gorje premaganim! Potrdili so ga tudi dogodki oziroma maščevanja po koncu druge svetovne vojne tako v Evropi (Podivjana celina) kot tudi pri nas (povojni poboji).

Temeljna vzroka za ta dejanja sta bila začetek vojne in okupacija. Takšno in drugačno sodelovanje z okupatorji, ki je povzročilo trpljenje, bolečine in smrt, je doživelo »finale« tudi s številnimi nepotrebnimi žrtvami, pa naj so bili to civilisti v Hamburgu ali Dresdnu, v Hirošimi ali Nagasakiju in še po številnih znanih in neznanih krajih. Zlo maščevanja je doletelo premagane nemške vojake (milijon interniranih ob Renu) in pripadnike kvistlinških enot, prav tako tudi slovenske domobrance (in hrvaške ustaše), ki so jih zavezniki (Britanci) vrnili v Jugoslavijo.

Neodgovorjeno ostaja vprašanje, zakaj so zavezniki oziroma Britanci vrnili oziroma poslali pobegle domobrance nazaj v Jugoslavijo, čeprav so vedeli, da bo zmagovita nova oblast z njimi kruto obračunala. Niso pa vrnili prebeglih četnikov iz Italije. Sicer je bil menda na Jalti sprejet sklep, da vsaka država obračuna s svojimi izdajalci oziroma kolaboranti z nacizmom in fašizmom. Ali pa je k odločitvi Britancev, da vrnejo domobrance v Jugoslavijo, pripomogel oborožen napad domobrancev skupaj s kapituliranimi Nemci na borce zavezniške Jugoslovanske armade oziroma na Bračičevo brigado in Koroški odred ter na oklepni oddelek motoriziranega odreda 4. armade 11. in 12. maja 1945 pri Borovljah, torej nekaj dni po koncu vojne oziroma kapitulaciji Nemčije in njenih oboroženih sil, h katerim so spadali tudi domobranci? Ali pa so Britanci »kaznovali« domobrance kot »Slovensko narodno vojsko«, ker so angažirali kapitulirane nemške vojake za napad in krut pobjo (in metanje v Dravo) približno

no 180 borcev Bračičeve brigade in drugih enot Jugoslovanske armade? Ali so torej Britanci zaradi tega prvi »kaznovali« domobrance in jih poslali v Jugoslavijo ter si tako pilatovsko umili roke? Britanci imajo sicer dokaj načelen oziroma nepopustljiv odnos do izdaje ali kolaboracije, še huje pa do verolomnih dejanj oziroma zločina, kar je takratni domobransko-nemški napad vsekakor bil.

Mirko Fajdiga je v knjigi Bračičeva brigada, 2. knjiga, str. 660, zapisal: »Esesovci in domobranci niso bili voljni odložiti orožja, toda Britanci so jih opozorili z nekaj topovskimi strelami in mitralješkimi rafali, da mislijo resno. Kmalu zatem so se začeli poraženci pomikati čez dravski most in odlagati orožje. Vdaja slovenskih domobrancev je trajala dva dni – 12. in 13. maja. Britanci niso bili z njimi prizanesljivi, po čemer se je dalo sklepati, da se jim ne obeta nič dobrega /.../« In na str. 666: »Britanski poveljnik je odgovoril, da bodo ujetnike tako ali tako vrnili Titovi vojski.«

Zakaj so Britanci »utišali« grofa Tolstojaja, ki je raziskoval njihovo odgovornost v tej smeri? Pri nas še nisem zasledil neodvisne in celovite raziskave dogodkov od 3. do 12. maja 1945, torej od ustanovitve tako imenovane Slovenske narodne vojske oziroma Narodne vlade za Slovenijo do junega konca. Ali je torej napad Slovenske narodne vojske skupaj s kapituliranimi Nemci na zavezniško Jugoslovansko armado pripomogel k poznejšemu krutemu obračunu? Ali so Britanci ocenili ta napad kot razbojniško dejanje in niso hoteli sprejeti verolomnih domobrancev? Koliko so h krutemu koncu prispevale lažne obljube o »zmagoviti vrnitvi« s pomočjo Angležev? Na žalost noben odgovor ne bo izbrisal bolečine in ne povrnil izgube. Morda pa bo dal vsaj drobec razmisleka.

Nikakor ne zagovarjam opravičevanja enih pobojev z drugimi, še manj s preštevovanjem števila žrtev. Za zgodovinsko oceno vzroka in posledic pa bi vsekakor bilo treba ugotoviti potek dogodkov in jih umestiti v takratni surovi in usodni čas. Zgodovinska stroka je naravnost poklicana za to. Ali je pripravljena to storiti?

Jože Konda, Brezovica

Pismo Borutu Pahorju

Spoštovani gospod Borut Pahor, predsednik države Slovenije, vaš nagovor ob izvolitvi, ko ste se še posebej zahvalili predsednici Nove Slovenije, in vaši stavki, v katerih ste znova kar nekajkrat uporabili besedo »sprava«, so osnova mojega pisma.

Spoštovani, izhajam iz partizanske družine Ožbolt, ki je dala slovenski domovini dva generala, partizana, partizanko in tri otroke taboriščnikov Raba in Gonarsa. Kot potomki partizanske družine mi je zelo težko poslušati sramotenje partizanskega boja in sprevržanje zgodovinskih dejstev. Vedno znova se v meni zbudijo spomini in pričevanja o boju in grozotah, ki so jih pretrpeli vsi naši borci, v svoji duši čutim njihovo trpljenje, njihov upor, njihovo vero v svobodo za nov, pravičnejši jutri. Nič jih ni ustavilo v njihovem boju, niti dejstvo, da je sovražnik močan in povsod. Boj za svobodo so izbojevali sami, ponosni in neuklonljivi.

Zato, gospod Pahor, besede sprava borci NOB nikoli ne želijo slišati in nikoli ne bo sprave z izdajalci partizanskega boja. Spravo naj dosežejo domobranci s Katoliško cerkvijo, ki jih je zaradi svojih koristi in prepričanj poslala kot klavce proti lastnim bratom v boj.

Beseda sprava zveni kot kletev, omalovažuje partizanski boj in rehabilitira domobranstvo. Zakaj vi kot Titov pionir in mladinec poskušate rehabilitirati domobranstvo? Zakaj, kdo vam daje to PRAVICO? Zakaj dopuščate, da posamezniki preštevajo ustaško-domobranske kosti in pri tem zelo dobro služijo? Zakaj ne pustite jam zaprtih, saj tudi tam počivajo, tako kot počivajo v marsikateri jami tudi naši borci. Je res treba odpirati jame in v ljudeh odpirati rane na levi in na desni?

To nedeljo sva tudi z mojo mamo volili vas, ker sva kljub vašemu udinjanju Janši in Novi Sloveniji videle in še vidiva predsednika, ki dostojno predstavlja našo državo. V tem trenutku drugega ni. Pa se niste niti z besedo zahvalili nam levim, nadalje upokojencem in številnim drugim, samo domobranom. Boste samo njihov predsednik? Boste ta mandat delali še kaj razen odpiranja jam?

Žalostno je, da ne vidite, da izdajalec ostane izdajalec, saj vas na teh volitvah niso podprli, ampak izdali. Vse spoštovanje do vaše življenjske sopotnice, gospe Tanje, ki je bila na zborovanju v Dobrničju, ona ve, kaj je ponos in komu pripada. Upam, da je tak tudi vajin prekrasni sin, njegov pogled govori, da je mlad, ponosen partizan. Želim Vam uspešno delo v vašem mandatu. S spoštovanjem!

Vlasta Svalina, Maribor

Ob stoti obletnici oktobrske revolucije

Slovenija se stote obletnice oktobrske revolucije loteva z različnimi spomini in ocenami. Ob tem se nam ponuja primerjava med oktobrsko in našo revolucijo: obe sta imeli za cilj prevzem oblasti in omogočiti dostojno življenje vseh državljanov, oktobrska je hotela odstraniti cesarsko oblast in uvesti proletarsko, naša pa odstraniti okupatorsko in uvesti ljudsko demokratično oblast.

Nedvomno je oktobrska revolucija eden največjih dogodkov v svetovni zgodovini, ne glede na to, da je bila različno sprejeta in ocenjena. Njen vpliv na nas je bil prva desetletja 20. stoletja zelo omejen, z drugo svetovno vojno pa je dobil ogromen in usoden pomen. Kajti Sovjetska zveza je takrat postala članica zavezniške protinacistične koalicije svobodoljubnih narodov, kamor je spadala tudi Jugoslavija, ko je bila leta 1941 okupirana in razkosana, slovenski narod pa obsojen na uničenje.

Naš odgovor je bil ustanovitev OF in začetek organiziranega partizanskega narodno-osvobodilnega boja proti okupatorjem, ki je pod Titovim vodstvom v štirih letih prerasel v armado z 800.000 vojaki in vojakinjami. Prva zaveznica, ki nas je podprla in mednarodno priznala, je bila Velika Britanija, s katero smo leta 1944 sredi nemškega rajha na osvobojenem ozemlju vzpostavili celo redno letalsko zvezo. Vendar smo bili zaradi slovanstva in vodilne vloge KPJ čustveno in ideološko bolj navezani na Sovjetsko zvezo. Tako je na primer ribniški partizanski bataljon sredi velike nemške ofenzive leta 1943 proslavil 26. obletnico oktobrske revolucije na Mrzlem studentu pri Gotenici z govorom političnega komisarja o njenem pomenu tudi za nas in končal proslavo s pesmijo »nekje je dežela, kjer vlada svoboda, kjer srečo uživata delavec, kmet, kjer kmeta ne žuli nobena gospoda ...«

To prijateljstvo se je okrepilo, ko so nam sovjeti leta 1945 vojaško pomagali osvoboditi Jugoslavijo in ko smo prva tri leta po osvoboditvi uvedli boljševiški režim, končalo pa se je leta 1948 z Informbirojem in Titovim ne Stalinu. Takrat je Sovjetska zveza poslala na naše meje trideset divizij in aktivirala skupino svojih privržencev, predvsem partizanov, tako da jih je bilo treba za krajši čas izolirati na Goli otok. Od takrat nismo več proslavljali oktobrske revolucije in naši medsebojni odnosi so se le počasi normalizirali do današnjih prijateljskih, ostali pa so kot zgodovinska izkušnja.

Oktobrska revolucija je ideje in vrednote socializma ponesla po vsem svetu in uveljavile so se kot svetovni proces, nasproten kapitalizmu. To je povzročilo povojno delitev na dva bloka in nastanek gibanja neuvršenih dežel v razvoju, pozneje pa vse močnejši vpliv globalizma, razpad blokov in po letu 1990 novo razmerje mednarodnih odnosov in sil, tako da so nastale nove države, med njimi Republika Slovenija, nova središča moči in nove mednarodne povezave in skupnosti, kot sta Evropska unija in Nato.

Hkrati je na svetovnem prizorišču prišlo do demokratizacije socializma in socializacije kapitalizma. Ta konvergenca ima namen, da se ohranijo pozitivne vrednote obeh ureditev, negativne pa odpravijo. Za socializem je pomembno, da konvergenca pripomore k uvajanju novih oblik modernega socializma, k udeležbi prebivalstva pri urejanju javnih zadev, h korporativnemu upravljanju, socialni solidarnosti in krepitvi civilne družbe. Mednarodna skupnost uvideva, da lahko človeštvo samo s skupnimi naporji doseže mir in varnost ter pospeši družbeni razvoj in blaginjo, odpravi neenakost 1 : 99 ter odpravi krize na različnih področjih družbene reprodukcije. To posebno velja za odpravo lakote, revščine, zaostalosti in onesnaženosti planeta. To omogoča tudi današnji svetovni BDP, ki je dovolj velik, da bi to omogočil, a le če bo drugače, pravičnejše razdeljen.

Marko Vrhunec

PISMA

Ob izidu volitev

Letošnje volitve predsednika republike sem spremljal z veliko napetostjo in vročo željo, da bi vodenje države prevzel človek, ki bi nam zagotovil, da bi se med nami nehale medsebojne razprtije in bi zavlдалo miroljubno in človekoljubno sožitje. Končni rezultat in uspeh spoštovanega gospoda Boruta Pahorja sta me zelo razveselila. Prepričan sem, da nam bo s svojim delom in ravnanjem zagotovil vse to, kar je že do zdaj dokazal s svojim delom in delovanjem. Kot invalid na invalidskem vozičku sem poskrbel, da sem lahko volil doma – tako v prvem kot tudi v drugem krogu. Močno si želim, da bi mu uspelo v naslednjih petih letih uresničiti obete našega pesnika, ki nam je obetal, da se nam bodo »vremena zjasnila in milejšje zvezde kot sedaj sijale«.

Metod Škerjanec, Ljubljana

Pismo predsedniku države

Za starega – novega predsednika naše domovine je glasovalo 20 odstotkov državljanov. Čas bi bil, da bi se ob tej številki zamislil in kaj dobrega storil za Slovenijo; kar mu namreč ni uspelo v petih letih, mu tudi v prihodnosti ne bo.

Ali se je kdo od politikov, ki so uzakonili kriminal, ki sega vse od orožarskih afer, nepoštenega sodstva preko korupcije, kraje državnih dobrin do legalnega ropanja bank, kdaj zamislil nad tem? Ko država serijsko izgublja sodne spore z bratsko Hrvaško in z napačnimi sodbami znotraj države, nimam ravno najboljšega občutka, da živimo v samostojni državi.

Predsednika, ki ga bom spoštoval, vidim kot pokončnega domoljuba s pošteno in značajno držo, osebo, ki je sposobna zaznati negativne pojave, ki dejansko ne deli državljanov, nikakor pa ne klečepazi pred tujimi državniki in prazno govoriči. Predsednik, ki se deklarira za popolnega, ni ob soočenju niti enkrat omenil, da se mu je zaradi nesposobnosti sesula vlada in da na državnoborskih volitvah ob dveh glasanjih ni dobil podpore za predsednika državnega zbora. Predsednik države ni postal kot izkušen politik, ampak po zaslugi tistih, ki so si privoščili politične igrice »bolje barbika kot pa pošten predsednik«. Tudi zadnje volitve so poslale jasno sporočilo, da je tistim, ki imajo polna usta raznih govoričenj in obljub, vseeno za malega človeka.

Ali v tem opisu ni že del odgovora, zakaj tako nizka volilna udeležba? Če predsednik res nima nobenih pooblastil, kot sam pravi, potem je treba poskrbeti, da jih bo imel. V naši politiki se menjavajo vedno eni in isti politiki, ki so v 26 letih pokazali vse svoje sposobnosti. Spoštovanje so si že zdavnaj zapravili. Večina od njih niti ne ve, kaj ta beseda pomeni. Spoštovanje je namreč temelj za zaupanje. Tega se ne da kupiti in se lahko kaj hitro zapravi. Na kakšni stopnji spoštovanja smo državljani Slovenije, pa nam sporoča število izobešenih zastav ob državnih praznikih.

Jože Bračun, Artiče

Prijatelj, ki je lahko tudi sovražnik

V svojih otroških in osnovnošolskih letih sem živel na kmetiji. Kot mlad fant si na začetku druge svetovne vojne nisem predstavljal posledic, ki jih je prinesla. Spominjam se, da je bilo mišljenje ljudi na podeželju, kjer sem živel, pozitivno do Nemcev, predvsem z gospodarskega

vidika. To pa se je pozneje spremenilo zaradi njihovega odnosa do slovenskega prebivalstva. Nesprejemljivo se je ljudem zdelo, da so morali po uradih uporabljati samo nemški jezik. Protinemško razpoloženje se je krepilo tudi zato, ker so izseljevali napredne Slovence. Slovenski učitelji v osnovnih šolah so morali šole zapustiti v nekaj dneh. Taki dogodki so vedno bolj vplivali na protinemško razpoloženje. Tudi zato sem v starosti 16 let odšel v partizane in ne v nemško vojsko. Postal sem borec drugega bataljona Kozjanskega odreda. V drugi polovici decembra leta 1944 se je naša enota zadrževala v hribih blizu moje domačije. Od tam sem z daljnogledom opazoval, kako je tretji dan po požigu tlelo in se kadilo s pogorišča. Nisem pa vedel, kaj je z mojim domačimi. To so bili najtežji trenutki mojega življenja.

V zadnjem času pa se najdejo posamezniki, ki žalijo vrednote partizanstva. V zadnjih letih sem doživel, da me je mlajši državljani, s katerim sva bila mnogo let dobra prijatelj, napadel z raznimi lažmi. Očital mi je, da se nisem odločil pravilno, ko sem šel v partizane. Nagovarjal je ženo, naj bo tudi ona proti meni, naj pustim mrtve pri miru in podobno. Izmisli si je in mi očital, da sem spraševal znanca, koliko je zaslužil pri izvedbi neke denarne transakcije. Isti znanec je pred pričami zatrdil, da ga tega nikoli nisem spraševal, kar je tudi res. Takšne in še nekatere druge laži je ta moj dolgoletni prijatelj razširjal med ljudi. Ko sem uvidel, da je takšno početje prijatelja neprimerno, sem ga poklical in mu predlagal, da se o tem pogovoriva. Odgovoril mi je, da se o tem ne bo pogovarjal, ker »oni že vedo, kaj delajo«. Verjetno se ni hotel soočiti z resnico, ker je menil, da bom podlegel njihovim lažem, ali pa se mu morda ni zdelo primerno govoriti z ljudmi, ki niso istega političnega prepričanja kot oni. S tem mi je hotel povedati, da naj vse pozabim in sprejemem njihove laži kot resnico, sebe pa postavim v vlogo lažnivca. Moj namen pa je bil samo obojestransko priznavanje dokazane resnice.

Še vedno mi ni jasno, kaj vodi takšne ljudi, da se čez noč iz prijateljev spremenijo v sovražnike. Iz pogovorov z znanci, ki se z njim družijo, je razbrati, da je zvest idejam, ki so blizu cerkvenim krogom. Povedali so tudi, da je ob raznih druženjih s starejšimi ljudmi tem dejal, da je prišel čas za njihovo slovo. Videti je, da je tudi zame mislil, da je čas, da odidem. Vse njegovo početje kaže, da je pripadnik organizaci-

je, ki meni, da je edina resnica njena. V primeru, da pridejo na oblast ljudje, ki tako razmišljajo, bo to velika nevarnost za demokracijo v naši državi.

Iz tega je razvidno, da sem na stara leta dobil sovražnika v drugi obliki, kot sem ga imel v partizanih. Tam sem se proti njemu bojeval s puško, zdaj pa se bojujem z resnico. To se mi zdi mnogo težje, saj sedanjemu sovražniku resnica ni vrednota.

Karol Žibert, Vojnik

Desnica vedno bolj kaže svoj pravi obraz

Dogodki konec novembra potrjujejo trditev v naslovu mojega članka. Gremo po vrsti! V Državnem zboru so obravnavali štiri zakone za implementacijo arbitražnega sporazuma. Stranka SDS pri obravnavi zakonov ni sodelovala, po svoji stari maniri so se glasovanju elegantno izognili. V Državnem zboru je bilo izrečenih veliko besed tudi na račun financiranja zasebnih šol. Poslanci SDS in NSi so zagovarjali stoo odstotno financiranje zasebnih šol, pridružila se jim je tudi RKC. Sam sem v dilemi, ali so to zasebne šole ali so cerkvene. Po zdravi kmečki logiki naj jih financira tisti, ki jih je ustanovil. Kolikor poznam delovanje in hlastanje Cerkve, ne bo ostala pri tem številu zasebnih šol. To je čista iluzija. Tudi zato takšna vnema za financiranje.

Ta teden smo bili tudi priče blamaži, ki jo je izvedla evropska poslanka stranke SDS Romana Tomc, ko je skupaj z Anžetom Logarjem v Bruslju poskušala Slovenijo predstaviti kot državo, ki je Iranu pomagala zagotoviti jedrsko in kemično orožje. Žal sem prostorsko omejen za daljšo razpravo. Po lastni državi je v Bruslju že pred leti uspešno pljuval nekdanji komunist in evropski poslanec Milan Zver v zvezi s kovancem za dva evra, na katerem je bil upodobljen legendarni partizanski poveljnik Franc Rozman - Stane s peterokrako zvezdo. Omenjeni poslanec je želel odkriti tudi spominsko ploščo v Evropskem parlamentu, na kateri bi bile besede obsodbe komunizma. Prevladalo je mnenje inteligentnih ljudi in tega predloga nekdanjega komuniste niso sprejeli. Ovajanje domovine v tujini je tako sprevrženo, gnusno in podlo dejanje ter je enako kolaboraciji med drugo svetovno vojno. To v stranki SDS obvladajo in presneto se čudim ljudem, ki volijo to stranko bodisi v Evropski parlament bodisi v DZ. Volivci kandidatke na letošnjih predsedniških volitvah poslanke Romane

Tomc, zamislite se nad njenim početjem v Bruslju!. Tudi vi nosite odgovornost! Domovino moraš navzven zagovarjati v dobrem in slabem. To delajo vsi, ki ljubijo svojo domovino in niso pokvarjene duše. Če vas tako skrbijo denarne zadeve, zakaj pa ne sprožite vprašanja o preprodaji orožja v letih 1991-1992 in kam je ta denar poniknil? To vas očitno ne zanima. Poslanec Anže Logar, vas bo to kot odličnega izpraševalca verjetno zanimalo? SDS v DZ vodi zveneče komisije in zaslišujejo ljudi kot po tekočem traku. Vsi že sanjamo žilne opornice, umetne kolke in podobne zdravniške pripomočke. Dajte ustanoviti komisijo, ki bo pomagala razjasniti še do zdaj skrivnostno in nepojasnjeno smrt vojaka Slovenske vojske Blaža Furjana.

In na koncu še nekaj iz govora ljubljanskega nadškofa in metropolita Stanislava Zoreta. Med drugim je v pridigi povedal: »Prst naše domovine je na več kot 600 krajih prepojena in pregnetena s krvjo mučencev – Slovencev in toliko drugih, ki so umirali na naši zemlji zaradi želje po oblasti, ki se je ponujala kot ustvarjanje zemeljskega raja, v katerem pa ni bilo prostora za vse, ki so mislili drugače kakor revolucionarna elita ...« Dejali ste, Huda jama je kraj zločina in tudi simbolno mesto! Česa? Ali ste, gospod Zore, imeli v mislih samo umorjene ustaške in četniške klavce, ki so na begu iz domovine pred roko pravice bežali čez naše ozemlje in leta 1945 še delali svinjarije po naši krvaveči slovenski domovini? Zakaj so že bežali? Ali ste imeli v mislih, ko ste omenjali zločine, tudi Sv. Urh, Stari pisker, Stranice pri Frankolovem, Begunje, Rab, Gonars? Dajte, nehajte, prosim vas, že poveljevat kolaborante in njihovo mučeniško smrt! Slovenski domoljubi, ki so se uprli agresorju, ki nam je namenil narodovo smrt in padli za to domovino in se skupaj z zavezniki bojevali proti fašizmu in nacizmu, pa so umirali z nasmeškom na ustih?

Srečko Križanec, Štore

Alojz Štelcer - Pero

Na pokopališču v Kamnici pri Mariboru smo se konec oktobra poslovili od nekdanjega borca Šerčerjeve brigade, Alojza Štelcerja z Murskega Vrha v občini Radenci, kjer je privekal na svet 9. junija 1928. Bil je zadnji od devetih otrok v viničarski družini, ki je ves čas živela v pomanjkanju, še zlasti po zgodnji smrti očeta.

Alojz starejši brat Ivan Štelcer se je med drugo svetovno vojno odločil za odhod v partizane in je padel v boju za domovino maja leta 1945 na Kozjaku. V svojem šestnajstem letu je v partizane odšel tudi Alojz Štelcer in bil od leta 1944 partizan Pero, kurir v 2. slovenski narodnoosvobodilni brigadi Ljuba Šerčerja. Kar viničarskim otrokom ni bilo dano v predvojni Kraljevini Jugoslaviji, je Alojz Štelcer uresničil po vojni ter se odločil za poklic kovinostrugarja in se po končanem šolanju zaposlil v Tovarni avtomobilov Maribor vse do svoje predčasne invalidske upokojitve leta 1976. Leta 1953 se je poročil in z ženo Elico sta skupaj živela celih 60 let. Leta 1959 se jima je rodil sin Branko.

Kot nogometni navdušenec je bil dolga leta aktiven v Nogometnem klubu Kovinar v Mariboru, po preselitvi v domače kraje ob Muri pa v Društvu invalidov Gornja Radgona. Z ženo sta namreč zgradila

hišo na Murskem Vrhu ter se vanjo vselila leta 1981. Kot aktivni udeleženec NOB se je vključil v delo Krajevne organizacije ZB za vrednote NOB Radenci, kjer je več let opravljal funkcijo podpredsednika. Bil je vsestransko dejaven tudi v domači krajevni skupnosti (graditev cest, vodovoda, telefonije ...), po ustanovitvi strank po letu 1990 pa je deloval tudi v stranki upokojencev Desus, na seznamu te stranke je bil izvoljen v občinski svet Občine Radenci v letih 1994–1998.

Deset let pozneje sta Elica in Alojz Štelcer kupila stanovanje v Mariboru in se preselila v štajersko prestolnico, kjer je Elica umrla leta 2013. Smrt žene je Alojza zelo prizadela, zdravje se mu je poslabšalo in maja leta 2016 se je odločil za odhod v Dom starostnikov Sončni dom v Mariboru. Ker je bilo bivanje v domovih sosednje Hrvaške cenejše, se je avgusta lani preselil v Ustanovo za starije i nemočne osebe »Novi život« Radovec v Varaždinski županiji. Tam smo ga člani njegove Krajevne organizacije ZB za vrednote NOB Radenci zadnjič junija letos obiskali ob njegovem 89. rojstnem dnevu.

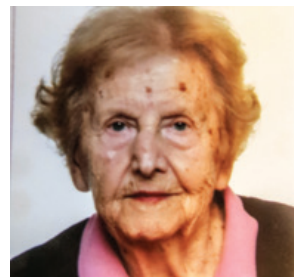
Filip Matko Ficko

Janja Biber

Na začetku jeseni smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od Janje Biber, rojene Drašler. Rodila se je leta 1923 v napredni slovenski družini v Novem mestu očetu Josipu in materi Josipini kot zadnja in peta v vrsti hčera. Z očetom, ki jih je takrat štel več kot šestdeset, ona pa dvajset, sta se ob kapitulaciji Italije pridružila narodnoosvobodilnemu gibanju.

Kot pripadnica čete kulturnikov je poznala tudi Karla Destovnika - Kajuha, vendar je še pred odhodom 14. divizije na Štajersko hudo zbolela. Ostala je na zdravljenju v belokranjski Bušinji vasi, na domu zavednih, še danes živčih Kraševčevih. Po končani vojni je po vrnitvi iz beograjskega Kardeljevega kabineta v Sloveniji delovala predvsem na zakonodajnem, zdravstvenem in socialnem področju, slednje na takratnem

Republiškem komiteju za zdravstvo in socialo. Po ustanovitvi Centralnega higienskega zavoda (CHZ – pozneje Republiški zavod za zdravstveno in socialno varstvo) je svoje delo nadaljevala kot pomočnica direktorja za splošne zadeve. Vseskozi se je odlikovala s požrtvovalnim delom, svojo odločnostjo, natančnostjo, vztrajnostjo in smislom za organizacijo, pri čemer je bila še posebno uspešna. Zelo dobro je ocenjevala sposobnosti in cenila prizadevanja svojih sodelavcev. Bila je med-

vojna članica Komunistične partije Slovenije, odlikovanka z redom za hrabrost in redom dela. V letih od 1951 do 1959 je bila v mestu Ljubljana občinska odbornica.

Sredi leta 1980 se je upokojila. V jeseni življenja je živela med Ljubljano in Bohinjem, kjer sta si z možem Milanom v Stari Fužini uredila počitniško brunarico. Dvema vnukoma, ki sta se rodila sinu Alešu, sta se z možem posvečala z vsem srcem in ljubeznijo. Vedno je spremljala uspehe in neuspehe svojih otrok, vnukov, nečakov, nečakinj in njihovih otrok, o katerih je pripovedovala z velikim žarom in ponosom.

Spominjali se je bomo s spoštovanjem in ljubeznijo, pogrešali bomo njeno človeško toplino in nesebično pomoč, družina in svojci ter prijatelji pa tudi njeno predanost.

Dunja Piškur - Kosmač

Marija Uran

Pred časom nas je zapustila naša dolgoletna članica Marija Uran, rojena 11. septembra 1931, doma iz Josipdola v občini Ribnica na Pohorju. Bila je vsestransko aktivna v številnih društvih, predvsem pa poštena, delavna in domoljubna. Iz-

dala je štiri knjige, v katerih je opisala svojo zelo težko mladost, srečanje z borci, prihod Tomšičeve brigade v Ribnico na Pohorju in takratno življenje ljudi pod okupatorjem. Svoje spomine je z globokimi čustvi mlade deklice, zaljubljenе mladenke, delavke v kamnolomu IN seveda ma-

tere spletla v mnogo čudovitih verzov. Pisala je o naravi, vremenu, letnih časih, vojnih časih, Josipdolu in Pohorju, glažuti in kamnolomu, praznovanjih, življenju in boleznih, o svojih številnih postajah križevega pota ter seveda o svojih najdražjih in otrocih. Sodelovala je na naših proslavah in si prizadevala za ohranjanje in vrednote NOB.

Bilo nam je v čast, da smo lahko z njo delili trenutke svojega življenja. Močno jo bomo pogrešali, zato je naše slovo od nje polno hvaležnosti.

Maksimiljana Ladinek,

predsednica OO ZB NOB Ribnica na Pohorju

Minka Vrhovec

V septembru smo se na dobrovškem pokopališču poslovili od Minke Vrhovec, krajanke Vrhovcev in dolgoletne aktivne članice Zveze združenj borcev za vrednote NOB Ljubljana - Vič - Rudnik, krajevne organizacije Vrhovci - Brdo - Kozarje.

Med drugo svetovno vojno se je Minka pridružila Osvobodilni fronti. Kot mladinka je delovala na terenu vse do osvoboditve. Zaradi poguma, požrtvovalnosti in tovarištva so jo že leta 1943 komunisti sprejeli v svoje vrste. Biti komunist v tistih časih je pomenilo biti tarča okupatorja in domačih izdajalcev.

Od vojne izmučen slovenski narod je potreboval vse zdrave, požrtvovalne ljudi pri obnovi in graditvi domovine. Pri tem delu sta se srečala enako misleča Minka in Jakob Vrhovec,

organizator upora proti okupatorju v naših krajih med vojno.

V Cankarjevi založbi je Minka opravljala delo kadrovnice. Delovala je v samoupravnih organih in sindikatu. Tudi na terenu Krajevne skupnosti Vrhovci je bil njen prispevek velik. Bila je močna opora možu Jakobu. Delovala je tudi

v drugih družbenopolitičnih organizacijah. Njeno organizacijsko delo pa je bilo osredotočeno na organizacijo Zveze borcev, v kateri je vrsto let opravljala tajniške posle. Skrbela je za dobro organiziranost, informiranost, tovariške odnose. Za svoje delo je dobila več priznanj in odlikovanj.

S svojim delom in zgledom je prenašala tradicije in pridobitve NOB na mlade. Mlajši rodovi ponosno nadaljujemo njeno poslanstvo.

KO ZB Vrhovci - Brdo - Kozarje

Katarina Ivanič

Konec novembra smo se članice in člani Krajevne organizacije ZB za vrednote NOB Radenci na pokopališču na Kapelskem Vrhu za vedno poslovili od svoje članice, aktivistke in sodelavke OF, Katarine Ivanič s Kobilščaka, ki je svoja zadnja leta preživela v oskrbi hčere Cvetke v Vučji vasi.

Rodila se je kot edinka 9. novembra 1924 na Kobilščaku (danes v občini Radenci) v viničarski družini. Že v zgodnji mladosti ji je umrla mama, zato sta jo vzgojila babica in dedek. Ves čas šolanja je morala pomagati pri dokaj težkih viničarskih opravilih. Ko je imela 17 let, se je razbesnela druga svetovna vojna in optimističen pogled na svet je mlado Katarino usmeril v sodelovanje s terenskimi aktivisti Osvobodilne fronte, velikokrat pa so se pri njih doma lahko najedli in odpočili tudi partizani. Verjetno zaradi izdajstva se je pozno jeseni leta 1944 oglasila v vasi Kobilščak večja enota kozakov, ki so najprej od domačinov zahtevali jedačo in pijačo, po veseljačenju pa so v kletih iz sodov izpustili vse vino. Nato so večje število vaščanov Kobilščaka odgnali peš v Črešnjevce in jih tam zaprli v svoji tamkajšnji postojanki. Pozneje so jih predali Nemcem v Gornji Radgoni, ti pa so jih za tri tedne zaprli na radgonskem gradu, med njimi je bila tudi tedaj 20-letna Katarina. Pozneje so jih premestili v mariborske zapore. Od tam jim je bila namenjena zaporniška pot v Begunje na Gorenjskem. Vendar je na srečo spomladi leta 1945 že zavlada svoboda in 21-letna Katarina se je iz Maribora vrnila peš domov na Kobilščak.

Po vojni je znova opravljala viničarsko delo, pozneje pa se je zaposlila v polnilnici Radenske, a je še vedno kot sezonska

delavka delala v vinogradih Vinogradniškega gospodarstva Kapela. Poskrbeti je bilo treba za sina Ivana in dve hčeri, Olgo in Cvetko. Vsa leta po vojni je bila aktivna članica Zveze borcev, redno se je udeleževala njihovih dejavnosti, pa tudi dejavnosti Rdečega križa. Ker je bila zadnjih osem let priklenjena na bolniško posteljo, je bila obiskov iz organizacije ZZB za vrednote NOB še posebno vesela.

Katarina Ivanič je bila ponosna na svoje sodelovanja v uporabi proti okupatorju v času druge svetovne vojne.

Filip Matko Ficko

Zakaj spet Huda jama?

V soboto, 2. decembra, je bila na Brezjah na Gorenjskem maša za pobile v Hudi jami. Maše se je udeležil tudi predsednik Slovenije Borut Pahor. Ne pozabimo, da je bil ta naš predsednik prisoten tudi pri pogrebni slovesnosti ob pokopu anonimnih žrtev na Dobravi pri Mariboru. Na tej slovesnosti so Hrvati s predsednico Kitarović na čelu slavili pobile ustaše. Slavili so jih kot svoje junake, kar je bilo razvidno z napisa na vencu. Takšna in podobna dejanja ne pripomorejo k spravi, o kateri tako rad govori ta naš predsednik.

Vendar med pobitimi v Hudi jami ni Slovencev. Tu niso pobijali slovenski partizani. Pokojniki iz Hude jame so bili pobiti v času takoj po zajetju, med 9. in 15. majem. Slovenski partizani pa so zajete belogardiste s Koroškega prevzeli šele na začetku junija leta 1945. Ob koncu vojne, maja leta 1945, so se namreč skozi Radeče, Zidani Most, Rimske Toplice in Krško z Balkana umikali četniki in ustaši, okupatorjevi zavezniki, prav tisti, so štiri leta morili in požigali zlasti v Bosni in Liki. Zajeli so jih pripadniki partizanskih enot iz Bosne in Like, katerih cilj je bil kaznovanje za grozodejstva, storjena na Balkanu. Tu ni šlo »za željo po oblasti«, kot si je zamislil in trdil nadškof Zore v svojem govoru na Brezjah, ampak za kaznovanje zločina. Pravzaprav bi se lahko strinjal z Zoretom in njegovo izjavo: »Zločin ostaja zločin in s takimi dejanji tudi danes ljudje postajamo udeleženci zločina.« Res je, to, kar je počel okupator, še posebej pa kar so počeli njegovi zavezniki ustaši, belogardisti, četniki in drugi, ki so prelivali kri lastnega naroda, je zločin in ostaja zločin. In s poveljevanjem pokojnikov iz Hude jame v mučenike vodi v to, da ljudje postajamo soudeleženci zločina.

Predsednik, ki sodeluje pri tovrstnih slovesnostih oziroma je pohlevno tiho in se ne odzove na očitno neresnico, ne more biti predsednik države, ki je bila deklarirano na strani zmagovalcev druge svetovne vojne.

Tone Tratnik, Ljubljana

Tudi za leto 2018 je na voljo 6-listni barvni koledar s fotografijami Josipa Broza Tita.

Cena koledarja je 5 evrov + poštnina.

Naročila sprejema Mojmir Lipovšek, telefon: 041-769-200

70 let ZZB za vrednote NOB Slovenije

Prihodnje leto bo naša organizacija praznovala 70 let obstoja. V javnosti je mogoče tu in tam prebrati, da smo preživeli in zastareli, skratka odveč. Tako ne govorijo le nepodpisani in slabo vzgojeni agitpropovci, ki so se razmnožili po strankarskih glasilih, temveč tudi kakšna dovolj razgledana, premišljujoča in celo podpisana osebnost znanege imena. Vsi pa ob tem pozabljajo, da pri »vrednotah NOB«, za katerimi stojimo, ne gre za dnevnopolitična gesla, s kakršnimi se povečini prerivajo današnje stranke, temveč za skupek zgodovinsko trajnih slovenskih vrednot. Te so bile 1941 le na najbolj brutalnem preizkusu; NOB, ki ni bil samo predmet »kavarniške debate« skupine izobražencev (Kocbek), temveč množična, spontana in hkratna vstaja slovenskega ljudstva na vsem območju »zedinjene Slovenije«, pa je bil časten odgovor na poskus surovega genocida.

Če kdo v resnici misli, da ni bilo vredno, naj se spomni Kajuhovih verzov o hlapcih in Cankarjevih besed o njih. In če je prepričan, da bi bilo brez narodnoosvobodilnega upora veliko manj žrtev, naj bere, če že drugega ne, Pisma na smrt obsojenih, naj se spomni tistih tisočev talcev, ki so jih postrelili in pobesili ne krive ne dolžne; ali pa naj pomisli na duhovnika Izidorja Završnika in njegovo zgodbo, ki so jo bog vedi zakaj eni in drugi skrivali do današnjih dni – čeprav je do neverjetnosti človeška. Nihče ne taji, da so si med vojno in v prvih povojnih maščevalnih letih tudi na partizanski strani privoščili različna grozodejstva; v vojni in njenem nasilnem brezzakonju se ob vsem dobrem pririne v ospredje tudi veliko slabega. Nobena vojna niso šmarnice in še tako dober poveljnik ne bo nikoli imel pod nadzorom prav vseh svojih vojakov. Vsekakor so bili to obžalovanja vredni primeri, toda s svetopisemskim primerom povedano: ali naj babica s porodno vodo zavrže tudi otroka? Pa naj se ga s spočetjem drži še tako umazan izvirni greh?

»Izvirni greh« našega osvobodilnega upora pa je bil, da se je vanj ugnezdil spopad med dvema svetovnim sistemoma moči. Kakor koli obračamo, se pri tem pokaže, da je eden od obeh sledil vseljudskemu zanosu in volji po svo-

bodi, drugi pa tega ni hotel že zato ne, ker ni trpel prvega, tako in tako sta se imela za zgodovinska sovražnika – in se je raje odločil za kolaboracijo. Konec vojne je pokazal, da je vsaj v tem primeru imel prav prvi, česar mu drugi ni odpustil vse do današnjih dni – rezultat: vsesplošna in nepopustljiva skreganost ter – med drugim – dvoglavni spomenik v srcu svobodoljubne in uporne, slovenske Ljubljane.

Naša organizacija ne mara biti zastavonoša nobene od teh, čeprav si eni in drugi kot nekakšno samoumevnost na vse kriplje prizadevajo, da bi jo za to naredili. V obletnici vidimo trenutek, da še enkrat poudarimo: smo skupnost vseh tistih ljudi, ki vidijo v nekdanji Osvobodilni fronti in NOB dragoceno zakladnico slovenskega ponosa, svobodoljubnosti in poguma; v takratnih ljudeh vidimo generacijo, ki si je upala, ki ni računala, kaj se ji spleča, temveč je tudi za ceno desetisočev življenj ostajala zvesta slovenski zgodovini in vodilom, ki so se v njej spočela. Dejanje predstavlja dragoceno srebrnino, h kateri se bomo vedno znova lahko vračali po navdih, kadar nas bo svet grabil za vrat; in nas bo zagotovo še, ker vidijo v nas drobiž, tako kot sta nas Hitler in Mussolini.

Imamo se za skrbne in odgovorne varuhe te naše zakladnice – ne kot »levi« ne kot »desni«, temveč kot svoji.

Matjaž Kmecl

Program dela Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije za leto 2018

Kot vsako leto bo Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije (v nadaljevanju Zveza) tudi v letu 2018 delovala v skladu s tem programom in sklepi Glavnega odbora. Čeprav Zveza ni politična organizacija, se bomo odzivali na vsa aktualna družbena vprašanja, ki zadevajo temeljne vrednote, izoblikovane v narodnoosvobodilnem boju, in ki so tudi vrednote velike večine slovenskega naroda. Zlasti pa je pomembno usmeriti pogled naprej. Vedno bolj sta ogroženi socialna država in naša suverenost, širijo se nestrpnost in poskusi potvarjanje zgodovine. Poleg tega smo na prehodu v »digitalno družbo«, ki bo prej ali slej prinesla tudi pomembne družbene spremembe.

V letu 2018, ko bomo posebej proslavili 70. obletnico ustanovitve in delovanja Zveze, bomo posebno pozornost

namenili delovanju združenj in krajevnih organizacij (v nadaljevanju: KO) ter obveščenosti našega članstva. V našo organizacijo vsako leto vstopa več novih članov, vendar je to odvisno od zavzetosti združenj, zlasti njihovih KO. V dobri tretjini organizacij ni novih mlajših članov, kar se odraža v neodzivnosti, delno tudi zaradi starostne sestave. Te organizacije potrebujejo našo pomoč, ki bo še toliko nujnejša, ker se povečujejo zahteve državne uprave.

Pokrajinski sveti so do neke mere izboljšali povezanost združenj in Zveze, niso pa močno izboljšali obveščenosti našega članstva z delom in stališči Zveze. Pretoku teh informacij bomo v letu 2018 posvetili vso pozornost.

Revija Svobodna beseda je dosegla visoko kakovostno raven, žal pa nam še vedno ni uspelo dovolj povečati

naklade in s tem branosti, kar ostaja pomembna naloga tudi za naprej. Ugotovljamo pa, da Svobodno besedo spremljajo tudi politiki in celo tuji diplomati, akreditirani v Sloveniji. Spletni strani Zveze in Svobodne besede sta vedno boljši in imata vedno več sledilcev (Facebook 11.000). S stanjem pa še vedno ne moremo biti zadovoljni, izboljšati moramo predvsem ažuriranje spletne strani Svobode besede.

Tudi v letu 2018 bomo aktivno delovali v koordinaciji domoljubnih in veteranskih organizacij (KoDVOS), s katerimi nas družijo skupne vrednote. Delujemo vedno bolj usklajeno, saj se zavedamo, da smo skupaj lahko učinkovitejši. V letu 2018 bo KoDVOS usmeril svojo pozornost v širjenje in ozaveščanje domoljuba ter v pripravljenost braniti domovino. V pripravi so novi zakoni o veteranskih organizacijah in organizacijah posebnega družbenega pomena, o katerih bomo v okviru KoDVOS-a usklajevali mnenja, predloge in dopolnitve sprememb.

Sodelovanje s sorodnimi organizacijami (z Društvom izgnancev Slovenije, Društvom ukradenih otrok, upokojenjskimi organizacijami, sindikati) in z drugimi naprednimi organizacijami bomo krepili tudi v letu 2018.

Pomemben del našega delovanja bo nadaljnje sodelovanje s tujimi veteranskimi organizacijami, ki postaja vse pomembnejše zaradi pojavljanja novih oblik fašizma in ekstremno desnih nacionalističnih skupin po vsej Evropi in tudi pri nas. Posebno pomembni so za nas stiki s SUBNOR-ji na območju naše nekdanje skupne države, s Koroško zvezo partizanov in z ANPI - VZPI iz sosednje Italije. Sodelovanje z lokalnimi organizacijami italijanskih partizanov je vse boljše in se bo tudi v letu 2018 še krepilo. Z rusko organizacijo veteranov so odnosi tovariški in zelo dobri. To je tudi rezultat naših prizadevanj za vzdrževanje spomenikov in grobišč padlih vojakov nekdanje Sovjetske zveze na našem ozemlju.

Za učinkovitejše delovanje naše organizacije so pomembni stalni stiki z vsemi družbenimi deležniki na državni in občinski ravneh. Odzivanje na družbene pojave pa ni le stvar organov Zveze, ampak vseh članov naše organizacije. Vse prevečkrat namreč slišimo vprašanje: »Kaj pa boste naredili?« namesto da bi vsi razmislili, kaj lahko prispeva vsakdo od nas.

Več o programu lahko preberete na spletni strani www.zzb-nob.si

Odgovor ZZB NOB Slovenije Komisiji Vlade RS za urejanje vprašanj prikritih grobišč

Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo

Vlada RS

Komisija Vlade RS za reševanje vprašanj prikritih grobišč

Spoštovani!

Nedavno ste nam dostavili več izvodov publikacije z naslovom Slovenija in vojna grobišča in predlagali, naj jo preučimo ter podpremo pobudo za ustanovitev (in financiranje) še ene vladne komisije, zdaj komisije za vojna grobišča nasploh.

Brošuro smo pregledali in po pričakovanjih ugotovili, da ne gre za kaj drugega kot za nadaljevanje dosedanjega početja komisije za prikrita grobišča in vladne komisije za »narodno spravo«, seveda z razširjenimi, novimi pooblastili. Ker vemo, kakšen je diskurz na tem področju, naj seveda ob tem še enkrat povemo, da smo proti sleherni obliki nasilja danes in v preteklosti, da ga obžalujemo, kadar koli in od kogar koli je nastalo, ter da vztrajamo pri civilizacijskem načelu enakosti v smrti; da pa se s predlogom ne strinjamo.

Kot izpričuje prvo poglavje v poslani brošuri (napisal ga je Jože Dežman), pa je prav spoštovanje temeljnega načela o enakosti v smrti velika težava komisije za prikrita grobišča. Poročilo o njenem delu namreč kaže nedvomno in globoko segregacijo pokojnih – o pobitih partizanih, talcih in kvizlinških žrtvah je komaj kaj besede, koncentracijska taborišča niso niti omenjena; tudi skoraj 10.000 padlih slovenskih mobilizirancev v Wehrmachtu je zamolčanih; ves čas je omenjano samo »revolucionarno« nasilje, skoraj nikoli okupacijski teror, čeprav je bil temeljni izvir vsega zla. Kolaborantom ni bilo treba imeti ne brezen ne taborišč, ker so svoje žrtve preprosto »dobavljali« okupatorjem in so ti – množično! – »poskrbeli« zanje.

Pogrešamo tudi dokumentiranje ocen in trditev, namesto njih nastopa sklicevanje na Leljaka ali »novo tv 24 ur.si«, razne lokalne govornice ipd., kot se je pravkar zgodilo tudi pri poročanju o izkopih v lškem vintgarju – gre za informacijske ne-

dostojnosti in propagandizem, kakršen je razviden tudi že kar iz besedja tega »poročila«: krvava revolucija, titoistično nasilje, revolucionarno nasilje, slovenska totalitarna pohabljenost. Celota se, skratka, bere kot mešanica političnega pamfleta, opisovanja upravnih postopkov, občasnega premetavanja števil in kritike nekdanje oblasti, ki da glede vojnih grobišč ni postorila nič dobrega – in še tisto, kar da je, je bilo manipulacija (grobišči na Rabu in v Begunjah, ki ju je uredil arh. Ravnikar).

Vse to nam narekuje prepričanje, da bi morebitni novi organ samo nadaljeval in širil takšno delo in s tem izdatno skrbel za moralno pohabo slovenske zavesti, daleč od kakšne »sprave« ali česa podobnega, najsi se celo aktualni predsednik države še tako trudi okrog nje.

Torej vašega predloga ne podpiramo.

Tit Turnšek

predsednik ZZB NOB Slovenije

Javno pismo županu Mestne občine Koper, Borisu Popoviču, o tihem preimenovanju Titovega trga v Kopru

Spoštovani gospod župan Boris Popovič!

Nedavno se je na Titovem trgu pod uradno tablo Titov trg - Piazza Tito pojavila tabla z novim imenom »Piazza del Duomo - Piassa«. Občani nismo bili seznanjeni s tako spremembo in ji nasprotujemo, saj o njej ni razpravljal Občinski svet Mestne občine Koper, pa tudi sklep župana nam ni znan. Glede na zgodovinska dejstva polpretekle zgodovine je ime trga takšno, kakršno si ljudje želimo in ga spoštujemo. Resda so bili nekateri poskusi spreminjanja, vendar smo vse zavrnili z referendumsko voljo ljudstva. Spreminjanje imen trgov in ulic kaj hitro lahko postane podlaga za spreminjanje zgodovine in negiranje nekaterih znanih dejstev v povezavi s polpreteklo zgodovino.

Spoštovani gospod župan, pozivam vas, da se tabla z imenom »Piazza del Duomo - Piassa« odstrani, pročelje ene najlepših stavb našega mesta pa naj se povrne v prvotno stanje.

S spoštovanjem, predsednik ZZB NOB Koper, **Marjan Križman**

Darilo Ruske federacije ZZB NOB Slovenije

Veleposlanik Ruske federacije v Sloveniji Doku Zavgajev je vodstvu ZZB za vrednote NOB Slovenije izročil repliko sovjetske zastave, ki je maja leta 1945 zavihrala s stavbe nemškega parlamenta v Berlinu. Vojaki sovjetske Rdeče armade, ki so v bitki za Berlin zavzeli poslopje, so s tem simbolično naznanili ne le zavzetje poslopja, temveč tudi konec druge svetovne vojne. Zastava je simbol zmage nad fašizmom in nacizmom v drugi svetovni vojni.

Ruska federacija je repliko zastave podarila ZZB NOB Slovenije v znamenje hvaležnosti za ohranjanje spomina na to težko obdobje, v katerem sta bili državi zaveznici, in za prenašanje vrednot na mlade rodove. Darilo je tudi znamenje hvaležnosti za skrb za grobove številnih ruskih vojakov, ki so med drugo svetovno vojno umrli na naših tleh. Veleposlanik Zavgajev je v priložnostnem nagovoru opozoril na znova prebujajoča se fašizem in nacizem v nekaterih evropskih državah, zato je delo in poslanstvo Zveze združenj borcev Slovenije pri ohranjanju vrednot in sporočil druge svetovne vojne zelo pomembno. Poudaril je pomen muzeja in raziskovalnega centra za drugo svetovno vojno v nekdanjem taborišču za ruske vojne ujetnike v Mariboru, kjer so letos že pripravili prvo mednarodno konferenco.

Tit Turnšek, predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije, se je zahvalil za darilo in poudaril, da so veterani najbolj poklicani za ohranjanje zgodovinskega spomina in vrednot ter za prizadevanja za mir. In v teh prizadevanjih so dobri prijateljski odnosi, ki nas povezujejo z Rusko federacijo, izjemno pomembni. V imenu treh še živečih partizanov, ki so se udeležili slovesnosti (Lado Kocjan, Janko Heberle in Marko Vrhunec), se je ruskemu veleposlaniku zahvalil Marko Vrhunec.

Fotografija: Jožica Hribar

AKTIVNOSTI DELOVNIH TELES IN ORGANOV ZVEZE

OD 1. 12. DO 31. 12. 2017

1. Predsedstvo

- 6. 12.** Poročilo o uresničevanju sklepov in potrditev zapisnika prejšnje seje, predlog finančnega načrta za leto 2018, predlog programa dela ZZB NOB Slovenije za leto 2018, sklic redne seje Glavnega odbora ZZB NOB Slovenije, 19. 12. 2017, seznanitev s pogodbo z novim urednikom Svobodne besede, zaposlitev generalnega sekretarja, merila za vrednotenje dejavnosti KO ZB, rokovnik za prvo polletje 2018, informacija o poteku aktivnosti za spremembo statuta ZZB NOB Slovenije, predlog KO ZB Majda Vrhovnik za delovanje v mednarodnih zadevah, 70. obletnica ustanovitve ZB – poročilo OO, sodelovanje z Golico TV, finančne zadeve, druga medsebojna obvestila in dogovori.

Člani predsedstva so se udeležili:

- 1. 12.** mednarodne konference z naslovom Spoštovanje preteklosti za blaginjo prihodnosti v Mariboru;
- 9. 12.** podelitve priznanj in sprejema novih članov ZB v Postojni;
- 11. 12.** sestanka delovne skupine za preučitev predloga sprememb in dopolnitev Zakona o vojnih veteranih na Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti;
- 12. 12.** priložnostne slovesnosti ob predaji častnega praporja Ruske federacije Zvezi združenj borcev za vrednote NOB Slovenije v Ljubljani;
- 13. 12.** slavnostne akademije v spomin na dogodke reševanja talcev iz Starega piskra in podelitve plaket v Celju;
- 14. 12.** seje KODVOS-a v Ljubljani;
- 18. 12.** sestanka pri predsedniku DZ RS Milanu Brglezu glede Zakona o nevladnih organizacijah;
- 20. 12.** skupščine ZZB NOB Ljubljana;
- 21. 12.** srečanja ob dnevu samostojnosti in enotnosti na Ljubljanskem gradu;
- 22. 12.** državne proslave ob dnevu samostojnosti in enotnosti v Cankarjevem domu v Ljubljani;
- 24. 12.** spominske slovesnosti ob 76. obletnici bitke na Tisju;
- 27. 12.** prireditve ob obletnici spomina na 192 padlih partizanov in kapetana ameriške vojne misije v NOB Charlesa Fisherja na Prevojah v Zg. Tuhinju.

2. Kolegij predsednika

Vsak torek razen prvega v mesecu

3. Glavni odbor

- 19.12.** Izvolitev delovnega predsedstva, zapisnikarice in overitelj(ic) zapisnika, verifikacija mandатов novih članov Glavnega odbora, imenovanje pod-predsednika in novih članov predsedstva Zveze, Izzivi družbe v današnjem času, predlog programa dela Zveze za leto 2018, predlog finančnega načrta Zveze za leto 2018, razprava o programu in finančnem načrtu Zveze, praznovanje 70. obletnice ustanovitve Zveze borcev, druga medsebojna obvestila in dogovori.

Odprtje prenovljene razstave Ukradeni otroci

Leta tečejo, spomini pa ostajajo

V prostorih I. osnovne šole v Krajevni skupnosti Dolgo polje v Celju so zadnjo soboto v septembru, ko se vsako leto tradicionalno srečajo ukradeni otroci in njihovi svojci, odprli dopolnjeno in prenovljeno razstavo o ukradenih otrocih. Razstavo so pripravili v Muzeju novejšje zgodovine Celje, prav tako letošnjo prenavo, ki je posvečena visoki obletnici tega tragičnega dogodka.

// BESEDILO: Darja Jan // FOTO: Muzej novejšje zgodovine Celje

Letos mineva 75 let od tragičnega dogodka, ki je za vedno zaznamoval življenja 600 otrok. Leta 1942 so nemške okupacijske oblasti v prostorih I. osnovne šole v Celju (v času druge svetovne vojne je bilo tam zbirno taborišče) otroke in mladostnike pod 18. letom starosti nasilno iztrgale iz varnega naročja mater in prekinile njihova brezskrbna leta odraščanja.

stiti v pokrajinah starega Rajha. Pričakujem posebno poročilo o številu otrok in njihovi rasni vrednosti. Vse premoženje teh družin bo zaseženo.«

Po ločitvi od mater in odhodu iz Celja avgusta leta 1942 se je za ukradene otroke začela pot, polna negotovosti in bolečine. Prva postaja je bilo prehodno taborišče Volksdeutsche Mittelstelle v Frohnleithnu pri Gradcu. Tu so otroke ocenili in jih razvrstili po rasnih krite-

identiteto in jih dali v posvojitev družinam »dobre narodnosti«.

Pozneje so jih premeščali po prevzgojnih mladinskih taboriščih ter razvrščali po starosti in spolu. Pogosto so bili otroci izpostavljeni pomanjkanju hrane, mrazu in bolezenskim epidemijam. Op-

Navodila, kako ravnati z uporniki in njihovimi svojci, je 25. junija 1942 v tajnem odloku »Smernice za izvedbo akcije proti partizanom in drugim banditom na Gorenjskem in Spodnjem Štajerskem« izdal sam državni vodja SS Heinrich Himmler ter v njem med drugim zapisal: »Akcija ima vse elemente, da naredi neškodljivo prebivalstvo, ki je prostovoljno podpiralo in oskrbovalo bande z naborom ljudi, orožjem in jim dajalo zavetje. Moške iz teh družin, v mnogih primerih tudi sorodnike, je treba postreliti, ženske zapreti in jih poslati v koncentracijska taborišča, otroke oddaljiti iz njihove domovine in jih name-

rijih. Septembra leta 1942 se je njihova pot iz Frohnleithna nadaljevala v posebna mladinska prevzgojna taborišča v Nemčiji, kjer so jim s strogo nemško vzgojo skušali odvzeti vse, kar bi jih spominjalo na dom in ljubezen do staršev. Na začetku so bili razdeljeni po abecedi: otroci od črke A do J so odšli v Saldenburg; od K do L v Neustift; od črke L do N v Himmelberg in Seligenporten; od črke P do S v Seligenporten in Eisenstein; do konca abecede v Kastl; dojenčki in otroci do tretjega leta starosti so bili poslani v Mainburg, od tam so jih odpeljali v razne zavode nacistične organizacije Lebensborn, kjer so številnim spremenili

*Pepci v spomin!
Bodi, dokler si mladenka,
vrla narodna Slovenka,
in če ves svet Te zapusti,
zavedaj se, da si slovenska hči.*

(napisala prijateljica Anica Hrenič s Ptuja, lager Saldenburg, 10. julija 1944)

ravljati so morali različna dela po taboriščih, starejši otroci pa so opravljali zahtevnejša dela v vojaških tovarnah, v šivalnicah ali na poljih. A kljub vsem strahotam vojne so s skritim pisanjem dnevnikov in spominskih knjig ohranjali upanje na boljše čase in vrnitev domov.

Razstava v prostorih šole je vsebinsko razdeljena na štiri sklope: Vzeli so nam domovino – 1941, Odtrgali so nas od mater – avgust 1942, V tujem svetu – 1942–1945 in Pot v domovino – 1945, v posebnem delu je predstavljeno tudi delovanje Društva taboriščnikov – ukradenih otrok, obenem pa ohranja spomin na njihove tragične usode. ●

95 let
**Leopolda
Tomana -
Davorina**

// BESEDILO: **Ciril Čiro Dolar**

Letos 28. oktobra je praznoval svoj visoki jubilej, 95 let, Leopold Toman - Davorin z Brega pri Žirovnici. Člani ZB za vrednote NOB občine Žirovnica smo ga na začetku decembra obiskali na njegovem domu in mu čestitali za rojstni dan ter mu zaželeli vse najboljše v novem letu, predvsem pa zdravja in da bi bil še naprej tako optimističen.

Leopold Toman - Davorin izhaja iz zavedne slovenske kmečke družine po domače pri Beravsovih na Bregu pri Žirovnici, ki je bila med vojno partizanska. Kot mlad fant se je ukvarjal s

športom pri Sokolskem društvu Žirovnica - Breznica in tam si je tudi izoblikoval svoj nazor in pogled na svet, ki je bil takrat mnogokrat in v mnogočem krivičen. Osnovno šolo je obiskoval na Breznici, izučil se je za zidarja. 29. marca 1943 je bil kot 19-letni fant mobiliziran v nemško vojsko, vendar je še isti dan pobegnil z vlaka v Lescah in se pridružil partizanom Gorenjskega odreda na Jelovici. Kot partizan je bil v času vojne v Prešernovi, Šercerjevi in Kosovelovi brigadi ter v Kokrškem odredu.

Po vojni je vse do upokojitve delal v Železarni Jesenice. Bil je tudi aktiven pri raznih delovnih akcijah v kraju. Leta 1949 se je poročil z Jelko Bogataj, v zakonu sta se jima rodili dve hčeri, Danica in Zdenka. Skupaj z ženo sta si v bližini rojstne hiše ustvarila svoj dom.

Leopold Toman je bil tudi družbeno zelo dejaven, tako je bil med ustanovnimi člani Lovskega društva Stol v Žirovnici in zelo prizadeven v Društvu upokojencev Žirovnica. Več kot 60 let pa je tudi čebelar. Za svoje partizanstvo in delovanje po vojni je dobil dve državni odlikovanji ter priznanja Kokrškega odreda in Šercerjeve brigade.

VABILA

Medvode:

ZZB za vrednote NOB Medvode vabi na spominsko slovesnost ob 74. obletnici streljanja 25 talcev v Gramozni jami v Medvodah. Prireditev bo **v soboto, 30. decembra, ob 16. uri** pri spomeniku.

Osankarica, Slovenska Bistrica:

Tradicionalna prireditev v počastitev spomina na zadnji boj Pohorskega bataljona bo **v soboto, 6. januarja 2018, ob 11. uri** pri spomeniku na Osankarici na Pohorju.

Brdce, Cerklje:

ZZB NOB Idrija - Cerklje, KO ZB Cerklje, vabi na spominsko slovesnost v spomin na 47 padlih tečajnikov partijske šole na Brdcih. Slovesnost bo **v soboto, 27. januarja 2018, ob 11. uri** pred spomenikom na Brdcah. Slavnostna govornica bo Vlasta Nussdorfer, varuhinja človekovih pravic.

Ljubljana:

Koordinacijski odbor žrtev vojnega nasilja pri Zvezi združenj borcev za vrednote NOB Slovenije in taboriščni odbor Auschwitz vabita **v nedeljo, 28. januarja 2018, ob 11. uri** v Center urbane kulture Kino Šiška v Ljubljani na spominsko slovesnost ob mednarodnem dnevu spomina na žrtve holokavsta. Na prireditvi z bogatim kulturnim programom se bomo spomnili vseh žrtev nacizma in fašizma, ki so trpele v koncentracijskih taboriščih po Evropi, še posebej pa slovenskih taboriščnic in taboriščnikov, ukradenih otrok, zapornikov, izgnancev in beguncev, prav tako pa tudi ruske Rdeče armade, ki je 27. januarja 1945 osvobodila največje nacistično taborišče, Auschwitz - Birkenau.

Igman, BIH:

ZZB Slovenije, Odbor AVNOJ Slovenija in Društvo Artificium vabita na tridnevno potovanje v Sarajevo z udeležbo na tradicionalni prireditvi v spomin na igmanski marš na planini Igman nad Sarajevom. Ekскурzija bo potekala **od 26. Do 28. Januarja 2018**, udeleženci pa se bodo udeležili tradicionalne slovesnosti na Igmanu v soboto, 27. Januarja 2018. Rezervacije in prijave na: avnoj.slovenija@gmail.com in tel. 041/551-153

Strip o epopeji z Igmána

Avgusta leta 1943 je v prvi številki revije Slovenski pionir izšel prvi partizanski strip o igmanskem maršu. Najmlajši udeleženec tega legendarnega pohoda, danes 86-letni Albin Pibernik, je o tem pretresljivem dogodku, v katerem je izgubil mamo in se z očetom vrnil v Slovenijo, pripovedoval Mitji Vošnjaku. »Spomnim se, da sva sedela v Tivoliju, jaz sem pripovedoval, on pa si je zapisoval. Po moji pripovedi in njegovih zapisih je Ive Šubic narisal sličice, zgodba je izhajala v Slovenskem pionirju. Sam sem o tem izvedel šele veliko pozneje, mi je pa to zelo dragocen spo-

min,« pravi Albin Pibernik, ki se slovesnosti na Igmanu redno udeležuje. Tudi prihodnje leto bo med udeleženci.

Albin Pibernik (prvi z leve), Valerija Skrinjar Tvrc in Danilo Škorja na Igmanu (Foto: Jožica Hribar)

Slovesnost v Dražgošah

Organizacijski komite za prireditve Po stezah partizanske Jelovice vabi na osrednjo slovesnost in 61. prireditev Po stezah partizanske Jelovice ob 76. obletnici dražgoške bitke. Slovesnost bo pri spomeniku v Dražgošah v **nedeljo, 14. januarja 2018, ob 12. uri**. Slavnostna govornica bo Lara Jankovič, dramska igralka in aktivistka. V kulturnem programu bodo sodelovali Komorni zbor Slovenskega prosvetnega društva Borovlje, Operni pevci Tone Habjan, Rok Bavčar, Klemen Kelih, harmonikar Nejc Jemec in dramski igralec recitator Aljoša Ternovšek. Program bo vodila Damjana Peternelj.

Smeri pohodov v Dražgoše 13. in 14. januarja 2018

Sobota, 13. januarja, in nedelja, 14. januarja 2018

39. pohod Po poti Cankarjevega bataljona s Pasje ravni v Dražgoše. Pohod se bo začel v soboto, 13. januarja 2018, med 22. in 24. uro (Dom krajanov Črni Vrh, tel. 041 882 076, e-naslov: darja.plestenjak@siol.net). Organizator: Planinsko društvo Škofja Loka: (info@pd-skofjaloka.com; Iris Todorovič, tel. 031 604 884, Jože Stanonik, tel. 041 595 005).

19. pohod Železniki–Ratitovec–Jelovica–Dražgoše. Pohod se bo začel v soboto, 13. januarja 2018, ob 24. uri (Češnjica – plavalni bazen). Organizator: Planinsko društvo Že-

lezniki (Lojze Lotrič, tel. 031 613 426, e-naslov: lotric.lojze@gmail.com, v sodelovanju z GD Dražgoše).

Nedelja, 14. januarja 2018

42. pohod čez Jelovico: Soteska (Bohinj)–Rovtarica–Dražgoše. Odhod od 7. do 7.30 iz Soteske. Organizatorji: KS Bohinjska Bela (Janez Koselj, tel. 041 270 449) in SV, Vojašnica Bohinjska Bela, v sodelovanju z GG Bled (Zvone Šolar), PD Radovljica in Srednja vas ter Veterani vojne za Slovenijo (Janez Koselj, predsednik OZ VVS Zgornja Gorenjska, tel. 041 486 946).

7. pohod Tuškov grič–Jemec–Zali Log–Železniki–Dražgoše. Odhod ob 5. uri s Tuškovega griča pod Črnim vrhom nad Cerknim. Organizator: Krajevna organizacija ZB Davča (Lojze Jelenc, tel. 041 350 240).

11. tržiški pohod v Dražgoše: Tržič–Podnart–Češnjica–Jamnik–Dražgoše. Odhod ob 6. uri izpred gasilskega doma v Bistrici pri Tržiču. Organizatorji: Občinsko združenje Slovenskih častnikov Tržič v sodelovanju z Občino Tržič, Območnim združenjem veteranov vojne za Slovenijo Tržič, Policijskim veteranskim društvom SEVER Gorenjske, ZB za vrednote NOB Tržič in Združenjem vojaških gornikov Slovenije (Valentin Klemenčič, tel. 041 633 750, e-naslov: valentin.klemencic@gmail.com).

Pohod Škofja Loka–Križna Gora–Čepulje–Mohor–Dražgoše. Odhod ob 6. uri z avtobusne postaje v Škofji Loki. Organizator: PD Škofja Loka, tel. (04) 512 06 67, e-naslov: info@pd-skofjaloka.com (Roman Jelenc, tel. 041 549 492).

Pohod Kranj–Podblica–Dražgoše. Odhod ob 9. uri izpred Hotela Creina v Kranju, avtobus. Organizator: PD Kranj, tel. (04) 236 78 50 ali vodniki.pdkranj@gmail.com Pohod bo vodila Staša Merlak.

Pohod Čepulje–Mohor–Dražgoše. Odhod od 7.30 do 8. uri s Čepulj. Organizator: PD Kranj tel. (04) 236 78 50 ali vodniki.pdkranj@gmail.com

Pohod Kropa–Jamnik–Dražgoše. Odhod ob 8.30 izpred tovarne Plamen v Kropi. Organizator: ZB za vrednote NOB Radovljica in KO ZB za vrednote NOB Kropa v sodelovanju s PD Radovljica (Anton Kapus, tel. 041 350 295).

Zimski kolesarski vzponi v Dražgoše (rekreativni, brez zapiranja cest). Start od 8.30 do 9. ure. Kranj–Podblica–Dražgoše; Selca–Lajše–Dražgoše; Škofja Loka–Selca (Lajše–Dražgoše)–Češnjica–Dražgoše; Kropa–Jamnik–Dražgoše (informacije Sašo Rakar, tel. (04) 231 75 55, Brane Dežman, tel. 051 311 464).

Partizanske smučine vabijo

41. spominske smučarske tekme **Partizanske smučine Cerkno 45** bodo potekale na smučiščih Smučarskega centra Cerkno v **soboto, 27. januarja 2018**, po naslednjem programu:

9.00 zbiranje udeležencev

9.30 odprtje tekmovanja na vrhu proge Lom 4

9.40 nastop demonstracijske skupine Edmunda Čibeja in TD Novaki

9.50 odhod tekmovalcev na start

10.00 veleslalom – člani ZZB za vrednote NOB Slovenije – Lom 4

10.00 prvenstvo pripadnikov Slovenske vojske v veleslalomu – Lom 3

10.30 prvenstvo Zveze slovenskih častnikov in tekma veteranov Sever – Lom 3 in 4

11.00 odprto prvenstvo ZVVS – veteranov vojne za Slovenijo – Lom 3 in 4

11.30 tek – borke, borci – Lom

13.00 zbor pred Hotelom Cerkno, kosilo

14.30 sklepna slovesnost in razglasitev rezultatov – Hotel Cerkno

Za člane ZZB za vrednote NOB je predvideno tekmovanje v veleslalomu in teku na simbolični ravni v enotni kategoriji. Za člane ZZB za vrednote NOB Slovenije so kategorije po panogah razvidne iz priloženega prijavnega obrazca. V kategoriji veteranov v VSL tekmujejo člani ZVVS, Sever in Zveze slovenskih častnikov. Smučarsko tekmovanje v veleslalomu za učence osnovnih šol iz Cerknega, Idrije, Spodnje Idrije in Železnikov bo v četrtek, 25. januarja 2018. Vsi tekmovalci nastopajo na lastno odgovornost.

V okviru tekmovanja bo opravljena demonstracija smučarskih veščin na izvornih smučeh iz časov prvih smuč v Sloveniji, pripravili jo bodo Društvo za ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine Gora, Demonstratorska skupina Edvarda Čibeja in TD Novaki.

Prijave sprejemamo do 23. januarja 2018 na priloženem obrazcu, ki je na voljo v Hotelu Cerkno, in to skupaj s podatki o stroških vozov-

nice in prehrane. V prijavi navedite **priimek in ime, letnico rojstva, točen naslov** prijavljenega tekmovalca ali tekmovalke in kategorijo tekmovanja (tek ali veleslalom).

Naš naslov: **Partizanske smučine – Cerkno 45, Hotel Cerkno, d. o. o., Sedejev trg 8, 5282 Cerkno. Informacije: Hotel Cerkno – tel.: 05/374-34-00, faks: 05/374/34/33 in e-naslov info@hotel-cerkno.si**

Morebitna odpoved ali prestavitev tekmovanja zaradi pomanjkanja snega bo objavljena na prvem programu Radia Slovenija, Radiu Odmev – Radiu Primorski val in na Valu 202 v petek pred napovedano prireditvijo.

Diabetična kuharica za vse, ki želijo zdravo jesti

Manjše porcije in več gibanja

Začetek novega leta je običajno tudi čas, ko načrtujemo spremembe, dajemo zaobljube in se odločamo, da bo prihodnje leto vse drugače. Večina teh sprememb se nanaša na prehrano. »Bolj zdravo bom jedla, manj bom jedla, opustil bom sladkarije, ne bom opuščal obrokov, več se bom gibala ...« – same znane besede. A pogosto se zaustavi že pri vprašanju, kako zdravo jesti. Zdrava hrana pač niso samo solatke, polnozrnat kruh in manj mastni (in sladki) izdelki. Kako torej pripraviti zdrave in okusne obroke?

// BESEDILO IN FOTO: Jožica Hribar

Nekaj odgovorov ponuja *Slovenska diabetična kuharica* izpod peresa in kugalnice **Darje Lovšin**, ki je izšla konec novembra. A nič strahu: v njej niso recepti za puste, nemastne in neokusne obroke, temveč za tako rekoč vsakodnevne in nam znane jedi, prilagojene ljudem s povišanim sladkorjem. Ali kot pravi dr. Janez Bogataj, nedvomno najbolj znani strokovnjak za prehrano: »Če bi po receptih iz te kuharice vsi kuhali in jedli, bi bili ljudje veliko bolj zdravi!« Ob tem velja pomembno opozorilo, da sta zelo pomembna velikost obroka in vsaj zmerna telesna dejavnost!

»V zadnjih dvajsetih letih so se prehranske smernice zelo spremenile. Kar je veljalo prej, ne velja več, marsikaj – zlasti o nevarnosti holesterola – je bilo tudi potrjeno. V resnici se je izkazalo, da lahko človek, ki se dovolj giblje, poje kar koli, pa se mu ni treba bati zamašenih žil, krvnega holesterola, tudi krvnega sladkorja ne!« pravi Darja Lovšin, ki se z vprašanjem diabetesa ukvarja tako rekoč vso svojo delovno dobo, leta 2001 je izdala prvo slikovno kuharico *Kuhajmo po diabetično*. In v teh letih je ugotovila, da je mogoče s pravilno prehrano odločilno vplivati na sladkorno bolezen, to največjo bolezensko nevarnost sodobnega sveta. Po predvidevanjih naj bi za eno od oblik diabetesa do leta 2030 zbolelo na svetu več kot 600 milijonov ljudi. Vprašanje, kako to, da ob vsem napredku znanosti ne moremo zajezi diabetične poplave, ki si utira pot med prve tri vzroke smrtnosti, je torej na mestu. Odgovor pa je preprost: pri večini bolnikov sta za nastanek bolezni kriva nezdrav življenjski slog in

nezdrava prehrana!

V knjigi je vrsta zelo preprostih receptov. Večina jih izhaja iz tradicionalne

slovenske kuhinje, saj zelo veliko ljudi prisega na znane jedi, ki pa jih je mogoče pripraviti tudi nekoliko drugače, bolj zdravo. Ob vsakem receptu, ki praviloma vsebuje količine za štiri porcije, so dodani podatki, koliko kalorij, ogljikovih hidratov, beljakovin in maščob vsebuje ena porcija.

Knjigi sta dodana tabela glikemičnih indeksov in glikemične obremenitve za 80 živil in slovar najpogostejših izrazov. In še zanimivost: Darja Lovšin je za vse bolj priljubljene brownije iznašla domač izraz »rjavček«. Tudi to sladico si lahko privoščite, košček pa vsebuje le 171 kalorij. Seveda lahko pojemo le enega in po obroku, v katerem je bilo veliko zelenjave.

Zakaj torej v prihodnjem letu ne bi začeli uresničevati tiste noveletne zaobljube, ki nas spodbuja h kakovostnejšemu življenju: torej bolj premišljeno in bolj zdravo prehranjevanje, vključno z manjšimi porcijami in nekoliko več gibanja. Telo nam bo hvaležno! ●

Naročam revijo **SVOBODNA BESEDA**

Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov:
ZZB za vrednote NOB Slovenije
Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana

Ime in priimek:

Kraj, ulica, poštna številka:

Telefonska številka:

Naročnino bom plačeval(a): (odgovor označite)

četrtno 9 €,

letno
36 €.

Podpis:

NAROČILNICA

						SVOBODNA BESEDA	POPRAVLJAVKA UR	GESLO	NAŠ IGRALEC BAN	KONEC GESLA	FRANCO- SKI IGRALEC DELON	BALTSKA DRŽAVA (GLAVNO MESTO VILNA)	NICK NOLTE	IJEKAVSKI GOVOR	SLOV. VINARKA V BRDIH (KATJA; IZ: BAJKA)			
						VEČJA PLITVA POSODA ZA UMIVANJE												
						TEKMICA, RIVALKA												
						SNOV, KI DAJE PRIJETEN VONJ							EVGEN BERGANT HUMO- RISTKA PUTRIH					
						RENATA ULMANSKI GOZDOV- NIK (NI: SKART)			POGANJEK, ŽIVICA									
PREBIVALCI GLAVNEGA MESTA NAŠE JUŽNE SOSEDE						LIVAR, KI ULIVA BRON	METRIČNI POUDAREK	MAJHEN RT	NAVRATIL IVAN	SMUČI MITOLOŠKI PRVI LETALEC, IKAR								
KANAL, V KATEREM SE ZBIRAJO VODE										ZNAK ZA ENAKOST ALOJZ GRADNIK								
SEVERNO POLARNO PODROČJE									ZGIBANJE ELFI EDER				OBORO- ZENI SPOPADI, BOJI	ANTON VRATUŠA				PLAZILEC BREZ NOG
GERMAN- SKO PLEME					FR. SLIKAR (JACQUES; IZ: DEVA) MALAJSKA BLAZNOST													
RAFAEL NADAL			POGODBA O NAJEMU LETALA TRGOVEČ S SALOM															
GRŠKA BOGINJA ZARJE				MITJA OKORN GALANTEN ČLOVEK			HRVAŠKI PEVEC (DUŠKO)	ANDRE AGASSI OLIKANO, LEPO VEDENJE					BOS.-SRB. PEVKA LEPA... JAREK, BRAZDA					
BLAGO- SLOVLJENA ŽENSKA																		
MOČAN KONJ					DREVO Z OLIVAMI ANA V DALMACIJI									IVO SVETINA VRTNA HIŠICA, HLADNICA			SLOVEN- SKI NOGO- METNI TRENER (MATJAŽ)	ALEKSAN- DAR (KRAJSE)
MENIČNO JAMSTVO					AKI, AKIJA MIRAN JARC					MAČKA (LJUBK.) KAREL OŠTIR								
TRAK IZ USNJA ZA ČEZ RAMO										PRIPADNIK NAJŠTEVIL- NEJŠEGA NARODA								
IVAN REGEN			PRIJATE- LJIČINA HČI							OČE				IZRAEL- SKO PRI- STANIŠČE				

Rešitve križanke pošljite do 15. januarja 2018

Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov:
ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana, s pripisom
»nagrada križanka«, do do 15. januarja 2018.

Ime in priimek: _____

Naslov: _____

Geslo 26. številke SB: _____

SVOBODNA
B E S E D A

Izžrebaní reševalci križanke
iz 25. številke revije Svobodna beseda

- Nada Sluga**, Šmartinska cesta 291, 1260 Ljubljana – Polje
- Anton Mohorič**, Babno polje 17, 1836 Stari trg pri Ložu
- Klemen Zoran**, Taborniška pot 1, 1430 Hrastnik

Rešitve križanke:

FANTOVŠČINA, RADIJSKI VAL, IR, NEER, ALE, DEVA, TALNIK,
EST, OTO, ČS, RTIČ, DEKAN, ČIRČE, OKOLIŠ, PK, KUKU, VOŽ,
MACA, ROMI, HP, ELI, OMAR, ORATAR, KLEVETA, FIS, MASAJ,
EDINKA, ESK, PSIČ, ZLIV, UL, STATUT, AIL, TAŠČA, OKRILJE,
LOTO, AMI, RAA, AED, OGER, HAN.

Geslo: Friderik Hrast je vse to doživel